

המבשר פורני

ערש"ק פרשת תולדות
א' כסלו תשפ"ג • גליון 730

גאון הגאונים

שישים שנים להסתלקותו לשמי רום של

מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל

ראש ישיבת 'עץ חיים' דקלצק ו'בית מדרש גבוה' בלייקווד

ויו"ר מועצת גדולי התורה בארה"ב

יריעה נבחרת אודות מסכת יגיעתו ודבקתו בתורה
והצצה מאלפת אל פעולותיו הכבירות

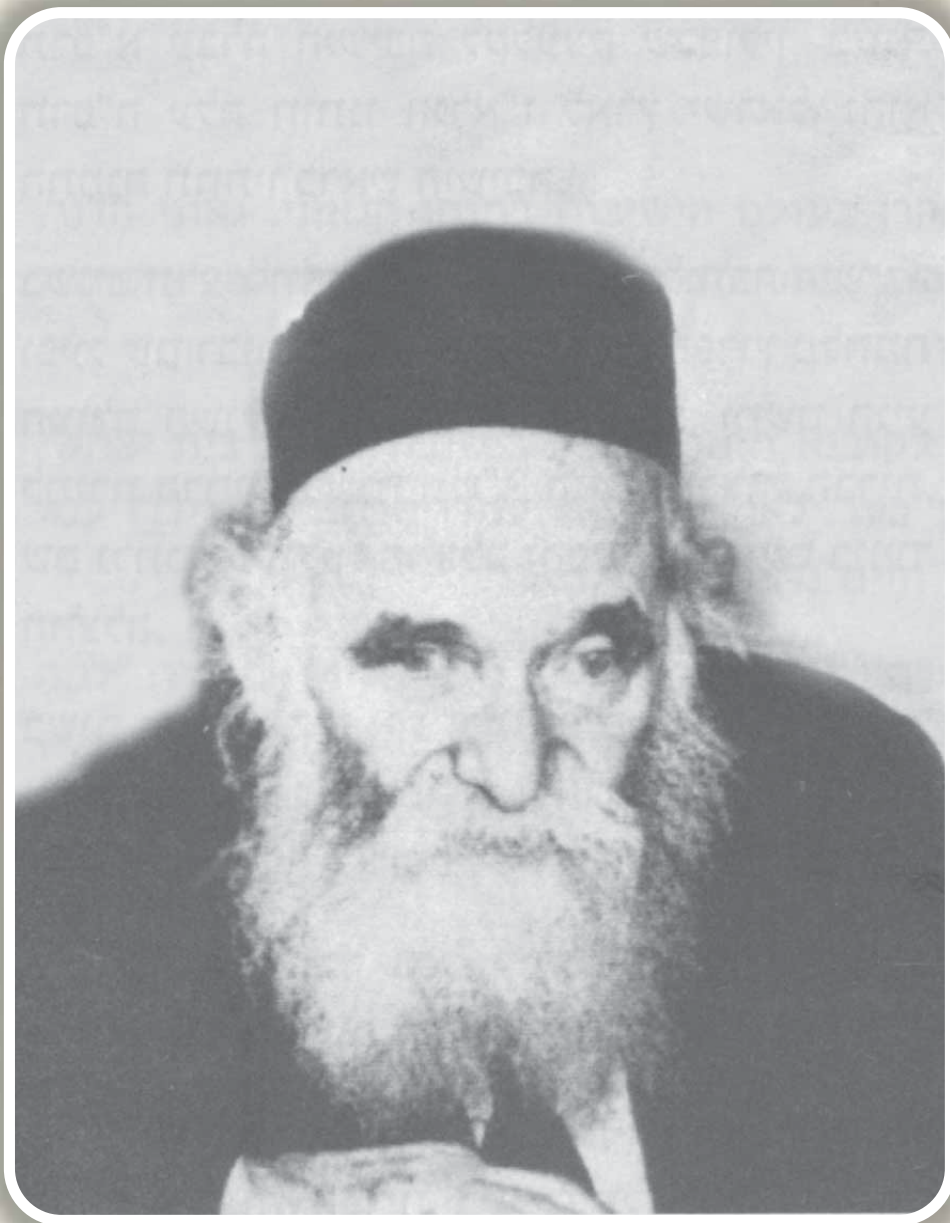
מעשה בשתי צוואות

תלמיד חכם עשיר השאיר את
רוב כספו לצדקה והשאיר שתי
צוואות שנכתבו בהפרש של
שלושים שנה: הפולמוס העז,
המחלוקת ופסק הדין

מנוחה ונחלה

קווים קצרים של עובדות
ופנינים לתולדותיו של הגה"ק
רבי אשר אנשיל מטשענגער
זצוק"ל, ה'מנוחת אשר', לקראת
יומא דהילולא

צדיק גוזר || סגולות מפי צדיקים אודות ברכותיהם של יהודים

-
- ואלה ❖ שני גדיי עיזים: מארג מיוחד על ליל הסדר אצל יצחק אבינו כשמסר ליעקב בנו את הברכות (יב)
- תולדות ❖ והנה תאומים: התאומים המפורסמים במרוצת הדורות והדיון ההלכתי על ברית תאומים (יד)
- ויתן לך: ❖ מלקחם של צדיקים ומסורות אודות אמירת "ויתן לך" במוצאי שבת ודקדוקיה (ג)
-

דברי שיר
להבין משל ומליצה

י. העשיל

עצות ומליצות

עצה טובה דרך ישרה, על פי "פלא יועץ", הכשרה במליצות וחרוזים ושיירה

בחור

בחור בילדותיך. שִׁמְח בַּעֲבֹדֹתֶיךָ. וזִכֵּר אֶת הַבּוֹרָא
יָמֵי הַבְּחָרוֹת. חֲרוֹת נִבְחָרוֹת. אֲשֶׁרִי בָּשָׂהוּ אִישׁ – יָרָאבימי בחורתיך. זִכֵּר בּוֹרְאֶךָ. הַזְמֵן הַיּוֹתֵר נְאוֹת לַעֲבוֹדָה
כְּאִישׁ גְּבוּרָתוֹ. לִיגַע בְּתוֹרָתוֹ. דַּעַת צְלוּלָה וּפְנוּי מִטְרָדָה
נִיר חֲדָשׁ. בְּרוּר וּמְקֻדָּשׁ. נִרְשֵׁם בַּמַּחַ הַבְּנֵת לְמִידָה
שְׂאוֹר שְׁבַעֲסָה. אֲבֵן הָרֵאשָׁה. תּוֹרַת הַבְּחָרוֹת לְעַד עֲמִידָהבחורי חמד. בתורה למד. חוסו על הזמן יקר הערך
מאבוד הזהרה. להתנגע בתורה. בכל פחכם ובפרך
לא מצאת. כי לא געית. במבחר הזמנים ישר הדרך
זמן חמדה. כלילא דורדא. לאור חיל ביתר ארךזמן נאות. באין לאות. כְּצִבִּי בְּנִשָּׁר בְּאֵרֵי הַתַּחֲדָשׁוֹת
נָח לַתְּשׁוּחָת. כַּח תַּגְבֵּרֶת. לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם תְּשׁוּבָה וּפְרִישׁוֹת
לְשֹׁפֵךְ שִׁיחָה. לְדֹרֶשׁ סִלְיָחָה. בְּבַחֲרוֹת חֲשׁוּבָה יוֹתֵר הַתְּקַדְּשׁוֹת
הָרָגֶל בְּבַחֲרוֹתוֹ. לְהוֹסִיף בְּבַגְרוֹתוֹ. אֲשֶׁרִי הִירָא בְּשָׂהוּ אִישׁוֹתולעמתי להרע. בדרך יצר הרע. מוסיף פשע על חטאתו
הרגל הבחורות. הילדות והשחרות. לא יסור גם בזקנותו
דרך טובים עזובה. תכבד התשובה. אם לא יתקן בבחורות
בהרע בילדות. על כבודות. בזקנותו לתקן עזות ילדותווגם אם מראשיתו. אבד עבודתו. יאזר בתורה עבודה ותשובה
לשוב בזמן מבחר. פן ימות מחר. ועבודת היום חשובה
גם ברבת השנים. בחירות מבחר הזמנים. היום הזה לנצל לטובה
יחיש מפלט. יום אחד כמקלט. ומצא כדי גאלתו ידי חובהולא כבחורים. בעצת יצרם מסורים. "שמח בחור" עלי אדמות
תענוגות בני אדם. נדד לילה מלרדם. הרבות חטאות ואשמות
נפש עד בשר יכלה. זמנים מבילה. הוצאה מרבה וענוי נשמות
אבוד ברכות. מצוות והלכות. וכהנה רעות רבות נרשמותהחפץ חיים. ירא שמים. יהודי מאמין בתורה והדרך
אל יתפתה. מהיצר המטה. משפט על כל נעלם מערכה
ויהא ירא מנעוריו. והנה השם נצב עליו. ראה אנכי נתן ברכה
יהיה בעזרתו. המטהר מסייעין אותו. להתעלות בחור בהלכה

(עפ"י "פלא יועץ", ערך – 'בחור')

ויהי עשיו איש יודע ציד
המערכה העיקרית – על טוהר-הכוונההינו לומד תורה לשמה, הרי התנא רבי מאיר
מכחישו, שאמר שהלומד תורה לשמה זוכה
לדברים הרבה – והיכן הם אותם הרבה
דברים? – - - [ובמספד אשר נשא מרן בעל
'שבט-הלוי' זצ"ל על מרן ה'חזון-איש', ציטט
דברים אלה, כשהוא מפטיר: "וברבינו ז"ע
נאמר ההיפך: שאם יאמר אדם שא"א לזכות
בדור הזה לתורה-לשמה, התנא הקדוש רבי
אברהם ישעי' בעל החזון-איש מכחישו. כי
זכה לכל הדברים והמתנות והסימנים שנאמרו
בלומד תורה לשמה" – - -]. ללמדנו, כמה
כבידה המערכה על הדבר הזה.ובזאת נבדלו יעקב ועשיו האמורים
בפרשה. וכפי שכתוב ב'צמח-צדיק' עה"פ כי
ציד בפיו: "י"ל כי 'ציד' במילוי כזה – צדיק,
יוד, דלת – גימ' 'תרי"ג מה'; ר"ל, שגם אחר
שקיים התרי"ג מצוות, צריך להיות בבחי' 'מה',
כמ"ש מרע"ה: 'ונחנו מה'. ובעשיו היה ה'ציד'
הנ"ל רק בפיו ולא בליבו, כי היה שבע תועבות
בליבו. אבל ביעקב כתיב: 'מי אפוא הצד ציד
ויבא לי' – שהיה צד הציד להביא להקב"ה בלב
שלם, ולא להראות לבני-אדם".
וב'נועם-מגדים' כתוב על מאה"כ "ראה
ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'": "הכלל
הוא שצריך לעבוד ה' בשלמות גדול, בלי
שיתוף, כי הפניה הרי זו שיתוף, וצריך להצניע
מעשיו עד לאחת – ועכ"ז הוא מתפרסם. והרי
זה כריח ההולך למרחוק... וזהו 'ראה ריח
בני כריח שדה', ולא מצד שמתפאר במעשיו
ועושה בפרהסיא, רק 'אשר ברכו ה'". ושיעור
הכ' כך הוא: אתה בני ראה, ריח שלך כריח
השדה אשר כו'..."לאור זאת מבוארים ב'תפארת-שלמה'
מקראי קודש בפרשת ברכות יצחק: "...
שבאמת יצחק היה יודע דרכו של עשיו –
אם יעשה שום השתמשות כיבוד-אב, יפשוט
תיכף את ידו לקבל שכר... לכן אמר לו בלשון
הזה – 'הביאה לי וגו' בעבור תברכך את נפשי',
כי זהו בחינת עשיו – לקבל פרס; 'ורבקה
שומעת וגו' הנה שמעתי אביך מדבר אל עשיו
אחיך לאמר' וגו', כי בזאת התחכמה רבקה
למסור הדברים האלה ליעקב – שגם הוא יבוא
לאביו באותו הלשון של עשיו – בקבלת-פרס
– 'למען תברכני נפשך', אף כי ידעה תום דרכו,
כי לא כאלה חלק יעקב, כי איננו רוצה שום
שכר עבור מצוות כיבוד-אב. עם-כל-זאת,
מחמת ששמעה כי כן היה דבריו לעשיו, גם
הוא ידבר כן, כדי שלא יכירהו, ובזו הסיבה
יקבל הברכות מאביו, בעצה זאת – שידבר רק
בלשון הזה.וזה שמסיים הפסוק 'הקול קול יעקב
והידיים ידי עשיו'. כי היה תימה בעיניו
שמדבר במענה דך כמו יעקב, ואמנם 'הידיים'
ידי עשיו' – שפושט ידיו תיכף לקבל שכר-
פעולתו, וזה אינו מדרכו של יעקב להתרצות
ברצי-כסף וקבלת-פרס".בעבודת-ה' יש לכוונות ולמניעים
משקל כבד מאוד ומכריע ביותר. כי תמצא
שניים שעבודת-ה' המעשית וה'פזית' שלהם
שווה בדיוק וזהה להפליא: שניהם, תורתם
– בשקידה ביגיעה ובידיעה – באותה מידה;
ה'סור-מרע' וה'עשה טוב' שלהם כשתי טיפות
מים – ולא קרב זה אל זה. תהום פעורה
ביניהם. שהאחד כל כוונתו בתורתו ועבודתו
לשמים, בלתי לה' לבדו. והשני, מעשיו מונעים
ממניעים זרים, שאינם "לעשות רצונך אלוקי
חפצתי", וממוענים ל'כתובות' שאינם ריבונו-
של-עולם.כי עבודת-ה' – פשוטה כמשמעה: עבודה
לה', ואם העבודה אינה מכוונת מטרה אליו
ית', הרי לא עבודת-ה' לפנינו; אם המטרה
היא רווחים אישיים הרי כאן עבודת האדם את
עצמו. ואם הכוונה היא מורא או כבוד ושבח
מזולת, הרי שעבודת בשר-ודם כאן. כל-כך,
עד שהשכר שלמרות זאת ניתן על 'עבודה' זו,
והחשיבות שבכל זאת מיוחסת לה לעילא, יש
בהן הרבה מן החסד ולפנים משורת הדין.
וככל שהדבר הזה נשמע פשוט וברור, ככל
שהוא מתבקש ומתחייב ע"פ ההגיון הפשוט –
כי עבודת-ה' צריכה לבוא ולהיעשות אך אליו
ולמענו ית', הרי שלמעשה, המערכה על טוהר-
הכוונה אינה פשוטה כלל ועיקר. ועובדה היא,
כי בני-עליה, שכל כוונתם אך לעילא, מועטים.
מצאו-ימצאו רבים-רבים שיצה"ר לא יוכל
להם ב'פועל' וב'למעשה', אך במערכה הזו, על
זכות המניעים והמטרות שמאחורי – ידממו
או יפלו שדודים. יתיאש יצה"ר מהכשילם
בחטא ועוון או בביטול מצווה, אך לא ירים
ידיים מלבבל דעתם בפניות זרות ומלערב
במעשיהם כוונות אישיות.וכך מפורש ב'מאור-ושמש' מאה"כ
בפרשת השבוע (כה, כז) "ויהי עשו איש יודע
ציד", שאונקלוס תרגמו: "גבר נחשירכן":
"וראיתי בציונים על התרגום הזה, שהיה דמות
נחש חקוק על ירכו. יש עוד לאלוקי מילין. כי
כל מגמת שר של עשו שנגע בכף ירכו – שראה
שלא יכול לעשות שום דבר ליעקב בלבד
אותו מעבודתו רק ע"י תורה שבע"פ – ללמוד
שלא-לשמה, לפלפל להתייהר. כי זה עיקר
המלחמה, ובזה קל למאוד – ללמוד תורה
שבע"פ שלא-לשמה. כידוע בעוונותינו הרבים
בדור זה, שכמעט אין גם אחד שילמוד תורה
לשמה, לשם פעלה. ובזה עוקר את האדם
משורשו ית"ש.וזהו ידוע מזהר משפטים (ת"ב קד, ב)
שהתנאים נקרא 'ירכיים'. וגם בגמרא (מו"ק
ט, א) דרשו על פסוק 'חמוקי ירכיך' כו', עיין
דרשתם. וזהו 'איש יודע ציד', ותרגם 'גבר
נחשירכן', רצה לומר, שבזה יודע לצוד את
הבריות – שלומדים התורה שבע"פ, חידושי
התנאים הנקראים 'ירכין', בזהמת הנחש –
בהשאת היצר להתייהר ולקנטר ח"ו רח"ל".
והלא כך אמר רבינו חיים ויטאל ז"ע:
אם אמור-יאמר אדם בדורנו [בדורו!] כי

מבי מדרשא

שביבים ופנינים בענייני הפרשה מלוקטים מספרי שו"ת והלכה • אהרן לוי

המוזכרים כבר במסכת ברכות (דף נה:): בסדר הטבת חלום, שהם פסוקי הפיכת הספד למחול, אבל לשמחה, וקללה לברכה. פדיון, ושלום. ועוד.

לפני הבדלה או אחריו

עיון בדברי הפוסקים (אורח-חיים סימן רצה) מעלה על מנהגים חלוקים בזמן אמירת 'ויתן לך'. האליה רבה' מדייק מלשונו של ה'לבוש', שמקדימים את אמירתו לפני הבדלה. אך מציין שב'מנהגים' למהר"א טירנא, וב'כלבו', משמע שהיו מבדילים קודם אמירת 'ויתן לך'. ב'ביאור הלכה' הביאם, וציין בשם ה'פרי מגדים', שהמנהג כיום שמאחרים את ההבדלה, אחרי אמירת 'ויתן לך'.

על האריז"ל, העידו שהיה נוהג לומר 'ויתן לך' בביתו לאחר הבדלה, 'כדי להמשיך תחילת ימי החול בפסוקי רצון וברכה' (פרי עץ חיים, הובא ב'כף החיים' סק"ב). ובסידור האר"י ז"ל לרבי שבתי, כתב, שגם האריז"ל היה אומרה עם הציבור בבית הכנסת קודם הבדלה, כשהתפלל בבית הכנסת של האשכנזים. אמנם, כשהתפלל בין הספרדים, לא רצה לשנות ממנהגם, שלא לאומרו בבית הכנסת, אלא לאחר הבדלה, והיה אומרם בביתו.

והטעם לאותם שנהגו להבדיל קודם אמירת 'ויתן לך', כתב ב'אשל אברהם' (בוטשאטש). סימן רח"צ: "מה שנוהגים למנוע מלומר ויתן לך בבית הכנסת, נראה שהוא מטעם שעדיין לא ברכו בורא מאורי האש, ואין נכון להנות מהנר, כי רוב העולם אינם יכולים לומר בעל פה, לכן יותר טוב לומר אחר הבדלה, ובבית הכנסת שנוהגים לאמר ויתן לך, הרי מבדילים על היין בבית הכנסת קודם ויתן לך, כמו שכתוב בספר מנהגים (לר"א טירנא) ויצאו בברכת נר, אלו שצריכין לנר ולויתן לך..."

אמנם כבר כתב ב'שערי תשובה' (סימן תקצט) שנוהגים להקל בזה, כי כבר אמרו בתפילה אתה חוננתנו, ואומרים שם הודאה על שהבדיל בין אור לחושך, וכל כמה שאפשר לאחר בעשיית הבדלה, מאחרים. ובזמננו, שיש תאורה בבתי הכנסת, ואין מזדקקים לאור הנר, כבר לא שייך טעמו הנ"ל של הגה"ק מבוטשאטש, ונראה שיש להעדיף לומר בציבור בביכה"ס מיד אחרי תפילת ערבית. וכן במקור הדברים בווהר הקדוש, נראה שיש לאומרו בציבור, שכן הלשון שם: 'ואינו' (הנשמות שבעולם העליון) מקיימין על ההוא ברנש, כל ברכאן דקא אמרי ציבורא, ויתן לך האלוקים מטל השמים..."

אמירתו בצוותא

בספר 'טעמי המנהגים' (אות תו, בהערה) הביא: "בשם גדול אחד קדוש, שאמר, כי טוב שיאמרו אותו שני אנשים יחד, ויתן לך". ובספר 'סגולת ישראל' (מערכת פ, אות כ), כתב: "וטוב שיאמרו שנים יחד, כמ"ש הרה"ק והטהור רבי ר' מענדל מרימנוב זיע"א". ובספר 'מבואו ועד צאתו' (פרק עו, הערה ה) ציין, שאפשר לומר הטעם לזה, שכשאומר ויתן לך, הרי הוא מתפלל בעד חברו, והמתפלל בעד חברו, הוא נענה תחילה.

ונציין שבספר 'דברי יחזקאל' (עניני שבת, עמוד שנד) הביא בשם ספר 'לקט קמח החדש': "שמעתי, שמרן בעל 'דברי יחזקאל', הגה"ק משינאווא זצ"ל, אמר 'ויתן לך' במצב ש'ק בידך עם כהן, שיחול עליו הברכה כשאומר הכהן עמו".

במנהג הקדמון, של אמירת פסוקי 'ויתן לך', במוצאי שבת, יש זכר למאבק העיקש והמלחמה התמידית בין יעקב ועשיו, שהתחילה כבר טרם לידתם, והמשיכה בשלבים שונים: מכירת הבכורה, ולקיחת הברכות, עד ששרו של עשיו הודה ליעקב אבינו על הברכות, כאשר נאבקו עד עלות השחר, ויברך אתו שם. וזאת, על פי מה שכתוב ב'ליקוטי מהרי"ח" (תפילת ערבית, ד"ה ויתן): "אפשר לומר, על פי דברי המג"א (סימן רס"ב), בשם מהרי"ו, שהשני מלאכים המלווין את האדם בערב שבת, אינו יוצאין עד לאחר שבת. ועיין ב'מטה משה', שהמלאך הרע הוא ס"מ, שרו של עשיו. והנה, מצאנו ביעקב אבינו, קודם ששלח את השר של עשיו, לא רצה לשלחו עד שהודה לו על הברכות, לכך, גם אנו, קודם ששולחין אותו לדרונו, מזכירין ברכותינו, והוא בעל כרחו יסכים על ברכותינו..."

מקור המנהג וסדר הפסוקים

מנהג אמירת 'ויתן לך' במוצאי שבת, כבר נזכר לראשונה בווהר הקדוש (הקדמה י"ד), אגב עניין אחר, ונאמר שם, שאם אדם ממתין במוצאי שבת עם הדלקת הנר [שהיא מבעריה את הגיהנום] עד אחר אמירת 'ואתה קדוש', רשעי הגיהנום מצדיקים עליו את דין הקב"ה, ומקיימים עליו את כל הברכות הנאמרות בציבור 'ויתן לך' וגו', 'ברוך אתה בעיר' וגו'.

במפורש נזכר המנהג לראשונה בספר 'המנהיג' (לראב"ן הירחי, סבו של הראב"ה), ושם נאמר: "מנהג כל ישראל לומר במוצאי שבת 'ויתן לך', וכל הפסוקים של ברכות, [כדי] שיתברכו ישראל בשבת הבאה, ומעתה ועד עולם". וכן הובא המנהג בראשונים נוספים. בטור (סימן רצה) כתוב: "ונוהגים לומר פסוקים של ברכה, כגון, יפתח ה' לך את אוצרו הטוב, כדי שיתברכו במעשה ידיהם". והאמת, שבשימת-לב ועיון במקורות, ניווכח, שההגדרה לפסוקים אלו, היא "ליקוט ברכות מהתנ"ך", יותר מאשר ברכת יצחק לבנו יעקב, בברכת ויתן לך. וכך באמת התייחסו הראשונים לקטעים אלו, אלא שהכינוי 'ויתן לך' לקבוצת הפסוקים, נקבע בעקבות 2 הפסוקים הפותחים את הסידרה.

סדר הפסוקים הוא כך: בתחילה מובאים פסוקי ברכות שבתורה. 2 הפסוקים הראשונים, הם כאמור, ברכות יצחק ליעקב, בבואו אליו לבוש בעורות גדיי העיזים, כאילו הוא עשוי (פרק כז, כח-כט). אחריהם 2 פסוקי ברכה נוספים מפרשת השבוע, מברכות יצחק ליעקב כשיצא ללכת לפדן ארם (פרק כה, ג-ד). ברכות יעקב ליוסף, כשבירכו לפני פטירתו (בראשית מט, כה-כו). ברכות שאמר משה רבנו לבני ישראל, בפרשת עקב (דברים ז, יג-טו). ברכת יעקב למנשה ואפרים, בפסוק 'המלאך הגואל' (בראשית מח, טז). ברכות משה רבנו לבני ישראל, בבואו להוכיחם בתחילת פרשת דברים (דברים א, י-יא). ברכות מלוקטים מתוך פסוקי הברכה בפרשת 'כי תבוא' (דברים כח. שימו לב, פסוקים אלו מובאים ממש שלא כסדרם; הפסוקים - ג, ו, ה, ד, ח, יב). ברכת 'העבטת גוים רבים...', מפרשת ראה (דברים טו, ט). והפסוק החותם קבוצה זו, הוא מברכות משה רבנו לבני ישראל, טרם מותו, מפרשת וזאת הברכה, 'אשריך ישראל מי כמוך...'. (דברים לג, כט).

וכבר כתב רבי יהודה בר יקר בפירוש התפילות והברכות, "על פסוקים של ויתן לך, אין סדר, אך כולם עניין הצלחה".

בהמשך מקובצים פסוקים מהנ"ך לפי נושאים: גאולה וישועה, שלא יבושו וענייני שמחה. אור ה', ראות ה', ועזרת ה'. ומסיימים בקבוצת פסוקי "שלש הפוכות, ושלש פדויות, ושלש שלומות",

ביאורים וחידושים

על פרשת השבוע

הגאון רבי אהרן ישעי' רוטר שליט"א מח"ס שערי אהרן

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא, ויעתר לו ה', ותהר רבקה אשתו.
[א] פירוש רש"י

ויעתר הרבה והפציר בתפלה. ויעתר לו נתפצר ונתפייס ונתפתה לו, ואומר אני כל לשון "עתר" לשון הפצרה ורבויה היא, וכן (יחזקאל ח) "ועתר ענן הקטורת" מרבית עליית העשן וכן (שם לה) "העתרתם עלי דברים" וכן (משלי כ"ו) "ונעתרות נשיקות שונא" דומות למרובות והנם למשא אנקרישר"א (געהייפט) בלעז ע"כ.

ביאור דבריו

מש"כ "ויעתר" הרבה והפציר בתפילה" הכוונה ד"עתרה" משמעותו רבוי והפצרה בתפילה, כלומר "רבו" פירוש רבוי בנוסח "הפצרה" פירוש חזרה על אותו הנוסח, וכמו שנאמר ביעקב (לקמן ל"ג, י"א) "ויפצר בו ויקח" ושניהם נכללים במלת "עתר" כמו ה"עתר" [הוא הרחת והמזרה [קלשון] שיוצאין ממנה עצים קטנים, ודומה לכף איש שאצבעותיו פתוחות ומהפכין בו את התבואה בגורן כמה פעמים – זכרון] שמהפכין בו את הגורן כמה פעמים ממטה למעלה וממעלה למטה, וזהו הכוונה במה שאמר פרעה העתירו אל ה'.

ומש"כ "ואומר אני כל לשון "עתר" לשון הפצרה ורבויה היא" כלומר אחר שפירש ויעתר הרבה והפציר בתפילה, ויעתר נתפצר ונתפייס ונתפתה לו, הוסיף רש"י, שאין כל זה פירוש מלת "ויעתר" אלא שלפי מקומו צריך שיהיה פירושו כך, אבל עיקר פירוש המלה הוא לשון הפצרה ורבויה לבד, וזהו כוונתו לשונו באומרו ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבויה וכו', כלומר אע"פ שפירשתי ויעתר הרבה והפציר בתפילה וכו', מכל מקום אל תטעה בלשוני לומר שכל זה הוא פירוש המלה, אלא אומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבויה הוא וכו' (אמרי שפר).

והביא רש"י ג' ראיות א' ממש"כ ביחזקאל ח' "ועתר ענן הקטורת" מרבית עליית העשן" כלומר עליית העשן מהקטורת, יש בו ג' רבוי וחזרה, וכן מש"כ שם (ל"ה) "והעתרתם עלי דברים" ג' כ' יש בזה רבוי וחזרת דברים שלא בתפילה, וכן מש"כ במשלי (כ"ז) "ונעתרות נשיקות שונא" דומות למרובות והנם למשא" כלומר דבאמת נשיקות השונא הן מעט, אבל מכיון שאין הנשיקות מקובלים עליו והנם למשא על הנישק, על כן אמר בהם הלשון "ונעתרות" שהן דומות למרובות ועל כן הם למשא (במ"ח, ד"ע).

ומש"כ "ויעתר לו" נתפצר ונתפייס ונתפתה לו, בדפוס ראשון הנוסח "ויעתר לו נתפצר לו, נתפתה לו" ותיבת נתפייס ליתא (יוסף הלל).

גאון הגאונים

יריעה נבחרת ממסכת יגיעתו ודבקותו בתורה ללא ליאות של גאון ישראל ותפארתו שר התורה
מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל

ראש ישיבת "עץ חיים" דקלצק ו"בית מדרש גבוה" בלייקווד, ויו"ר מועצת גדולי התורה בארה"ב
במלאות שישים שנה להסתלקותו

התורה ולהחזיר עטרה ליושנה, להעמיד ולהרחיב גבולות העסק בתורה"ק בטהרתה ובקדושתה ובכל מ"ח קנייניה. כה התחנכו וצמחו על ברכיו ובהשפעתו גדודים גדודים של בעלי תריסין בני עלייה תלמידי חכמים ואדירי תורה, רישי מתיבתא ויושבי על מדין, שהיו למאורות בישראל וממשיכים את שלשלת הזהב מסיני.

הוא רבם ואביהם של המוני בית ישראל, אשר ההשגחה העליונה בחרה בו ללכת כעמוד האש לפני עם סגולה להאיר להם את הדרך ילכו בה ולהיות להם למגן ומחסה, לגדור גדרות ולעמוד בפרץ, ללחום מלחמת ד' בגיבורים ולבצר את חומות הקדושה של הבית והרחוב היהודי. וכמה היטיבו אשר הגדירו גדולי ישראל בתקופתו באומנם אין הדור יתום שרבי אהרן שרוי בתוכו. כביר פעלים היה בשנות השואה להציל לקוחים למוות מידי הצוררים ימ"ש ולכלכל הנצורים בגיטאות ובמחנות והנידחים באפסי ארץ להחיותם ברעב ובמצוק. בו זמנית קיבץ וריבה פעלים לתורה ברחבי ארה"ב בממדים עצומים.

בעשור האחרון לחייו הפליא עצה הגדיל תושייה בהיחלצו בשעה גורלית לישעו וקימומו של החינוך התורתי בארה"ק ולהצלה רוחנית של רבבות ילדי העולים החדשים, ומי ימנה ויספור את כל הנפש אשר עשה במאמציו להכניסם תחת כנפי השכינה. מבין כתלי בית מדרשו בעיירה הקטנה הייתה מצודתו פרושה למרחקים. כקברניט נאמן נהניג את כלל ישראל בדורו, בתפוצות הגולה ובארץ הצבי, עד שהוכתר בצדק כרבה דעמיה ומדברנא דאומתיה.

עתה, לרגל יומא דהילולא השישים להסתלקותו החל בש"ק, אמרנו להביא פרק מיוחד ממסכת גדלותו ויגיעתו בתורה עד כלות הנפש כפי שסחו אחריו בני ביתו ותלמידיו הקרובים שזכו להסתופף בצילו ולקבל ממנו תורה ויראה.

ובהם נהגה

כאמור, מסכת יגיעתו בתורה של מרן הגר"א זצ"ל הייתה לשם דבר בעולם התורה והישיבות. תלמידו הגר"ר הלל זקס זצ"ל העיד משמו של מרן הגר"ע גרודזינסקי זצ"ל שהתבטא בעת שרבנו בא אליו לוויילנא בשנת תרפ"א אחרי העברת הישיבה עץ חיים מסלוצק לקלצק, כי רואים עליי שהוא נושא עול תורה במושגים של דורות קמאים.

לא בכדי התבטא פעם מרן הגר"א קמנצקי זצ"ל,

רבנו בנופש שקוע בשיחה תורנית עם מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצוק"ל, לפני מלחמת העולם השנייה

הפלפול התורני עליה דן רבנו לפני הדינר לטובת הישיבה

סוער מאוד היה הגר"א קוטלר זצ"ל בלימוד התורה וב"ריתחא דאורייתא" שלו היה מגיע לשיאים כאלה, עד שלא פעם היה קולו עולה בצעקות, וזה קרה בדרך כלל כשהסביר את דעתו או דחה דעה שאינה מתיישבת עמה; או אז לא היה דבר שיכול להסיח את דעתו מעסק התורה, במיוחד אם התעוררה אצלו קושיא שעמל למצוא עליה תירוץ או הסבר שיניח את דעתו.

פעם אחת קרה דבר כזה בעיצום ההכנה לפתיחתו של "דינר" לטובת ישיבתו, ישיבת לייקווד המעטירה, גדול מרכזי התורה בעולם. הגר"א התמסר מאוד לעריכת ה"דינר" ולהצלחתו, והוא לא בחל אפילו מעבודות פשוטות, כמו להכין את השולחנות או לעזור לאחרים בהעמדת כוסות ובסידור השולחנות.

ונהג, כאשר ההכנות האחרונות לפתיחת ה"דינר" היו בעיצומן והדריכות בשיאה, התעוררה אצלו לפתע קושיא חמורה בלימוד, ולידו עמד אברך שבפניו הרצה הגר"א את קושייתו; האברך ניסה לענות, אך דעתו לא נחה מתירוץ, וכך התלהט המשא ומתן והגר"א התלהב וקולו עלה עד כדי צעקות רמות, והכול מתוך פלפול סוער ומעמיק. בינתיים התחילו כבר להגיע ראשוני המשתתפים ל"דינר", המארגנים התחילו לרמוז להגר"א שאין הדבר מתקבל יפה, אנשים שומעים ולא מבינים שמדובר במו"מ של הלכה, אבל הוא לא שם לב בכלל להערות והמשיך להתווכח, ושוב העירו לו, כי מספר המשתתפים עולה מרגע לרגע, והגר"א מגיב בסערה: הניחו לי עתה עם ה"דינר", ורק כאשר מצא תירוץ לקושייתו - נרגע, עלה לבמה ופתח את האירוע!...

(הגר"ש שברדון זצ"ל, "שאל אביך ויגדך" ח"ג, עמ' טז)

מיחידי הדורות בגאונות ובצדקות היה האי שר התורה, גאון ישראל והדרו, אביר הרועים, הארי החי, מרן הגאון האדיר רבי אהרן קוטלר זצוק"ל ראש ישיבת "עץ חיים" דקלצק ו"בית מדרש גבוה" בלייקווד, יו"ר מועצת גדולי התורה בארה"ב ומקברניטי היהדות הנאמנה בחו"ל ובארה"ק במשך שנות דור.

הוא הגבר הוקם על שבמשך עשרות שנים - לפני תקופת השואה ואחריה - האיר את עיני ישראל באור תורתו וחסידותו, ובצדקת מעשיו הכבירים לאלפים, אשר לא ייספרו מרוב, ויריעות שלמות לא יכילום.

הוא גאון עוזנו שמים עמדו על דעתו המית עצמו על לימוד התורה"ק, תורה לשמה, בדבקות ובחירוף נפש, ויגבה לבו בדרכי ה'.

הוא הגבר אשר באהבתה שגה תמיד ובכל תקופות חייו בכל הזמנים והמצבים לא נח ולא שקט ביום ובלילה מיגיעתו ועמלו העצומים בתורה"ק, בהבנתה ושינונה וחדירה למעמקיה וחיפוש מטמוניה בקדושה ובטהרה כעובד ד' דבוק ביוצרו.

מכוח יגיעה על אנושית זו נפתחו לו בעזרתו ית"ש שערי חכמה דעת ותבונה להביט נפלאות בכל אוצרות התורה ולפענח צפונותיה, ונעשה כמעין המתגבר מערכות מערכות של חידושים ופסקים סברות ועיונים מתוקים מדבש ונופת צופים, קולעים אל המטרה לאמיתתה של תורה, מאירים ושמים כנתינתן מסיני. הם המה שיעוריו המפורסמים ושמעותיו העמוקות והמאירות וחיבוריו הגדולים "משנת רבי אהרן" בהלכה ובאגדה, משנתו הסדורה בהלכות דעות והשקפת עולם, וכן שיחותיו המלהיבות במוסר שתוכנם רצוף רוח דעת ויראת ה', ואשר התפשטו ונפוצו בכל אהלי שם הנטועים ברחבי תבל ונעשו לחם חוקם של שוחרי תושייה עמלי תורה והוגיה. הוא הרב הדומה למלאך ד' צבאות, מיחידי הדורות מנחילי מורשה, אשר מפיו יבקשו תורה ויראת שמים אלפי התלמידים שיצקו מים על ידיו בשיבות הגדולות שעמד בראשן בסלוצק בקלצק בלייקווד ובירושלים, ומן הבאר מים חיים של תורתו וקדושתו ישקו העדרים עד ביאת ינון.

הוא אשר בגבורתו הרוחנית הקים מחדש עולה של תורה לשמה, לשם נותן התורה יתברך שמו ויתעלה, אחרי חורבנם של בתי היוצר הגדולים במזרח אירופה בשנות הזעם. הוא אביר הרועים אשר חפץ די בידו הצליח להרים את קרן

60 שנים
להסתלקותו

יריעה
מיוחדת

גאון
הגאונים

שר' אהרן מלכד גאונותו המופלאה בתורה הוא ג"כ גאון אדיר ביגיעת התורה.

וכך כתב בנו יחידו הגאון רבי שניאור זצ"ל: "הבריה התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה את כל מהלך חייו ועבודתו של אאמו"ר זי"ע היה עול תורה. ידועים כוחותיו הכבירים, מעוף שכלו, תפיסתו במהירות הבזק, תוקף כוח החשבון, רוחב לבו ואור תבונתו, אך כל אלה חברו יחדיו אל עומק ריכוז המחשבה, היגיעה והעמל, במידה בלתי משוערת... רק בהם נקנו לו רובי תורתו... והיה אומר כי כדוגמת "קניינים" בממונות וכיו"ב שאינם מועילים אלא באופני הקניין שניתנו בהם, כך אין התורה נקנית אלא במ"ח דברים השנויים בברייתא דקניין תורה, ובאופן זה בלבד זוכה אדם לתורה ולקנייניה... כך למד וכך לימד..."

במעלליו יתנכר נער

עודנו בנערותו הצטיין בהתמדתו הפלאית. זקני העיר סוויסלוץ שבליטא, שם נולד, היו מספרים בהשתוממות אודות רבנו שבהיותו ילד בן חמש או שש כבר ידע בעל פה את כל כ"ד ספרי תנ"ך.

אף הוא עצמו נפלט מפיו בסוף ימיו, שבהיותו ילד בן שמונה בחנו אביו בחינה מקיפה במסכת כתובות מראשה עד סופה גמרא ותוס' בהוסיפו "און איך האב גוט געוואוסט" (וידעתי היטב). בהזדמנות אחרת כשרבנו בחן ידיעותיו של ילד כישרוני מקרובי המשפחה והתשובות שענה הילד לשאלותיו לא הפיקו רצונו באופן מספיק, העיר על אתר בנימה של אכזבה: "הרי אני בהיותי בגילך בן שבע כבר ידעתי את כל מסכת קידושין על בוריה..." בהיותו כבן י"ג נכנס ללמוד בישיבה הנודעת בסלבודקה.

בימים הראשונים לבואו לסלבודקה צרפוהו לשיעור של נערים בני גילו הלומדים בישיבה קטנה, אולם מהר מאוד התברר לר"מים כי אינו מתאים פה כלל ומקומו בין גדולים. אף חבריו בני גילו העריצוהו כיוצא מן הכלל. לימים סיפר מרן הגר"י קמנצקי זצ"ל "ידענו בבירור שהוא עולה על כולנו, ולא עלה בדעתנו אפילו הווה אמינא לקנא בו". (מפי נכדו הגר"א שוורצמן שליט"א)

בכל חוגי הישיבות דיברו בימים ההם אודות העילוי הגאון הצומח בסלבודקה בצלו של הסבא מסלבודקה והיו משתוממים לא בלבד מחריפות שכלו הלא זוהי מתנת אלקים, כי אם הרבה יותר מכך השתוממו מעוצמת חשק התורה הבוער בליבו כאש אוכלה וכן ממידותיו הנפלאות ומיראתו הקודמת לחכמתו. מגדלי מצחו המקומט והקורן יכולת לקרוא מה מאוד מאוד מאושר הבחור דנן שזוכה לעסוק בדברי תורה, והיה הסבא אומר "כדאי להחזיק בישיבה את כל שלוש מאות התלמידים ולו בכדי ליצור את הסביבה בשביל רבי אהרן את הכר המתאים לצמיחתו".

מסופר, כי לילה אחד נרדם רבנו על גבי סטנדר בהיכל הישיבה

כאשר היה מרן הגר"א זצ"ל בגיל ט"ו, בשנת תרס"ח, נזדמנו לקובנה גאוני הדור מרנן: הגר"ח מברסק, רבי דוד מקרלין וה'אור שמח', שחזרו מאספת רבנים בפטרבורג. אז למד רבנו בסלבודקה וה'סבא מסלבודקה' שלחו בתוך קבוצה של בחורים חשובים שהלכו לשוחח בלימוד עם אותם גדולי תורה.

ומסופר, כי מרן הגר"ח מברסק השתומם אז מחריפותו הנוראה, ולפי גירסא אחת התבטא הגר"ח ואמר: "כבר ארבעים שנה שלא הזדמן לי לפגוש עילוי כמותו ולשמוע חידושים נפלאים כאלו".

גם ה'אור שמח' עמד משתומם אז ואמר: "זה הקטן גדול יהיה כרבי עקיבא איגר בדורו". הגדרה מעין זו נשמעה אף היא מפיו של מרן הגרנח"ע גרודז'ינסקי.

ידוע שחמיו מרן ה'אבן האזל' זצ"ל אף התבטא עליו בהערצה לאין שיעור ואמר פעם לאחר ששמע אותו מוסר שיעור ברבים: "גם אני יכול למסור שיעורים כמו רבי אהרן, אלא שיעור שחתני מכין ביום אחד, יארך לי שבוע או שבועיים

מרוב עייפות, והנה חלף הסבא על פניו, גחן אליו חרש ונשק על מצחו בלאט בשפתיים רוחשות: **ספר תורה חי... ספר תורה חי...** תפיסת הבזק שלו הדהימה את כל מי שבא עמו בדברים. יותר מכך הפליא בשקידתו. אלה שלמדו בסלבודקה בתקופה ההיא אינם זוכרים שהיה שם עוד מתמיד אחד כמוהו. לא נמצא שם בכל הישיבה עוד אחד שהתלקח במלוא העוצמה ברתחא דאורייתא כמוהו.

בן גילו הג"ר משה פינקל זצ"ל בנו של הסבא שהצטיין גם כן בכישרונותיו ובלמודיו, התבטא באותם ימים: עם הכישרונות השכליים של ר' אהרל'ה סוויסלוצ'ר יכול גם אני להתמודד, אך לא עם שקיעותו בתורה (זיין ליג'ן אין לערנען) כ"ד שעות ביממה, ומי ידמה לו בהתמדתו העצומה.

ידידו מרן הגר"י סרנא זצ"ל סיפר: נהירנא פעם בליל ש"ק ישבתי ללמוד גמרא בחברותא עם רבי אהרן והצלחתי להיצמד אל קצב מעופו באותו לילה עד שהספקנו ארבעים דף, יותר מזה כבר לא יכולתי.

בזיכרונות מאותם הימים שהעלה מרן הגר"י סרנא, נשתמר ציור חי איך שהיה רבנו שקוע כל כולו בעיוני תורה מתוך ריכוז עצום ויגיעה בלתי פוסקת.

וכה סיפר הגר"י סרנא: פעם אחת נתלווינו קבוצת תלמידים אל הסבא זצ"ל כשנסע בימי הקיץ החמים להינפש מעט בנאות קיט. באמצע הדרך, ברכבת, פניתי אל הגר"א באמירה כדרך חברים כשתגימר הנסיעה ונגיע אל מקום הדאטש"ה אתה מרצה בפנינו

מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל נואם בוועידת אגודת ישראל בארה"ב - תשי"ז

מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל: "יש לו מוח של עילוי כמו לפני חמש מאות שנה"

בכדי להכינו". על פי עדות אחד התלמידים התבטא פעם מרן הגרא"ז מלצר על חתנו ואמר: "יש לו מוח של עילוי כמו לפני חמש מאות שנה".

חמיו מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל צירפו להנהגת הישיבה בסלוצק ואף התבטא עליו בהערצה: גם אני מסוגל להגיד שיעורים טובים אבל כדי להכין את השיעור דרושים לי לפחות ג' ימים של שקט ושלוות הנפש, ואילו רבי אהרן יודע לחדש שיעור אפילו כאשר מתפוצצים סביבו הררי עד וכל השתות יהרסון אין שום כוח בעולם שיוכל לנתק אותו מעיוניו בתורה....

סיפר הרבני ר' יעקב אורנשטיין ז"ל מיוצאי וינה, שבעצמו היה נוכח כאשר מרן הגרנח"ע זצ"ל מוויילנא הציג את רבנו בפני גדול הפוסקים מגאליציה מהר"מ אריק זצ"ל בעל 'אמרי יושר' באומרו: "דאס איז א יונגער מאן וואס קען ש"ס!" (הנה זה אברך היודע את כל הש"ס על בוריו!) ובנשימה אחת הוסיף: "און צו געדענק"ן ש"ס דארף מען זיך גוט קריינקען" (ובכדי שיזכור את כל הש"ס צריך שיחלה עצמו הרבה על כך).

חידושי תורה. ויהי בבואנו אל הקייטנה ששכנה בסביבה מיוערת, נעמד הגר"א אצל אחד העצים ושקע במחשבותיו כשהוא ניצב על רגליו במשך ג' שעות תמימות, ראינו אז כולנו שמוחו פועל בקדחתנות, לבסוף פנה אלינו בבשורה: "הריני מוכן ומזומן". מיד התקבצו סביבו והוא הירצה בפנינו מערכה גאווית שלמה בסוגיא מן הסוגיות אשר חידש בעיוניו זה עתה.

הנהגה זו הייתה מנת חלקו גם לעת זקנה ושיבה. בני ביתו היו מזכירים במיוחד את המאורע כשנסע פעם בחודשי הקיץ להינפש מעט באוויר ההרים הגבוהים הרי הקטסקיל, ולפני יציאתו מן הבית ארז במזוודותיו ספרים רבים כדוגמת שו"ת חת"ס, ר"ע אייגר, נודע ביהודה ובאר יצחק, אור שמח ועוד, זוגתו הרבנית שעמדה מן הצד תמחה למעשהו ושאלה אותו בתמימות, הלא ידעת שאנו נוסעים להינפש ולנוח מדוע הנך מעמיס כ"כ הרבה ספרים? השיבה רבנו במתק שפתיו: **ידעתי גם ידעתי, ודווקא משום כך לוקח אני עמדי את הספרים, הרי בשאר ימות השנה אין לי פנאי ללמוד את כל אלו הספרים, וכיצד אדע אותם הלא רק עכשיו ב'בין הזמנים' ניתנה לי מעט אפשרות להגות בהם.**

סיפר עד ראייה שהתגורר עם רבנו בסלבודקה באכסנייה אחת ומתוך כך הכיר מקרוב את סדר יומן ולילו, כי במשך כל הזמן שלמדו בישיבה מסכת יבמות לא ישן רבנו על מיטתו אפילו לילה אחד בשלמות, אלא כשהתעייף מדיי והרגיש אין אונים היה בא אל האכסנייה וחוטף תנומה קלה ומיד היה חוזר לתלמודו.

לא פסיק פומיה מגירסא

התמדתו הפלאית המשיכה גם לימים כאשר כיהן בראשות הישיבה שבקלצק. המושגים 'לא פסיק פומיה מגירסא' ו'באהבתה תשגה תמיד', לבשו אצלו ממדים לא נודעו. תלמידיו ראוהו מרוכז ושקוע כולו בעסק התורה בכל עת וזמן לא רק כשנמצא בין כתלי הישיבה. הוא ישב בסעודות שבת, בחתונות, בכינוסים ובאסיפות או בנסיעות ואצבע הבוהן הלמדנית שלו מסובבת הנה והנה, גבותיו רועדות ועיניו נעות בקצב מואץ. אף בחזרת הש"ץ לא נחו אצבעותיו, הכול ראו במוחש כי הוא דן וחושב ומחדש בלי הפסק. העיד תלמידו הג"ר אפרים זורייבין זצ"ל: "פעמים כאשר ישב וסעד בביתו ראוהו מחזיק בכף או במזלג סמוך לפיו כעשר דקות ויותר כשעיניו מרצדות ופיו ממלמל, על פי מראהו ניכר היה שמוחו תפוס שרעפים ופועל עכשיו בקדחתנות רבה, כנראה מחדש משהו בסוגיא ולכן הוא שוכח מכל וכל ואינו זוכר להכניס את האוכל בפיו. קרה פעם שזכוב טורדני התבטית על חוטמו במשך שעה ארוכה ועקצו, אך הוא לא ניסה כלל לגרשו כי לא הרגיש בו מרוב שהתרכז בעיוניו.

את החזיון הזה ראה במוחש כל מי שהזדמן אי פעם למחיצתו. הוא לא זז בלא ספר בידו, גמרא, משנה ברורה, או משלי עם ביאור הגר"א וכן 'נפש החיים' ו'מעלות התורה'. העיניים הבורעות שלו משוקעות היו תמיד בספר הפתוח לפניו על השולחן או שהוא

זכרונות בלתי נשכחים. רבנו באפיסת כוחות לאחר סיום השיעור

לפתע הנהן בראשו כמסכים לדברי הנואם, והפטיר בשמחה: "זוהי א"כ סברת הרמב"ם לשיטתו ד..." בדומה לכך סיפר מרן ה'נתיבות שלום' מסלונים זצוק"ל בהתפלאות: "השתתפתי בישיבת 'ועד הישיבות' שבה השתתפו כל גדולי הדור. בישיבה התנהל ויכוח ער בנושא מסוים. הגר"א קוטלר זצ"ל ישב אף הוא והתווכח בריתחה ובלהט, כדרכו בקודש.

"לפתע שמעתי אותו פולט משפט שאינו קשור כלל לעניין שבו עסקנו וכה היו דבריו הפלאיים: "אבל הרמב"ם בטומאת מת לא יסתדר לפי זה..." הבנתי אז שראשו הגאוני והעילוי של הגר"א קוטלר היה שקוע במהלך הישיבה בעניין אחר לגמרי – ברמב"ם בהל' טומאת מת!

תלמיד רבנו הרב מנחם מאניס מור ז"ל תיאר כדלהלן: "אחרי השיעור בהיכל הישיבה נאלץ רבנו לגשת לחדרו ולהשיב לשיחות טלפון שהגיעו מכל קצווי תבל בעיקר בענייני הצלה, אך בו זמנית דיבר עם תלמידים שנכנסו אחריו לחדר ושקלו וטרו עמו בענייני השיעור שהגיד זה עתה, או אז גילה יכולת בלתי רגילה לעסוק בכמה עניינים שונים בבת אחת, להשיב לתלמידים בחידושי תורה ולשוחח עם עסקנים במילי דציבורא.

תלמידו הרב איתן גרין אף העיד: "כשרציתי להתקבל כתלמיד בלייקווד, באתי להיבחן אצל רבנו במעונו ושאל אם למדתי כבר סוגיא דמס' בבא קמא דף ס"ה ואם לא שאקרא באופן עצמאי ואח"כ יתנה על קנקני, ומצאתיו אז שישב ולמד מתוך הירושלמי. תוך כדי לימודו צלצל הטלפון מא"י וראיתי בעיניי שהוא מדבר בטלפון וממשיך ללמוד הלאה בחדא מחתא. ראיתי בבירור שעניניו בתוך הירושלמי ואצבעו ממשיכה לנוע על פני הדף כמו לפני הצלצול. כמ"כ הרבה פעמים כשיצא מחדרו בישיבה וניגש אל ההיכל כדי לקחת ספר מסוים ראו כולם כי אף תוך כדי הליכה שפתותיו רוחשות וממלמלות, התלמידים הבינו כי זה בדיוק מה שנקרא פה המתגבר בתורה".

סיפר תלמידו מרן הגרמ"ה הירש שליט"א: "יכולתו זו אגב גרמה לפעמים מבוכה. מעשה שנכנס ובא אצלו רב חשוב, רבנו ישב אז אצל השולחן וראשו נשען על זרועו, כיון שהתחיל הלה לדבר אליו זקף ראשו ופתח את הגמרא המונחת לפניו ועיין בה, נעלב האיש שסבר כי הוא מזלזל בו ובמקום שיקשיב לדבריו התחיל ללמוד, אולם האמת הייתה דלא מיניה ולא מקצתיה, רבנו חש בעייפות יתירה וסגר את הגמרא בנסותו לנמנם קמעא כדי להתרענן, אך ברגע שהאיש התחיל לדבר אליו והרגיש כי לא יוכל לנוח פתח מיד את הגמ' כדרכו. תמיד לא להפסיד אף רגע ולעיין בספר אף בעת שמשוחח עם בני אדם, מלבד אם הנושא דורש ממנו להתרכז באופן מיוחד. גם הפעם היה מעיין בגמרא ומקשיב לדברי אותו רב מבלי להחסיר אף מלה.

כמוהם העיד ג"כ אחיינו הגאון רבי אביעזר פילץ שליט"א ר"י תפרח, וכה סיפר: "ירדתי פעם יחד עמו במעלית, לפני היכנסו

מה חשב גאון הדור באותה שעה של מהומות מוות?

נוראה. באזור לא סבבו חיילים יהודים והפחד מפני כל רעש נוסף שיבוא - היה נורא. "רבי אהרן קוטלר שכב גם הוא על הארץ" סיפר ר' שלום "ומה אמר רבי אהרן קוטלר? מה חשב גאון הדור באותה שעה של מהומות מוות? איי, ר' אהרן... ר' אהרן! נקש ר' שלום על השולחן בשעת הסיפור, ר' אהרן התחנן על נפשו לפני האלוקים להניחו בחיים: רבש"ע, איך וויל לעב'?, איך וויל לערנען דיין הייליגע תורה - רצוני ללמוד את תורתך הק', הפציר בתפילה לפני הקב"ה.

שמענו על אחד מתלמידיו של רבי אהרן קוטלר שעמד על ידו ממש, והוא זה אשר הגביהו מהקרקע [רבי עזרא נוביק] נכנסנו לביתו לשאול מה שמע באותם רגעי תפילה וסילודין? לאחר רגע הפוגה ארוך, התכופתי לעברו של ראש הישיבה רבי אהרן כדי להעמידו, שמעתי אותו אומר: טאטע איך וויל דיר נאך באדינען [רצוני עוד לשרתך ולעבוד אותך] ושמעתי קטעי משפטים נוספים שמלמל כמדבר לפני הקב"ה שעניינם - שיש לו עוד מה לעשות בעולם "אויפ צוטאן" - כלשונו. ("קול חוצב" עמ' 165)

סיפר המגיד רבי שלום שבדרון: ר"ח תמוז תשי"ד. הימים ימי הכנסייה הגדולה בירושלים. לחתונה שהתקיימה באולם "בנות ירושלים" [דאז] ליד "בתי הונגרין" בסמוך לגבול הירדני, הגיעו - מאחד הכינוסים - רבי אהרן קוטלר שהיה מסדר קידושין [לתלמידו החתן] ורבי יחזקאל לעוויןשטיין. רבי שלום שבדרון היה גם הוא בחתונה, ונהג לספר בהתרגשות על מה שהתרחש:

לפתע ללא כל התרעה - החלה הרעשה. שריקות פגזים נשמעו מכיוון העיר העתיקה. הירדנים הרעישו את האזור כולו. המסובין השתטחו על הארץ, האורות כבו. אנשים מבוהלים נכנסו מהרחוב לתוך האולם. השולחנות התהפכו, הכלים והמשקאות נפלו על הארץ ונשפכו - רעש ומהומה מבית ומבחוץ.

קולות הירי והדי ההתפוצצויות נשמעו היטב, וכל הקהל נשכב על הארץ, "יהודי ששכב על ידי" סיפר ר' שלום "שאל אותי בפחד מה עושים עכשיו? אמרתי לו אומרים ווידוי..." הרגעים היו קשים מאוד: אחד תר בעיניו אחרי אביו, האחד צעק כי איבד את אשתו, גורם ההפתעה גרר פאניקה

"...היה הסבא אומר "כדאי להחזיק בישיבה את כל שלוש מאות התלמידים ולו בכדי ליצור את הסביבה בשביל רבי אהרן את הכר המתאים לצמיחתו..."

פעמים קרה שאיש שיחו מעבר לקו כבר סיים לדבר אבל הוא עדיין החזיק בשפופרת תפוס מחשבות, עד שכעבור רגעים ארוכים צנחה ידו לאיטה ביחד עם השפופרת והשיבה למקומה. פעמים שמעו אותו אומר לבן שיחו: "אני שומע הכול, אני מוכן לחזור על כל מה שאמרתם עכשיו מלה במלה", אם כי תלמידיו ראו במו עיניהם שבאותו זמן היו עיניו וכל חושיו בדף הגמ' הפתוחה לפניו.

סיפר תלמידו הרב משה קרלביך: "פעם אחת נזדמן לי לראות במו עיני כשרבנו עומד ומשוחח בטלפון עם ר' אהרן גודמן ז"ל מלונדון מראשי אגו", ובו זמנית תוך כדי שיחה היה מעיין בגמרא פתוחה שהייתה מונחת מול עיניו, ואף ביקש באמצע מבחור שחלף ליד חדרו שייטיב עמו ויביא מהיכל הישיבה כרך פלוני של הרמב"ם שנחוץ לו ברגע זה, את הכול עשה בעת ובעונה אחת.

עובדה הווה ובאחד הכינוסים ישב והאזין כאילו לנאומים,

מחזיקו בידיו בו הגה ולמד לימוד עיוני והייתה זו מחברת בה כתב ברצף את חידושי.

אימתי עיין וכתב? ומתי לא? אפילו בין גברא לגברא במהלך שיחות טלפון, בהמתנה לאוטובוס ובנסיעה גופה. יתר על כן, אף כשהחזיק באפרכסת הטלפון ושוחחו עמו היו עיניו ולבו שקועים בדף הגמרא או ברמב"ם.

הרבנית ע"ה סיפרה בהזדמנות: כבר חלפו מיום נישואינו יותר מארבעים שנה ואיני זוכרת אפילו פעם אחת ויחידה שישב לאכול ארוחתו בלי ספר ביד, תמיד היו עיניו משוקעות בפנים הספר, גם כשסעד..."

סיפר אחד מתלמידיו הקרובים: "היה זה מראה רגיל בלשכת בית מדרש גבוה אשר במנהטן, רבנו יושב ובידו האחת מחזיק את אפרכסת הטלפון בשיחה עם נדבן אודות הבניין ובידו השנייה כתב חידושי תורה, או בידו האחת דף המאזן הבנקאי של גירעונות הישיבה ובידו השנית ספר לעיין בו.

בתצלום עתיק נראה רבנו זצ"ל (יושב מימין) במעמד סיום שס ומשניות בישיבת קלצק. ב' מרחשון תרצ"ז

מה עשה רבנו בעת נסיעתו במטוס?

אציע ב' עובדות אודות כוח שקיעתו ושקידתו בתורה של גאון הדור הגר"א קוטלר זצ"ל.

פעם נסעתי עמו מאר"ל לחו"ל, נפגשנו בחדר ההמתנה וכבדתי אותו בתפוח זהב, אז התחיל להגיד לי שיעור עמוק בדין פירות אר"י שיצאו לחו"ל לגבי חיוב תרו"מ, בשיטת הרמב"ם, וכדרכו דיבר בהתלהבות ולא הרגיש כלל שבינתיים נקראנו לעלות למטוס והתיישבנו והוא ממשיך בפלפולו העצום והחרף עד קרוב לב' שעות, וברגע שגמר נזכר שהוא יושב במטוס באמצע הנסיעה, ובטבעו היה פחדן גדול וצעק אוי מען פליהט שוין, והוציא ספר תהלים ולא פסק עד שהגענו ללונדון, אבל כל זמן שהיה שקוע בפלפולא לא הרגיש שהוא באמצע הנסיעה.

ומעין זה שמעתי מעשה דומה שסיפר לי אחד, שהגר"א זצ"ל נפגש עם אחד מידידיו שבא מגיא ההריגה באירופה והגר"א לא ידע שהלה חי, אבל מיד שראהו ונתן לו שלום התחיל ופלפל עמו בדברי תורה, וכן ביום שני וביום שלישי, ורק אח"כ שאלו מה נעשה עמו ומה שלומו ושלום משפחתו ואמר הלה שמתפלא מאוד שעד כה לא התעניין כלל בגורלו, ונעה לו הגאון כי שיער בדעתו שמסתמא שב לבדו מכל משפחתו והוא גלמוד ושבור ועל כן לא עצר כוח לדבר עמו על זה ולא הייתה לו ברירה אלא לשקוע בתורה, עד שנתרגל למחשבה לשמוע מגורלו. כזה היה כוחו להשקיע עצמו בתורה, לשבור עולם ומלואו. וגם יש ללמוד מזה עוצם הרגשתו ורוחב הלב כלפי הזולת.

(הגר"א אליקים שלזינגר שליט"א, "הדור והתקופה" עמ' פא)

אל המעלית וגם כשיצא מתוכה עסוק היה בפעילות מסוימת, אולם בדקות הספורות ששהינו בתוך המעלית ראו ע"פ התנועות שעשה בידיו וע"פ ארשת פניו שהוא הוגה עכשיו בחידושים ופלפולא דאורייתא".

תלמיד נוסף סיפר: "נתלוותי פעם לרבנו כאשר נסע במכונית מלייקווד לניו יורק, הוא ישב בכיסא הקדמי אצל הנהג ואני במושב האחורי, כשהספיקה המכונית לגמוע כברת ארץ קטנה, הסתובב רבנו פתאום לאחור ופנה אלי באמירה: הנך זוכר בוודאי את מהלך הסוגיא כפי שחידשנו בשיעור היום, ובכן כעת עלה ברעיוני מהלך שונה לגמרי ובנשימה אחת התחיל להשמיע באוזניי מה שנתחדש לו".

באהבתה ישגה תמיד

העסק בתורה השכיח ממנו עולם ומלואו. באחד הימים נודע לרבנו שפרסמו דברים חסרי שחר העלולים לגרום נזק לחינוך העצמאי, אשר כידוע נתן את נפשו על קיומו. בעקבות השמועה הזאת הוא התמרמר מאוד ודיבר רתת נגד מחבלי הכרמים. הוא

דיבר מתוך התרגשות רבה ובזעם נורא מבלי שיוכל להירגע. הרבנית ע"ה שעמדה מן הצד וחששה לבריאותו פנתה בתחנונים אל אחד התלמידים שנלווה אליו באומרה: רחמו וחוסו, העבירו את השיחה לשיעור האחרון שהגיד, הזכירו משהו, תבקשו הסבר אנא רחמנות... ואכן עשה הלה כבקשתה, הוא שאל משהו הקשור בשיעור ותוך כדי שחך רבנו מכל העניין המרגיז וצלל כל כולו במעמקי הסוגיא של השיעור...

מקורביו העידו וסיפרו, שגם בזמנים קשים כאשר באופן טבעי לא היה אף אדם מסוגל להתרכז וללמוד ואילו רבנו שום מאורע שבעולם לא היה בכוחו להפסיק אותו ממשנתו.

סיפר בנו הגר"ר שניאור זצ"ל: "זכור לי מאורע מסוים, שעת חירום ממש, כאשר כולנו אבא ואחדים מנושאי כליו בענייני הצלה ישבנו יחד מתוחים בלי גבול בציפייה ליצור קשר טלפוני עם חו"ל, כל הנוכחים היו שרויים בחרדה ובמתח עצום, המתוחות הורגשה גם על ארשת פניו, אולם ההבדל בינינו התבטא בכך שבעוד אנחנו ממתנים לצלצול הטלפון, הוא זצ"ל ניצל את הדקות המעטות של ההמתנה לעסוק בתורה. הרי העניין פשוט למדי אם כי לגמרי אינו פשוט אצל שאר אנשים, במיוחד כשמדובר במקרה חירום מרגע שחייגת את המספר במכשיר הטלפון ועד שהנך משיג את הקשר חולפת דקה אחת לפחות או שבריר של דקה, בדקה זו כדאי להמתין סתם ככה? הלא בשבריר זה אין שום אפשרות לפעול או להשיג מה, מדוע לאבד אותו...?"

הגר"ר שרגא פייוול מנדלוביץ ז"ל ראש ישיבת 'תורה ודעת', נהג בשיעוריו המוסריים להציג את רבנו כדוגמא קלאסית לשמירת הזמן וניצול כל רגע. פעם, סיפר, נכחתי יחד עמו בהתייעצות חשובה בענייני הצלה, וכאשר יצאנו בתום הדיון לעבר המעלית באותן שניות ספורות קלטו אוזניי כשראש הישיבה ממלמל לעצמו עכשיו נתיישבה לי הקושיא של הגר"ע איגר. התרשמתי שאינו מפסיד אף שנייה וכהרף עין מחשבתי צוללת מחדש למעמקי הסוגיא שמתייגע בה מבלי להשתמש בשום ספר, והרי רק לפני דקה היה שקוע ראשו ורובו בעניין הציבורי הבוהר שלשמו התאספנו.

גם בהיותו חולה ובעל ייסורים לא דעכה אש שקידתו. וכה סיפר הר"מ לוין ז"ל יו"ר אגו"י: "באחד מביקוריי במעונו שבארה"ב, נכנסתי לחדרו ומצאתיו שוכב על ערש דווי קודח מחום והוא מחזיק בידיו גמ' פתוחה מס' יבמות ומעיין בה. למרות חולשתו התאמץ ושוחח עמי בענייני הכלל במשך שעה ארוכה. כשסיימנו, יצאתי מחדרו בברכת פרידה ובאיחולי רפ"ש ונשארתי להמתין רגעים אחדים בחדר קדמי לבואו של הנהג שהיה אמור להסיעני מפה. באותם רגעים עלה באוזני קולו שבקע מחדר משכבו כשהוא גורס בריתחא את הסוגיא ממס' יבמות כבחור צעיר, וזאת על אף חומו הגבוה וייסוריו. "לא אכחד", הפטיר הרי"מ לוין בהתפעלות כשתיאר את המאורע "כבר הספקתי בחיי לראות הרבה איך שלומדים בהתמדה ובחשק, אבל ללמוד בכזה ברען בעיצומו של חולי וחום גבוה טרם ראיתי".

כמ"כ סיפר הגר"ר צדוק שיינגרטן זצ"ל תלמיד רבנו מתקופת קלצק, אשר בבואו פעם ראשונה להתקבל בישיבה מסרו לו שראש

הישיבה מרותק כעת לערש דווי במצב קשה ורוקק דם מריאותיו ואי אפשר בשום אופן להיכנס אליו. אעפ"כ דחק ונכנס ומצאו שוכב במיטתו קודח מחום ומחזיק ספר חידושי הרשב"א פתוח מול עיניו. מרוב עיינו אף אירע פעם אחת מבלי שימת לב, שבטעות נכנס לדירה סמוכה בה התגוררה משפחת הגר"ר מנדל זאקס זצ"ל. רבנו הוציא גמרא מארון הספרים ושקע מיד בעומק הסוגיא מבלי להרגיש כלל שאין זו דירתו. רק כעבור חצי שעה בערך כשהרים עיניו לחפש ספר מסוים תפס לפתע היכן הוא שרוי וקם בבהלה להתנצל בפני שכנו בעל הבית חתנו של החפץ חיים שהצטער על שרבנו עוזב כ"כ מהר את מעונו.

וכה סיפר הרב יהודה לייב ציוויאק ז"ל מנהל הלשכה של בית מדרש גבוה במנהטן: עשינו פעם בצוותא חדא עם רבנו נסיעה רחוקה למען הישיבה, והנה עצם העובדה שלכל אורך הדרך לא פסיק פומיה מגירסא לא הייתה אצלנו בגדר רבותא, אפילו מלוויו הקרובים שהתכוונו לשוחח עמו בהזדמנות זו על כמה עניינים נחוצים נאלצו לוותר על תוכניתם. החידוש היחיד שהפליא אותנו אירע כאשר הגענו אחרי שעות ארוכות אל מחוץ חפצנו. כולנו פנינו לאכסנייה בה היינו אמורים להתגורר זמנית, המקום עדיין לא היה מוכן, אפילו כיסא לשבת לא נמצא בחדר, אף לא ידענו היכן להניח את חפצינו ולא יכולנו לפתוח את המזוודות. עמדנו כולנו במעילים, חיכינו לרגע שהחדר יסודר כדבעי ונוכל לטעום משהו ולנוח מעט אחרי מסע כ"כ ארוך ומייגע. לא כן רבנו, אשר בין רגע היה מסודר לחלוטין ומיניה וביה שלף והוציא גמרא והתחיל ללמוד בעמידה כאילו כלום...

התמדתו לא ידעה זמנים וגבולות. גם במוצאי יוה"כ לאחר שנגמר הצום וסעד לבו, נכנס רבנו בזריזות להיכל הישיבה, ישב על מקומו הקבוע בכותל המזרח מצדו השמאלי של ארון הקודש והתחיל ללמוד בקול רם ובהתלהבות רבה עד שכל רואהו נדלק באש של חשק התורה.

בהיכל נמצאו אז מתי מספר בחורים. הוא הסביר להם בפנים מחייכות שבעצם מתחילה פגרת החגים רק מחר ועדיין יש לקיים עכשיו את סדרי הלימודים של הישיבה כרגיל. "הייתה לנו הפסקה זוטא מהלימוד בגלל עיצומו של יום דיינו התפילות והוודיזים ושאר ענייני עבודת ה' שנתחייבנו לעסוק בהם ביוה"כ אך מכיון שהשלים כל אחד את חוקו מוטל עליו לחזור לשגרת הלימוד וסדרי הישיבה לפחות עד מחר בבוקר אחרי תפילת שחרית", הפטיר רבנו. לסיום, נביא בזה מדברי המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א כפי שסיפר ומהווה דוגמא אופיינית לאהבת התורה שרבנו הדליק בקרב תלמידיו ובקרב כל מי שנקלע במחיצתו: בימי חורפי באתי לביקור חטוף בלייקווד, ובהביטי מן הצד לעבר רבנו ראיתי מול עיניי דוגמא מוחשית של כי הם חיינו בפועל ממש, המחזה כולו הסעיר את רוחי וחולל מהפכה עצומה בנפשי. לא יכולתי להישאר אדיש מול המראה הנשגב להישאר כמו שהייתי מקודם, כי אם לקבל תיכף ומיד החלטה מוצקה שכל רוחות שבעולם לא יזיזה יאה שבת בבית ד' כל ימי חיי.

מקורות למאמר: אש התורה ב"כ, מרביצי תורה ומוסר, במחיצתם של גדולי התורה, ועוד.

בימי הכנסיה הגדולה (משמאל לימין) מרנן הגאונים רבי אלחנן ווסרמן, רבנו והרב משה בלוי זצ"ל

רבנו בסוד שיח עם מרן הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל

סְפִינָה שְׂמִצָּאָה קְבֵרְנִיטָה

הצצה פורתא אל פעולותיו הכבירות של המאור הגדול
מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל

ראש ישיבת ליקווד ומקים אוהלה של תורה
אשר פעל בהנהגת הכלל והעמדת עולם התורה והיהדות לאחר שנות הדמים
במלאות שישים שנה להסתלקותו

בלתי אמצעית והכיר בעצמו, בתחושתו ובחזיונותו, את פעולותיו הרמות של רבינו בשדה העסקנות של אגודת ישראל, ולא רק. ולצד זאת גם ראה את אש התורה המלהטת בקרבו של רבינו, באורח בלתי מצוי.

וכך הוא סופד לרבינו: זכורות לי הפועותיו של רבינו להן הייתי עד, בעשרות אספות, קטנות וגדולות, ועידות לצד כינוסים, התייעצויות וגם דיונים רבתיים. אפילו פעם אחת לא החמיץ את ההזדמנות לעורר את לב הנאספים ללימוד התורה. היו ככל שהיו הנושאים שעמדו על הפרק, לבסוף תמיד מצא את ההקשר להגיע אל לימוד התורה, משוש נפשו, ולקרוא: "הודים, אל תשכחו לעסוק בתורה!"

במועד מסוים התאספו לדיון מעשי, כשעל הפרק: ההצבעה בבחירות הנערכות בארץ ישראל. רבינו הופיע בעצמו על מנת לתבוע מאיתנו לחזק את אגודת ישראל הארץ-ישראלית. הוא דיבר בתביעה רבה. בסוף דבריו, הוא השמיע לאוזנו - בערך - את המשפטים הבאים: "אמנם, בל נשכח את העיקר, שהוא: חיובו הגמור של כל איש ואיש לקבוע עיתים לתורה. בייחוד מחויבים לכך העסקנים של אגודת ישראל, המייצגים את השיטה של 'דעת תורה' בחיים היהודיים. ברור הדבר שעצם דעת התורה מסורה בידי חכמי התורה בלבד, אולם אם רוצים לקיים את דעת התורה ולשמש כשליחים נאמנים לה - צריכים על כל פנים להבינה. ומטעם זה בלבד, כבר נוצרת החובה לעסוק בתורה בקביעות."

אחד העניינים שנגעו לליבו של רבינו ביותר היה, כידוע, החינוך העצמאי.

יותר מפעם אחת, כשהתאספו במטרה לגייס משאבים כספיים לקיום 'החינוך העצמאי', הקרוב ללבנו הגדול כל-כך, נאם רבינו נאום רב עוצמה. הוא חוצב להבות אש, שידל והלהיב לפעול למען המטרה הנעלית. אך סיים לעורר בדבר ההכרח לעמוד לימין החינוך העצמאי, כבר חזר לאהבתו הישנה: "יהודים יקרים, אל תשכחו אתם בעצמכם ללמוד תורה!"

לא אשכח את אחת ההתכנסויות האחרונות בהן השתתף. היה זה ערב ה'קאנווענשאן' השנתי של 'אגודת ישראל', אותה ועידה שנתית, ובשורות העסקונה התגלעו חילוקי דעות. רבינו הוא זה שהגיע על מנת לפשר בין הצדדים ולהשכיח שלום. ישב אותו גדול הדור על המדוכה, עיניו היטב, ייעץ וליבן, הורה מה שהורה וסידר את הדברים למרוצת שני הצדדים. כאשר בתוך הדברים לא שכח את הנושא האישי הבעור שלו: "אסור לשכוח ללמוד תורה! איש ישראל שלומד

רבנו עם מרנן הגאון רבי זלמן סורוצקין, כ"ק האדמו"רים ה'ברכת אברהם' מסלונים, ה'פני מנחם' מגור, וה'קרא דמלא' מזוועהיל צ"ל בכנס למען החינוך העצמאי

- יוכל להתבונן באותו מאמר של רבי חיים שמואלביץ ומשם יקבל בבואה דבבואה של הדמות הגדולה. גאון הגאונים היה רבינו אשר כל רזי מרזי התורה לא אניס ליה. התורה כולה פתוחה היתה נגד עיניו בכל עת ורגע. גדול מרביצי התורה היה והמייסד של הישיבה הגדולה בתבל, ישיבת ליקווד המעטירה. אולם לצד זה, נטל לידי את מושכות הנהגת הכלל ובעסקנות של ממש פעל ללא לאות לקומם את הציבור החרד לדבר ה' ולפעול ככל מה שניתן, ולפעול גם את מה שלא ניתן. כאשר היו צריכים ללחום מלחמת חורמה ברפורמים ובעוקרי הדת - ניצב רבינו בחוד החנית, בכוחו הגדול ובתושייה עילאית. כאשר צריכים היו לחזק בדקי בית ולהעצים את בית ישראל - שוב היה רבינו הראש והראשון אשר נטל על שכמיו את העול. הוא הגבר הקים עולה של תורה ויהדות בארצות-הברית ובעולם כולו.

עולה על הכל, חלקו בראשות 'אגודת ישראל' - רבינו קידש את 'אגודת ישראל' והעניק את רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, להצלחת כל פעולותיה של 'אגודת ישראל'. די לנו אם נציץ מעט לרחש אשר היה ליבו הגדול רוחש בהתקרב מועד הבחירות לכנסת ישראל, כאשר היה יוצא מכל גדריו על מנת להניע כמה שיותר מצביעי 'אגודת ישראל' אל הקלפי: כדי להבין עד היכן מוכן היה להרחיק למען אגודת ישראל. וכפי שעוד יורחב במסגרת יריעה זו.

עדות אישית

נכון יהיה להביא את עדותו של האדם הגדול ב'אגודת ישראל', רבי משה שרר, אשר ספד לרבינו (בעיתון 'דאס אידישע ווארט', והדברים תורגמו בספר אש התורה). רבי משה אשר בעצמו היה שותף פעיל לפעולות הגדולות של 'אגודת ישראל', ראה בעין

בבואה דמשה רבינו

בנימתו המובהקת ונעימתו המדייקת, ציטט ראש ישיבת מיר, מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל, פסוק מפרשת בהעלותך, בו פונה משה רבינו אל ריבון העולמים, באמירה של תמיהה:

האנוכי הריני את כל העם הזה, כי תאמר אליי: שאהו בחיקך, כאשר יישא האומן את היונק.

דייק ראש ישיבת מיר ארבעה דיוקים ממקרא שכתוב:

א. מדבריו של משה, הרועה הנאמן, למדים אנו שאכן יש בכוחו של אדם יחיד לשאת את טרחם ומשאם של עם שלם. יחיד אשר האומה כולה על כתפיו. ב. נוכל לדייק עוד, שתיתכן הוראה מפורשת וייתכן ציווי מפורש מהבורא יתברך לאותו יחיד על נשיאת האומה

כולה על כתפיו. ג. אותו המנהיג המיוחד, יפעל לבדו לדאוג לכל צרכי העם, מבלי שהם מצידם יעמדו לצדו בעזרה וסיוע כלשהו. כיונק השוכב בזרועות אימו, נטול כל דאגה. ד. אותו מנהיג יחיד, לא רק לצרכים הגשמיים של העם, המשול ל'יונק', הוא דואג; אלא גם כל הצרכים הרוחניים, על כתפו נתונות, כ'אומן' המפתח את כוחות נפשו של יונק.

סיכם מרן הגר"ח שמואלביץ זצוק"ל והצמיד את ארבע התכונות המופלגות הללו אל איש אחד שכולו אש התורה ודאגת הכלל.

"כל ארבעת הדברים הללו, ראינו בחוש מתגלמים אצל רבינו, מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל!" לא זו בלבד, הוא הזכיר את מאמרו של רבי יוחנן, בתלמוד הירושלמי, שכל מי שאינו מכיר את מעשי אברהם אבינו, אבי האומה, יתחקה אחר מעשיו של התנא האלוקי רבי שמעון בר ווא, וממעשיו ילמד להכיר את מעשי אברהם אבינו עליו השלום. "הדברים אמורים ברוח זו: מי שרוצה להכיר ולראות דוגמה מוחשית להנהגתו של משה רבינו, רעיא מהימנא, את כלל ישראל, כאשר יישא האומן את היונק - יכול היה להביט באורחות הנהגתו של רבינו, רבי אהרן קוטלר הגדול!"

קברניט הדור

הביטוי המופלג ויוצא הדופן הזה, מעניק לנו הצצה רגעית אל דמותו רבת האנפין של מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל, מקים יסודות התורה בארצות-הברית ומגדולי-גדולי המנהיגים אשר הקים גואלם של ישראל יתברך ויתעלה, לעמו החבול והמוכה, לאחר שנות הדמים.

ואולי נוכל להגדיר זאת כך: מי שרוצה להכיר ולהבין מעט מי היה רבינו הגדול

60 שנים
להסתלקותו

יריעה
מיוחדת

במערכות
אגודת
ישראל

הרועה הנאמן: ההגדרה המפליגה של ראש ישיבת מיר ❦ **תיעוד מבפנים:** רבי משה שרר מתעד מהחדרים הפנימיים של אגודת ישראל ❦ **מלחמת מצווה:** ההתגייסות הרבתית במערכות הבחירות לטובת אגודת ישראל ❦ **החינוך העצמאי:** כשהרבי מבאין זי"ע מופיע כשליחו של רבינו ❦ **רועה אבן ישראל**

הגורל שהכריע

של דברים, וכפי שהיו ממליצים ואומרים: "הגאון רבי שרגא פייוול מנדלוביטש זצ"ל הניח ויצק את אבני היסוד והתשתית לבניין יהדות אמריקה, הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל הקים על גביהם את הכתלים ואת הגג, וכ"ק מרן אדמו"ר מצאנז זי"ע הפיח את נשמת התורה והיהדות בבני הדור ההוא באמריקה". ההתלבטות הקשה הביאה את רבינו לערוך את "גורל הגר"א" (-גורל קדום הנמסר לאנשים ראויים ומתבצע באמצעות ספר תנ"ך בדפדוף וספירה חוזרת של המספר שבע), כאשר המענה האלוקי הגיע בכתוב (שמות ד, כז) ויאמר ה' אל אהרן, לך לקראת משה המדברה. משל הקב"ה מדבר אליו ישירות ויאמר ה' אל רבי אהרן קוטלר, לך למסע הארוך לעבר חופי אמריקה, לקראת משה לקראתו של מרן הגאון הגדול רבי משה פיינשטיין זצוק"ל שכבר מפיץ בה אורה של תורה, המדברה אל מדבר השממה הרוחני האינסופי...

בפרוץ מלחמת העולם השנייה, משרבים מבני ליטא זכו לקבל היתרי יציאה להינצל מגיא ההריגה, דאגו העסקנים והחישו לשולחנו של רבינו שתי אשרות כניסה, האחד היה 'סרטיפיקט' - אשרת הגירה לארץ הקודש, והשני אשרת כניסה לרחבי יבשת האפשרויות הבלתי מוגבלות, אמריקה. ההתלבטות היתה קשה. מחד, נכספה וגם כלתה נפשו של רבינו לחונן את עפר ארץ חמדת הארץ, להתקדש בקדושה המעולה מכל הארצות, לעסוק בדברי תורה באווירא דארץ ישראל, ולהגות באמרי שפר יחד עם מצוקי ארץ אשר התגוררו בקרתא דשופריא ובערי הכיכר. מאידך, שמא יועיד פניו לאמריקה המרוחקת, מדבר שממה רוחני, אתר שאין בו לא תורה ולא שבת, לומדיה וגאוניה מועטים המה, אך שמא מוטב לנדוד לאותו חבל ארץ ומשמים יזכוהו להפריח את שממונה ולהכניס תורה ויהדות אל אותו חבל ארץ מה שאכן היה בסופם

תורה, מתחדש בכל יום ויום כבריה חדשה והוא נעשה מקושר לקודשא בריך הוא. מה גם עתה, לאחר שהתגלעה מחלוקת, הרי 'תלמידי חכמים, מרבים שלום בעולם', כדי לזכות לברכת השלום, צריכים לעסוק בדברי תורה!". עד כאן עדותו המרתקת של רבי משה שרר.

"הניחו ל'גישה! צריכים לפעול!"

את האספקלריה הברורה המאירה את עיני העסקנים, האיר רבינו באייר של תש"ח, כאשר בארץ ישראל קמה מדינת ישראל, והייתה התלבטות מרחפת באוויר לגבי היחס למדינת ישראל. רבינו הסיק והסביר בענייניות מרובה: "בנוגע לשאלה הרעיונות המקיפה של המדינה החדשה - אין בידנו להכריע. זוהי שאלה המזקינה דעת תורה כמו מרנא הגה"ק רבי חיים מוואלוז'ין זי"ע או מרנא החתם סופר זי"ע. אולם בנוגע למעשה - אנחנו נשתדל בינתיים להפיק את כל הטובה שתצא מהתפתחות זו ולדחות את כל הרעה שתצא בעטיה".

וכאשר מאן-דהו שאל, במהלך אספת רבנים, מה הגישה הנכונה למדינת ישראל, השיב רבנו נחרצות: "הניחו ל'גישה'. הלא ארץ ישראל הולכת ונבנית בין כה וכה. עלינו לשאול את עצמנו: מה אנו יכולים וצריכים לעשות כדי לבנות כעת את התורה בארץ ישראל".

שניים שחוו חורבן

היה גם מישהו ששאל את רבנו, מדוע לא רואים על פניו צהלה בקום מדינת ישראל, אולי מדובר ב'אתחלתא דגאולה'?

רבינו השיבו בציוריות משתפכת: שני יהודים חיו בארץ ישראל בשעת חורבן הבית. האחד בכפר גלילי. ישב הוא שם במנוחת הנפש, ביתו בנוי היה בתלפיות

מאבנים וסלעים, כרמו נטוע היה והפיק תירוש וענב, סוסים בריאים מילאו את אורוותיו ואוצרות מספוא גם עמדו לרשותו. חי הוא חיים טובים בארץ זבת חלב ודבש. ואז הגיעו הרומיים הרשעים, העלו באש את ביתו ואסמיו, המיתו את סוסים והשחיתו את כרמו, ואפילו את כלבו הגלו בשבי. ואז הגיעה העצמאות. היהודי קיבל עצמאות מדינית מחודשת בארץ ישראל.

הוא שב אל הכפר שנחרב, את ביתו ההרוס, הקים מחדש. במאמץ נטע מחדש את כרמיו ושדותיו. גם אורווה חדשה העמיד,

כך רושם ר' מנחם, בכת'בתו המוקפדת:

"הגר"א קוטלר מטלפן. אינו יודע מנוח... ההכרעה הזאת היא הכרעה לא רק לנו, אלא ליהדות בכל התפוצות. שואל פרטים ופרטי פרטים על הנעשה, שואל מי ישתתף במפגן.

"שאלתיו מה למסור בשמו, ואמר: 'די מלחמת הבחירות איז די גרעסטע מלחמת מצווה וואס קען זיין פאר אידישקייט. זאגט דאס די בני תורה! זאגט דאס אין מיין נאמען ירושלימ'ער אידן. הקב"ה יעזור שיהיה בהצלחה רבה!"

רבנו בכניסה לדינר של החינוך העצמאי מלווה ע"י הרב מנחם פרוש ז"ל

רבנו נואם בכנסיה הגדולה החמישית של אגודת ישראל העולמית. ירושלים קיץ תשכ"ד

מחזה שכיח של רבנו בריתחא דאורייתא

הכרעה לא רק לנו, אלא ליהדות בכל התפוצות. שואל פרטים ופרטי פרטים על הנעשה, שואל מי ישתתף במפגן. "שאלתי מה למסור בשמו, ואמר: 'די מלחמת הבחירות איז די גרעסטע מלחמת מצווה וואס קען זיין פאר אידישקייט. זאגט דאס די בני תורה! זאגט דאס אין מיין נאמען ירושלימ'ער אידן. הקב"ה יעזור שיהיה בהצלחה רבה!" ונתרגם את המילים העוצמתיות: "מלחמת הבחירות - היא מלחמת המצווה הגדולה ביותר למען היהדות. אמור זאת לבני התורה, מסור זאת בשמי ליהודי ירושלים."

נמשיך עם רשימתו של ר' מנחם: "המשיך הגר"א קוטלר: אנו אומרים למאות העסקנים היוצאים למערכה - אל תאמר נער אנוכי, כי על כל אשר אשלחך תלך - כאשר יוצאים בשליחות עצמית, מודדים לפי אישיותו של השליח, לא כן שליח מלך - שליח גדול בתורה, אין מודדים אישיותו של השליח כי אם של השולח. אם על כל אשר אשלחך תלך, אל תאמר נער אנוכי!" אמירה נודעת נוספת נשמעה מפי רבינו, באחת ממערכות הבחירות:

"שלושה ימי דין ישנם. יש יום הדין מדי יום, בכל יום אדם נידון; יש יום הדין אחת בשנה, בראש השנה; ויש יום הדין שהוא לדורות והוא ביום הבחירות. אמנם בחירות יש מדי ארבע שנים אולם ההישגים שניתן להשיג אם יש כוח ביד, יש להם כוח השפעה לדורות."

וברוח הדברים הללו כתב רבינו, בהיותו מגדולי המעוררים והמעשים למען הצלחת מערכות הבחירות, בהאי לישנא: "חובה קדושה היא על כל אשר נגע יראת ה' בלבם לבוא לעזרת ה' בגיבורים, להצביע בעצמו להחליץ חושים לפעול ולהפעיל במלוא כוחו ואפשרותו, להגביר את כוחם של הנאמנים לדבר ה' העומדים על משמרת הדת, שבזה מתגברת השפעת הדת והאמונה בישראל, ומבצר את חומתה של היהדות הנאמנה, ומוסיף כח ואומץ לעמוד בפרץ להדוף את ההתקפות, ומביע מחאה נמרצת נגד חילול השם ועזיבת התורה" (משנת ר' אהרן, חלק ד' עמ' שלד).

השליח והמשלח

הנה סיפור מעניין על שליחות מיוחדת באמצעות שליח נשגב

מחמיצים את הקץ

הרבי רבי בונם זי"ע כרוקח) הצליח להביאו". הסיפור עורר את תשומת ליבו של הגאון, ובהגיעו לאספה סיפר לנוכחים את הסיפור בתוספת תמיהה מרובה, הכי נכון סיפור זה, והאם מותר היה לרבי מפשיסחא להימנע מהחשת הגאולה משום כבודו של הרבי הקדוש מאפטא זי"ע. היה שם חסיד צעיר אחד שהשיבו: "והלא למד כך ממש רבינו, כששלח הקב"ה את משה לגאול את ישראל מגלות מצרים, הוא סירב בתחילה משום כבודו של אהרן אחיו, עד שאמר לו הקב"ה, וראך ושמח בליבו. מכאן ששווה לדחות את הקץ ובלבד שלא לצער ליהודי אחר". השיבו הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל בקורת רוח מרובה: "ניצחתי בני, ניצחתי".

אשר איבד ושיכל בחורבן הנורא!?"

מלחמת הבחירות

באחת ממערכות הבחירות הקודמות, פורסם אצלנו ב'המבשר', העתק של נייר-רשימות מתקיות הסדרות של הרב מנחם פרוש ז"ל. הדברים, אותם הוא רשם לעצמו, עוררו רבים להבין עד כמה חשובה ההצבעה במערכת הבחירות. עד כמה יקר הדברים לליבם של גדולי ישראל.

וכעת, במסגרת יריעת תיעוד זו, נכון יהיה לצטט מחדש את תוכנו של אותו פתק בגודל בינוני.

הדברים נרשמו עובר לאמירתם, כאשר ר' מנחם התכוון לקראת עצרת בחירות רבתית שהתקיימה בכיכר השבת בירושלים, ביום ב' באלול, תשכ"א. הם מספרים על שיחת טלפון טרנס אטלנטית עם מרן הגאון הגדול רבי אהרן קוטלר זצוק"ל, ראש ישיבת ליקווד ומקים עולה של תורה.

כך רושם ר' מנחם, בכתובתו המוקפת:

"הגר"א קוטלר מטלפן. אינו יודע מנות... ההכרעה הזאת היא

שח הגאון רבי שניאור קוטלר זצ"ל - סיפר לי אבא מאריה, רבינו - מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל: "מימי לא נצחני אדם, חוץ מאותו אברך חסיד שנון". ומעשה שהיה כך היה, בהיות הגאון רבי אהרן קוטלר פעם על אם הדרך בדרכו לאסיפה נכבדה, נקלע לידו ספר סיפורים אודות הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא זי"ע, הגאון דפדף בספר ומצא שם את הצדיק מפשיסחא מצוטט כאומר: "בימי עלומי היה בכוחי להביא את משיח צדקנו, אולם נמנעתי מכך משום כבודו של הרבי הזקן בעל 'אוהב ישראל' מאפטא זי"ע. כי אמרתי לעצמי שתהיה חלישות הדעת לאותו צדיק ישיש שכל ימיו עסק בהחשת פעמי גואל ומן השמים לא זימנו הדבר לידיו, והנה בונם אפטיק'ער (בצעירותו עבד

שעה שהשמיע את השם המפורש באותיותיו. בשמחת בית השואבה פיזו ורקד ושאב שאיבה מלאה של רוח הקודש. הוא ראה את עשן המזבח המיתמר ועולה כמקל ושום רוח שבעולם אינה מסיטה אותו. הוא הקריב קורבן פסח וקיבל את מביאי הביכורים שעלו בקול צהלה וזמר להקריב את קורבנם. הוא גם זכה לראות את חכמי ישראל, גדולי הסנהדרין, היושבים בלשכת הגזית ומוציאים תורה והוראה לעם כולו. חיים של מעלה חי האיש, חיים בצל הא-ל הגדול, הגיבור והנורא. בתל תלפיות, בלינת הצדק, ירושלים בה לא לן מעולם אדם ועבירה בידו. כמה קדושה, כמה טהרה.

הגיעו הרומיים הרשעים, הרחיבו את בית המדרש, שרפו מקדש א-ל והשביתו את הכהנים ואת העבודה. ואין מביא ונביא ולא כהן ולא סנהדרין. גלתה שכינה מהר הקודש ולא נותר לו כי אם כותל אבנים אחד, שריד לבית מקדשנו.

זעק רבינו לעברו של השואל שדבר 'אתחלתא' בפיו:

"מה המשמעות של יום ה' באייר, תש"ח, יום קבלת העצמאות המדינית, בשביל אותו יהודי? מה העניק היום הזה ליהודי מכל

"...רבינו קידש את 'אגודת ישראל' והעניק את רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, להצלחת כל פעולותיה של 'אגודת ישראל'. די לנו אם נציץ מעט לרחש אשר היה ליבו הגדול רוחש בהתקרב מועד הבחירות לכנסת ישראל, כאשר היה יוצא מכל גדריו על מנת להניע כמה שיותר מצביעי 'אגודת ישראל' אל הקלפי..."

רבנו עם כ"ק מרן אדמו"ר מקאפיטשניץ והגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל

שישים שנה להסתלקותו - ב' כסלו תשכ"ג - תשפ"ג

רדיפת התענוגים

כך היה מרן הגאון רבי שניאור קוטלר זצוק"ל אומר בשם אביו - רבנו:

רדיפת התענוגים אצל האדם, נובעת מתוך רצון להתמודד עם העצבות הנגרמת מתוך החושך שגורם לנו החומר, שגורמת לנו הגשמיות.

רבי שניאור זלמן מברסלב, מייסד חסידות ברסלב, מנציח את חסידות חב"ד

שהעביר רבינו בשבתו על כסאו בארצות-הברית ופעולותיו שולחות גרורות אל יהדות התורה שבארץ ישראל.

יום לאחר שהופיע כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן זי"ע, באחד מביקוריו הראשונים בארץ הקודש, נכנסו למעון קדשו העסקנים החשובים וביקשוהו שיופיע למחרת היום, יום כ"ו במר-חשוון לכינוס גדולי ישראל לטובת החינוך העצמאי. הרבי שממכון שבתו בניו-יורק פעל רבות למען החינוך העצמאי, נענה לקריאתם. על פי התכנון היה הרבי צריך ממילא לנסוע לירושלים ולשהות בה תקופת זמן, וכעת, לאחר הזימון החשוב, הקדים הרבי את הגעתו לירושלים כבר בשעות הבוקר של יום המחרת, על מנת שיוכל לקחת חלק בכינוסם של מאורי ישראל, אשר התרגשו עם הגעתו לשבת בראש ראשי עם. לאחר מנוחה קלה בבית האכסנייה, מעונו של הרה"ח ר' משה לודמיר ז"ל בשכונת גאולה, הגיע הרבי מבאיאן זצוק"ל למשרדי החינוך העצמאי, להשתתף בכינוס החשוב. הרבי מבאיאן ישב לצדו של הרה"ק ה'בית ישראל' מגור זי"ע ושני הצדיקים שוחחו ביניהם. כאשר ראה הרבי את ראש ישיבת מיר, מרן הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצוק"ל, התעניין אודותיו אצל ה'בית ישראל'. כאשר תמה ה'בית ישראל' מדוע דווקא אודות ראש ישיבת מיר חפץ הרבי לשמוע ולדעת, נענה: "רואים עליו את חן התורה הקדושה".

החלה האספה והצעות שונות הועלו לגבי הצלת מצבו הכלכלי של החינוך העצמאי. גדולי ישראל דנו בדבר ותרו אחר דרך לבסס את הקופה למען יוכל המוסד החשוב להמשיך להתקיים ולקיים את מוסדות התורה והחינוך.

ואז כובד הרבי, האורח הגדול, לשאת את דברותיו. רבינו דיבר מתוך להט על החשיבות הרבה של החינוך העצמאי שנועד על מנת להציל את ילדי ישראל מדרת שחת ולחנכם לתורה ולמצוות בדרך התורה והמסורה. הרבי סיפר שלפני שעזב את ארצות הברית בדרכו לבקר בארץ חמדת האבות, ביקש ממנו רבינו - מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל, שהיות ובקרב שלומי אמוני ישראל בארצות הברית ריווחות השמועות על כך שהממשלה מבקשת להתערב בתכני הלימודים של 'החינוך העצמאי', על כן בקשתו שהרבי ימסור את דבריו לפני גדולי ישראל הנועדים יחדיו, שיגלו את דעת קדשם על כך שהחינוך העצמאי יסודתו בהררי קודש והוא מתנהל תחת השגחתם הטהורה, על טהרת הקודש. הרבי ציין שכאשר ביקש רבי

אהרן קוטלר את העברת בקשתו זו, ציין בלשון צחות: "הגם שמילי לא מימסרו לשליח (-אי אפשר למסור ביד שליח 'מילים', 'דברים') בכל אופן חזקה ששליח עושה שליחותו". הרבי הוסיף לקבל על עצמו לערוך מגבית מיוחדת בין אנשי שלומו, הן בארץ הקודש והן בגולה, לטובת החינוך העצמאי.

היתה זו אסיפה אחת מני רבות בהן נטל רבינו חלק בראש, בארצות הברית ובארץ הקודש, וחיווה את דעת קדשו, כאחד המיוחד מגדולי קברניטי ישראל.

פיוסו של הרבי

אם סיפרנו על רבינו, הרבי מבאיאן זי"ע ואספת גדולי ישראל. נספר סיפור נוסף, מלא נופך, אותו סיפר כ"ק מרן אדמו"ר מבאיאן שליט"א:

מעשה היה באחד האספות שנאספו גדולי ישראל באמריקה בדור הקודם והוזמנו אליו כל גדולי הדור. מחמת שגגה מסוימת הודיעו לגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, ראש ישיבת ליקווד, שעה מוקדמת מדי להגעתו לאספה. ואכן גאון זה הגיע למקום כשעה לפני שנאספו כל גדולי ישראל במועד הנקוב להם. כאשר חלפה השעה והצדיקים נאספו, ראו את ראש ישיבת ליקווד היושב וממתין להם. הדבר כאב לרבי אהרן ששעה תמימה ויקרה הלכה לריק.

כשהגיע זקני הרבי זי"ע והבין את אשר נעשה, פתח ואמר:

"בעת שנערכת שמחת נישואין, מגיעים מוזמנים בדרגות קרבה שונות אל היכל הכלולות. האורחים הפשוטים מגיעים בשעה שנוח להם, גם אם באיחור קצת. בני המשפחה מקדימים להגיע בשעה מוקדמת ואילו הקרובים מאד מקדימים ובאים בתחילת השמחה. אולם המחותנים, בעלי השמחה עצמם, מקדימים להגיע ראשונים לפני כולם אל היכל השמחה. כמו כן כאן, בעת אספת גדולי התורה למען התורה הקדושה ודרכיה, נכון הדבר שהגאון רבי אהרן הגיע ראשון לכולם, כי הלא ראש הישיבה מחותן הוא עם תורה הקדושה..."

המאור שאינו מחזיר למוטב

ידוע ומוכר הוא מאמר הגמרא במסכת יומא (ט, ב) **מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלושה דברים שהיו בו, עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים... אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב; מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך - ששקולה שנאת חנם כנגד שלוש עבירות, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים.**

עלי דברים אלה, הקשה רבינו (הודפס בספר נזר התורה), הלא בבית שני עסקו בני ישראל בתורה ואף לא זלזלו בה, כפי שמעידה הגמרא: 'שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים', ואם כן יקשה, מדוע לא האיר להם אור קדושת התורה להשיבם למוטב ולמנוע אותם מלהתדרדר אל חורבן הבית והיציאה אל הגלות המרה שעוד אין אנו רואים לה תכלה. והשיב בחריפות שמכאן ראהי שתורה **בלא מידות טובות, אין בה מאור קדוש המחזיר את האדם למוטב**, ומפני שחטאו במידות והיו שטופים בשנאת חנם, לא הועילה התורה להצילם ולמנוע מהם את חורבן הבית וגלותם המרה.

השיעור הגאוני

בשיחת יהוד לה זכינו במעונו של מרן הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א, לפני שנים אחדות, שמענו מפיו, בעדות ראשונית ומפעימה, סיפור השוור את שיעורו הלמדני של רבינו, יחד עם תגובתו של חותן-רבינו, מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל בעל 'אבן האזל'.

נצטט את הדברים כפי ששמענו מפּי מרן ראש הישיבה הגרב"מ שליט"א:

"הסכיתו סיפור לו הייתי עד בעצמי:

כ"שביקר מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל בארץ הקודש, הוא מסר שיעור למדני לקבוצת לומדים במעונו של ראש ישיבת חברון, הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל. גם אנו זכינו לנכוח אז בשיעור. שיעוריו של רבי אהרן היו אומנות של ממש, הם היו עמוקים ביותר והיה צריך הרבה עמל כדי לרדת לסוף דעת דבריו. באותו שיעור ישב מרן הגאון רבי שמחה זיסל ברוידא זצ"ל לימים ראש ישיבת חברון בעצמו, ובמוחו העילויי הוא תפס את מהלך השיעור עוד לפני שרבי אהרן גמר. הוא הוסיף בעצמו נדבכים לפני שרבי אהרן אמר אותם וכולם היו אחוזי התפעלות.

"מספר שעות לאחר מכן הייתי בביתו של מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל, השיחה נסובה אודות השיעור של רבי אהרן, ואחד הנוכחים סיפר על תפסתו המהירה של רבי שמחה זיסל ברוידא בהתפעלו על כישרונו הנדיר. רבי איסר זלמן התמוגג למשמע אוזן, והתבטא באהבה התלמידים שהיתה טבועה בעצמותיו: "אנו יודעים מה זה כישרון ותפיסה עוד מימי ליטא, אולם כמו רבי שמחה זיסל טרם ראיתי". אחד הנוכחים ששמע את הדברים, איך שאלתו בקול: 'ומה אעשה אני שאין לי את הכישרונות הגדולים, איך אוכל אני להגיע להבנה עמוקה כזו?' חייד אליו רבי איסר זלמן, ואמר לו במתניות: 'תאמר נא מיין טייער קינד (-בני יקירי. ראש הישיבה שליט"א מוסיף: כשרבי איסר זלמן אמר 'בני יקירי' הוא באמת התכוון לכך, הוא אהב כל יהודי ומידותיו היו אציליות ביותר), מהו ההבדל בין 'עילוי' למי שאינו כזה?', התלמיד החריש. מרן הגרא"ז ניסה לשדול: 'תאמר נא, תאמר', אולם ההוא ציפה למוצא פיו של מרן הגרא"ז שמהיה לפרט: 'חצי שעה! זה החילוק וההבדל בין מי שהתברך בכישרונות עילויים למי שאינו כזה. מה שהעילוי משיג במהירות, יוכל מי שאינו עילוי להשיג בעוד חצי שעה של עמל ויגיעה'.

דבריו אלו של מורי ורבי מרן הגאון רבי איסר זלמן זצוק"ל הם נר לרגלי: גם מי שלא בורך בכישרונות, לא נסגרה עליו הדלת. עם קצת עמל הוא יצליח להשיג כל הבנה, גם הקשה ביותר. והאמת, מי שאינו עילוי ישיג עוד הרבה יותר, כי הוא משקיע בלימודו גם את 'כוח העמל' שפירותיו מובטחים'.

פולסא דנורא

הזכרנו את החתן הגדול והחותן הגדול בחדא מחתא, מעניין יהיה לציין, כציון קצר בעלמא, את השתתפותם יחד במעמד 'פולסא דנורא' רב אימה, בהטלת חרם בנוסח קדמון ומסוכן. הסיפור מספר על ישיבתו של מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל ששכנה בסלוצק שברוסיה ועם עליית הבולשביקים ברחו ראשי הישיבה עם התלמידים אל קלצק הפולנית. מפקד המשטרה בקלצק היה אנטישמי מובהק שרק חיפש לרדוף את עמלי התורה שהבריחו את הגבול ואף תכנן תחבולות להחזירים לידי הבולשביקים ולסכן את חייהם. בצר לו, אסף רבי איסר זלמן אל חדרו עשרה יהודים מחשובי וטובי בניה של קלצק, בראש העשרה עמדו הוא, חתנו רבינו הגדול - מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצוק"ל, יחד עם מרן הגאון רבי אליעזר מנחם שך זצוק"ל. הם הטילו קללה וחרם, פולסא דנורא, על אותו מפקד מרושע.

ימים חלפו עד שאותו מפקד מצא את מותו בדרך אכזרית כשתוך כדי דהירה על סוסו, הוא מעד ומת במיתנה משונה.

עש"ק פרשת תולדות | א' בכסלו תשפ"ג | המבשר תורני

יעקב שלמה שיינברגר

יעקב אבינו מגיש לאביו את המאכלים אשר הכינה
רבקה אמו | ציור: מלכות וקסברגר

ברכות יצחק בליל הסדר

יריעה מרתקת על ליל הסדר אצל יצחק אבינו בשנה שמסר ליעקב בנו את הברכות

התרגום מרומז ממש בפסוק, דעל "ויבא לו" יש טעם "מרכא כפולה" על תיבת "לו", וידוע דגניית "מרכא כפולה" נשמע כמו שאומרים התיבה שני פעמים, מחמת דצריכים להאריך בנגינת הטעם, והוי כמאן דכתיב שני פעמים "לו" בפסוק, ונגינת הטעמים הוא מסיני כידוע, והיינו משום דבא לרמוז שהמלאך הביא לו ליעקב יין, ויעקב הביא לו ליצחק. ונענע לו מר אבא ז"ל בראשו, ואמר לו: טוב דברת! (הקדמת ספר "בנין שלמה" להג"ר שלמה הכהן מוילנא ז"ל בעל ההגהות "חשק שלמה")

מצוות הסיבה

גם מצוות הסיבה קיים יצחק, וכמו שהביא בספר בית פנחס (לבעל הפתחא זוטא על יו"ד) לפרש במה שאמר יעקב ליצחק (כו, יט) קום נָא שָׁבָה, ופירוש רש"י שבה, בלשון "מיסב על השולחן", א"כ בעת אכילת הפסח צריך הסיבה, ולא כן עשו, שאמר יקום אבי ויאכל בלי הסיבה עכ"ד.

אפיקומן

בנוסף קיים יצחק מצוות אפיקומן וכדכתב מרנא החתם סופר (פר' תולדות) דמהאי טעמא לא אכל יצחק מצידו של עשו, מכיון דכבר אכל האפיקומן, והרי "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". ובספר פרדס יוסף הוסיף בזה דברים: כתיב כי בא אחיך במרמה פרש"י בחכמה, ועמדו המפרשים על זה, ושמעתי בשם הרב הקדוש ר' וואלף מסטריקוב ז"ל לפי הנ"ל דהיה בפסח, ונוטריקן של במרמה הוא רפ"ז כמספר של אפיקומן, ויעקב עשה זאת בחכמה שהאכילהו אפיקומן שלא יהיה רשאי לאכול עוד כשיביא לו עשו לאכול, וזאת היה חכמה, ובאמת לא מצינו שאכל יצחק ממה שהביא לו אחר כך עשו לאכול.

להזכיר גניבת הברכות יעקב אבינו מעשו

יש נותנים טעם לשבח לגניבת האפיקומן בליל הסדר, כי מעשה דגניבת הברכות שלקח יעקב מיצחק היה בליל זה (ראה פרקי דר"א פרק לב) ובכדי לעורר ולהזכיר את הברכות גונבים הילדים את האפיקומן של אביהם עכ"ד ודפח"ח. ולבל יחסר המזוג, יש לציין מה דאמרו המפרשים בזה, שבראות יעקב שעשו אחיו בא מצידו וחשש אולי יתן ממאכליו המגושמים ליצחק אבינו נתן לו לאכול אפיקומן, ואזי לא יוכל לאכול מצידו שהרי קי"ל (פסחים קיט): "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". והיה הרה"ק בעל 'אמרי חיים' מוויזניץ זי"ע דורש ואומר שיש בדברי צדיקים אלו לימוד מוסר לדורינו אנו, דבליל הסדר הקדוש יכול האדם להתעורר בעת אמירת הגדה וסיפור יציאת מצרים אולם בעת שמגיישים לפנינו את המאכלים הערבים ל'שולחן עורך'

לידו חומש עם תרגום יונתן בן עוזיאל, וראה כי התרגום פירש שם: "ולא הוה חמרא גביה (=ולא היה יין אצלו), ואזדמן ליה מלאכא ואיייתי מן חמרא דאצטנע בעינבוי מן יומי שירוי עלמא ויהביה ביד יעקב (=והזדמן לו מלאך והביא לו יין המשומר בענביו מראשית הבריא ונתנו ביד יעקב), ויעקב אמטי ליה לאבוי ושתי (=ויעקב הביאו לאביו ושתי)".

והראה מר אבא ז"ל למר אחי ז"ל את דברי התרגום הלז כדי להשיב על שאלתו. ותיכף אמר לו מר אחי ז"ל, דנראה דדברי

לקחה משלה - שתוכל לייחד את העורות מעיו"ט

לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ואעשה אתם מטעמים לאבניך כאשר אהב (כו, ט). וברש"י משלי הם ואינם גזל, שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליטול שני גדיי עזים בכל יום: (ב"ר סה, יד). שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. בפרקי דרבי אליעזר.

"כל ימי היה קשה לי", כיון דקרבן פסח היה למה אמרה קח לי משלי ולא משל יצחק, הא יצחק היה חייב בקרבן פסח. ומצאתי תירוץ מספיק בהיתיר עוסק בסוגיא בגמרא (שבת מט.) טומנין בשלחין ומטלטלין אותן, וכתבו שם התוס' (בד"ה טומנין) דאסור לטלטל עור בהמה דקה בשבת משום מוקצה, ורק עור בהמה גסה מותר בטלטול, והא דשנינו בפרק כל כתבי (שם ק.) "פורסין עור גדי על גבי תיבה" צריך לומר שייחדן לישיבה מערב שבת יעו"ש".

והנה קרבן פסח נחשט בערב פסח ונאכל בליל פסח, ומה שרבה עשתה המטעמים והלבישה את עורות גדיי העזים ההם ליעקב, זה היה בליל יו"ט של פסח בעת שנתנה ליצחק לאכול, וקשה, הא העורות האלו מוקצין ואסורין לטלטל ובעל כרחך צריך לומר שיחדתן לכך מערב יו"ט, והנה אם היו הגדיי עזים משל יצחק בודאי היה יצחק צריך ליחדן להתירן בטלטול, ואז לא היתה רבקה יכולה להלביש את העורות גדיי העזים ליעקב, ויגלה יצחק רמאותיה, על כן אמרה ליעקב קח לי משלי, וא"כ היא יחדה את העורות של הגדיי עזים להתירן בטלטול, ונתנה הבשר ליצחק, והעורות שלה, ושפיר היא יחדה אותן לטלטל ולהלביש את יעקב כדי שיטול הברכות.

מים יחזקאל (נד' שנת תקמ"ו; להגאון רבי יחזקאל קצינלבוויגן אב"ד אה"ו)

בפרשתנו זכה יעקב אבינו לקבל את הברכות הנשגבות מיצחק אביו, היה זה בליל הפסח כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב): "הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר בני הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים היום הזה ברכת טללים עשה לי מטעמים עד שאני חי אברככה".

גם רש"י בפרשתנו (כו, ט) רמז זאת בקצירת האומ"ר, וזה לשונו: "שני גדיי עזים - וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח ה' האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים. בפרקי דר"א עכ"ל.

שתיית ד' כוסות ואכילת מצות

אמנם לא רק קרבן פסח אכל יצחק אבינו, אלא גם שתה ד' כוסות כדכתב במגלה עמוקות (פרשת וישלח) דהיין שהביא לו יעקב אבינו, היה לד' כוסות. [כיצא בזה הביא בפרדס יוסף כאן בפרשתנו].

ובספר טעמא דקרא למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל הוסיף בזה תבלין: "נתת את המטעמים ואת הלחם" (כו, יז) – האי לחם היינו מצה. וכתב (כו, כה) הג"ה ל' ואכלה מציד בני, ויגש לו ויאכל, ויבא לו יין וישתה, היינו הכוסות האחרונים מד' כוסות ששותים אחר קרבן פסח. והא דכתיב עוד פעם "ויבא לו" גבי היין, אע"ג דכבר הביא יין מקודם על כוסות הראשונים (כלומר, דבודאי שתה יצחק ב' כוסות קודם שאכל מקרבן פסח), היינו משום בשו"ע (אור"ח סי' תע"ג ס"א) דד' כוסות לא ימזוק לעצמו אלא ימזוג לו אחר דרך חירות, לכל הוצרך עוד הפעם להביא ולמזוג לו עכ"ד.

מנין היה ליעקב יין לאביו? הלא רבקה לא נתנה לו רק שני גדיי עזים למטעמים!

הג"ר שלמה הכהן מוילנא ז"ל בעל ההגהות "חשק שלמה", ואחיו של הג"ר בצלאל ז"ל, מספר בהקדמת ספרו "בנין שלמה" אודות אחיו רבי בצלאל ז"ל: "וכאשר זכה מר אבא ז"ל לגדל את בנו הנחמד לתורה, הוא ניהו מר אחי הגאון מו"ה בצלאל הכהן זצ"ל מורה-צדק דפה קהילתנו (=וילנא), התחיל ללמוד עמו הוא בעצמו חומש עם פירוש רש"י על הסדר, וכל הש"ס, וקיים כמו שכתוב בתורה "ושנתם לבניך".

"ושמעתי מפי מר אבא ז"ל, שכאשר למד עם מר אחי חומש עם פירוש רש"י, היה מר אחי ז"ל אז נער בן ד' או ה' שנים, וכשהגיעו לפרשת תולדות בפסוק "ויבא לו יין וישתה" (בראשית כו, כה), שאל למר אבא ז"ל: מאין היה לו ליעקב להביא יין לאביו? הלא רבקה לא נתנה לו רק שני גדיי עזים למטעמים! אבל יין לא נמצא בכתוב שנתנה! ולא ידע אז מר אבא מה להשיבו על זה, עד למחרת נודמן

האם יעקב אבינו חטף ליצחק את האפיקומן? מנין היה ליעקב יין להביא לאביו? הלא רבקה לא נתנה לו רק שני גדיי עזים למטעמים!

בליל פסח התרחשו הרבה 'יודישע גניבות'

יבוא בסוד קדושים להבין דברי חכמים וחדותם, אך דומה שהדברים מתבארים על פי מה שאמר כ"ק אאז"ל שבלילה זה במהלך כל הדורות התרחש הכל על ידי "גניבות" (ובלשון קדשו: "יודישע גניבות")... בערב הפסח עקב יעקב אבינו ע"ה את עשו ונטל ממנו את הבכורה, ובליל פסח גנב ממנו את הברכות שברכו יצחק אבינו ע"ה... גם מה שנאמר (בראשית לא, כ) "וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת לֶב לָבָן הָאֲרָמִי עַל בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא", וכן "ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה", שייך ללילה זה, וכפי שאומרים בפיוט "הפחדת ארמי באמש לילה"... צאת ישראל ממצרים היתה באופן הדומה לגניבה, וישאילום וינצלו את מצרים... והרי זה כלשון הגמרא (ברכות ה, ב): היינו דאמרי אינשי בתר גנבא גנוב וטעמא טעים... הנה כי כן, יעקב אבינו ע"ה וכנסת ישראל גונבים מעשו ומהסטרטא אחרא את אשר נטלו מאתנו שלא כדין... גם הגאולה העתידה תהיה בדרך "בריחה וגניבה", כפי שמבקשים: ברח דודי ודמה לך לצבי... אחישנה... בטרם עת... ואכן יש בזה סוד נשגב...

הרה"ק רבי יענק'לי מפשעווארסק סיפר בצחות: ישב לו פעם יהודי סוחר בהמות, שהיה בבחינת "עם הארץ דאורייתא" ואמר את פיוטי ליל הסדר. כשהגיע ל"חד גדיא" לא הצליח להבין. אך היות וזיכהו הקב"ה בחתן בן תורה, פנה אליו בבקשה שיואיל לבאר לו את כוונת הדברים. ניסה חתנו לבאר לו לפי השגתו בכמה וכמה אופנים אופנים, אך ללא הועיל. משנתייחס אמר לו: האמת היא שפירושם של הדברים הוא על פי "סוד"... אהה! התלהב חותנו, כעת הבנתי הכל. התפלא החתן מאוד. מעולם לא ידע כי לחותנו "יד ושם" בסתרי תורה. לפליאתו הבהיר לו חותנו את הענין: הנה מאוד הוקשה לי איך יתכן שמכרו גדי שמחירו עשרות ואף מאות זוז, בשני זוזים בלבד? אולם כעת התחוור לי הענין, כפי שאמרת הכל היה על פי "סוד"... בחצות הלילה... באין רואים... ודאי עסק "שחור" יש כאן... כנראה הגדי גנוב, לכן נמכר במחיר אפסי... וכתב על כך הג"ר דניאל חיים אלתר שליט"א, בן זקוניו של מרן הפני מנחם מגור זי"ע, בהגדתו "חד גדיא": הנה מי

קום נא שבה בלשון "מיסב על השולחן". יצחק אבינו היסב בעת אכילת הפסח. מצות, יין והסיבה בשולחן לליל הסדר

הרי הוא מתגשם בהם ושוכח מעצם קדושת הלילה, והעצה לכך היא שמיד יאכל את האפיקומן ולא יוכל לאכול יותר ועל ידי זה לא יתגשם. וכן היה אצל יעקב אבינו שחשש שעל ידי מאכלי עשו יתגשם יצחק אבינו בלילה הקדוש ההוא, ולכן הביא את האפיקומן ואז היה מחובתו שלא לאכול עוד עכ"ד.

מכאן המנהג להצניע מהאפיקומן לכל השנה

הגה"צ רבי שאול בראך גאב"ד קאשוי הוסיף בזה (שאול בחיר ה' עמ' רכא), ש"ל שמכאן נובע טעם להסגולה להשאיר מן האפיקומן לכל השנה, דהנה יעקב אבינו לקח ברכת יצחק מעשו וכתב

"...בפרשתנו זכה יעקב אבינו לקבל את הברכות הנשגבות מיצחק אביו, היה זה בליל הפסח כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב): "הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר בני הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים היום הזה ברכת טללים עשה לי מטעמים עד שאני חי אברכה".

היין שהביא לו יעקב אבינו, היה לד' כוסות. שולחן ערוך לליל הסדר

שפוך חמתך

מהרה"ק רבי מנחם מרימנוב איתא דברים נפלאים בספר מנחם ציון (ויקרא - דרושים לפסח) וז"ל: "לפנים בישראל היה דבר יקר מאוד לברך איש את בנו או לאדם אחר, ולא כמנהג הבעלי בתים עתה שמברכין בניהם מדי שבת בשבתו פעמיים ושלש, ואם כך היה בימים קדמוניות לא נעשה הקנאה בין יעקב ועשו, רק שיצחק המתין עד שיהיה עת רצון והוא בליל פסח, ועיקר הברכה היתה צריכה להיות בשעת האכילה, ולבסוף נתגלגל הדבר שקבל יעקב הברכות.

ואיתא במדרש (ב"ר פס"ו ה) וַיְהִי אֲךָ יֵצֵא יַעֲקֹב (כו ז), שעמד אחורי הדלת, פירוש שמנהג ישראל שפותחין הדלת בשעה שאומרים שפוך חמתך, וכשהגיע יצחק לזה הלך יעקב לפתוח הדלת וראה את עשו בא לקראתו, והתחבא יעקב את עצמו אחורי הדלת, התחיל עשו מצעק ברכני גם אני שיאכל גם כן ממאכלי, ואולם יצחק אכל כבר את האפיקומן ולא היה רשאי לאכול עוד עכ"ל.

זאב אייזנשטיין

והנה תאומים

התאומים המפורסמים במשך הדורות ❖ הפולמוס ההלכתי לגבי בריתות של תאומים ❖ מדוע מיאן מרן הגר"ח ק לשמש כסנדק בברית תאומים ❖ כיצד זכר מרן הגריש"א את דרשת הבר מצוה של התאומים ❖ כמה התרגש התאום המתמודד של אחיו המתמיד ממאור פניו של הרב סלומון ❖ יריעה כפולה

כמובא בחז"ל על הפסוק: "ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא", כמובא ברש"י הקדוש על התורה. יש אומרים כי יבל ויובל, בניהם של עדה, (בראשית ד, כ), היו תאומים. ולכן נאמר בפסוק: "ותלד עדה את יבל... ושם אחיו יובל", ולא נאמר פעם שנית "ותלד".

מובא שקין והבל עצמם היו תאומים, אלא שהם נולדו בהפרש זמן ניכר. בסדר הדורות אף מובא שמות התאומות. תאומת קין שמה היה קלמאנא, ושמה של תאומת הבל היה בלבירה. היה זה חסד הבורא, כדי שיהיו להם נשים לשאת, לקיום העולם,

בפרשת השבוע אנו מתבשרים על לידת התאומים של רבקה אמנו. "וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה" --- ומבאר הרשב"ם כי ביאור המילה "והנה" מורה שהיה זה אז בגדר חידוש. כמו הפסוק: "ויהי בבוקר והנה היא לאה" שהיה חידוש עבורו, וכמו "ויקץ פרעה והנה חלום", כי המושג של 'תאומים' היה מחדש באותם ימים.

ואילו על לידת שלישיה כבר שמענו שנים רבות קודם לכן. במדרש (בראשית כב, ג) מובא על קין שנולד עם תאומה אחת, ואחיו הבל נולד עם שתי תאומות... כמו כן, לעתיד, בעוד כמה דורות, אצל בנימין יש שיטה בביאור המדרש שהוא נולד עם שתי תאומות.

לגבי רביעייה ישנה עדות באבן עזרא (שמות א, ז) שהוא ראה מציאות כזו, ומביא בשם הרופאים שמבחינה רפואית ניתן להגיע עד שביעייה.

על חמישייה ישנה כבר עדות עיתונאית משנת תרצ"ד שנולדה בקנדה חמישייה וכולן היו בנות.

סיפורן היה טראגי, לאחר שאביהן מכר אותן לממשלת אונטריו שבקנדה לצורכי תיירות, והניחו אותן בתא סגור לראווה במהלך תערוכה עולמית בשיקאגו. היחס המביש הזה גרם להן לנזק נפשי לכל ימי חייהן. הן תיארו זאת בספר מיוחד בו גללו את סיפור חייהן העצוב.

את השישיות הכל מכירים מדברי המדרש (שמות א, ח) שבמצרים ילדו כולם ששה בכרס אחד, וב'יפה תואר' בביאור המדרש מביא שאין כאן חידוש גדול בדרך הטבע, אלא החידוש הוא שכולם נותרו חיים וקיימים. וזה דבר לא פשוט כלל.

על שביעייה כותב ה'יפה מראה' במסכת ברכות (פ"ג) שזה כבר לא בדרך הטבע, אך למעשה כבר הזכרנו את ה'אבן עזרא' שכותב כי עד שבעה אפשר להגיע בדרך הטבע. ישנה עדות משנת תשנ"ח ממדינת איווה בארה"ב על שביעייה שנולדה כשכולם בריאים. גם משנת תשס"ז באמריקה ישנה עדות כזו. לאחרונה בשנת תשע"ט נולדה שביעייה בעירק.

עדות ללידת תשיעייה ישנה בספר שער השמים לחתנו של הרמב"ן (מאמר השמיני) "כי בעיר ארדל" ילדה אשה אחת ט' בנים ביחד", ואילו לדברי מדרש אחר (שמות א, ח) במצרים ילדו שנים עשר בכרס אחד.

תאומים מפורסמים במשך הדורות

נחזור לתאומים הרגילים, דוגמת יעקב ועשיו המפורשים בפרשה:

הבה נשחזר את התאומים הידועים במקורותינו לפי הסדר הכרונולוגי שלהם.

התאומים הראשונים בעולם היו קין ותאומתו, והבל עם שתי תאומותיו. לעומת זאת מעניין לציין כי ב'פרקי דרבי אליעזר'

סנדקאות של תאומים

"אחר פרסות המאמר בעיתון התקשר אליי רבי אריה אלישיב שליט"א שהיה מבאי ביתו הנודעים של סבו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל והעיד לי נאמנה - בהוסיפו שכן אישר לו הגר"י אפרתי שליט"א - שזכורות לו שתי בריתות של תאומים שמרן הגרי"ש אלישיב היה בהן סנדק ומו"ר הגר"ח קניבסקי היה הסנדק השני... מעדות זו נראה כי מרן הגר"ח לא נמנע כנראה בבל פעם לבוא לבריתות כאלו בהם בירכו רק ברבה אחת על התאומים".

שמות של שלישייה

שאלה נוספת נידונה בספרי הפוסקים לגבי הברכה שיש לומר בעת לידת תאומים, בן ובת. האם לברך 'הטוב והמטיב' על הבן, ו'שהחיינו' על הבת, או לברך 'שהחיינו' אחד על שניהם בבחינת 'בכלל מאתיים מנה'.

גם על כך מספר הרב גנוט:

"לידידי איש החסד הרב אריה מונק שליט"א מארגון 'בית חם' נולדה שלישיית בנים, ופנה בשאלה לקראת הבריתות, כיצד יבחר למי לתת איזה שם. כי אמנם יודע הוא שההורים בכוחם לבחור את השם, אך כיצד יכולים להחליט מתוך שלישייה מי מהם יישא שם פלוני ומי שם אלמוני.

"השבתי לו שבשער הגלגולים מובא בשם רבנו האריז"ל שהקב"ה מכניס בלב ההורים כיצד לקרוא לילדיהם ויש בכך מעין רוח הקודש קטנה המנשבת בלבבות ההורים, כשהם באים לקרוא לילדיהם שם. ומובא בספר חפץ ה' של בעל ה'אור החיים הקדוש' שהשמות שההורים קוראים לילדיהם הם השמות העיקריים שנותן הקב"ה לאותן הנשמות בעולם העליון, והוא נותן בלב ההורים לקרוא את השם לילדיו כפי שהקב"ה קרא בעצמו לאותה נשמה.

"וכי אתם מחליטים לבדכם איזה שם להעניק לשלישייה? - אמרתי להרב מונק - הקב"ה הוא זה שיחליט בעבורכם מי מהילדים יקבל כל שם. אתם תקבעו כפי אשר נראה לכם, והקב"ה ינחה אתכם בדרך שיחפוץ".

פולמוס נרחב ישנו בראשונים לגבי הברכה שיש לברך בעת הבריתות של התאומים. כמו כן יש נידון אם מותר לערוך את שתי הבריתות ברציפות, או אם זה בגדר "אין עושים מצוות חבילות חבילות", כמו כן לגבי הברכה, ייתכן שעדיף שלא לערוך את שניהם יחד. שמא מספיקה ברכה אחת לשניהם. וכבר נהגו ישראל כמנהג שהביא אביו של הגינת וורדים בשו"ת דרכי נועם, שאומרים פסוקים של המלאך הגואל וכו' בין שתי הבריתות, ודי בהפסק זה כדי לברך שוב, וכן פסק מרן הגרש"א זצוק"ל.

מעניין לציין את מה שכתב על כך הרב שמואל ברוך גנוט שליט"א (מובא בקובץ גליונות מרי"ח ניוחח).

הרב גנוט מספר שבאו פעם לכבד את מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בסנדקאות של תאום אחד מתוך שנים, בירר הגר"ח מי יהיה הסנדק השני, וכאשר שמע שחמיו מרן הגריש"א זצוק"ל הוא הסנדק השני, מיאן לקחת את הסנדקאות. ומטעים הרב גנוט את סיבת הדבר:

"מרן הגר"ח קניבסקי (שליט"א) [זצוק"ל] נוהג במנהג העולם שלא מביאים את שני התינוקות יחד למקום הברית, אלא עושים הפסקה בין שתי הבריתות ומביאים רק לאחר מכן את התינוק השני, כדי לברך על כל תינוק בפני עצמו.

"ואילו בבריתות שנערכו בבית מדרשו של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נהגו שמלו את התאומים יחדיו, ואדרבה, הקפידו שלא יהיה הפסק בין הבריתות, ובירכו ברכה אחת כדעת השולחן ערוך. לכן כדי שלא לחרוג ממנהגו ושלא לעשות הפוך ממנהגו של חמיו זצוק"ל מיאן מרן הגר"ח להיות סנדק לתאום השני, כשמרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל הוא הסנדק לתינוק הראשון.

עוד כותב הרב גנוט: "ידידי התאומים לבית גלבשטיין, הלומדים בחברותא אצלנו בכולל, סיפרו לי שמרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל הורה לאביהם לערוך את הבריתות שלהם בהפסקה של מספר דקות ולברך בכל ברית את כל הברכות לחוד, כולל ברכת שהחיינו.

התאומים של פרשתנו "עקב ועשו". עגלת תאומים

לאחר שנים, כאשר ארון ד' היה בבית עובד אדום הגיתי, מסופר בחז"ל (ירושלמי יבמות כ"ח) שאשתו של עובד ושמונה כלותיה ילדו כל אחת תאומים בכל חודש, ולאחר שלושה חדשים כבר היו לעובד שישים ושניים צאצאים (!).

בדברי הימים א' (ז' כ"ה) "ורפח בנו ורשף ותלח בנו ותחן בנו", נשאל מרן הגר"ח זצוק"ל מדוע לא כתוב "ורשף בנו", והשיב: "אולי היו תאומים ונחשב כאחד, ותחן בנו של האחרון".

תאומים מלא - שניהם צדיקים

בשנים מאוחרות יותר, בזמן התלמוד, אנו מוצאים בגמרא יבמות (סה:) את זוגות התאומים שנולדו לר' חייא, יהודה וחזקיה, תאומים בנים, פזי וטזי תאומות בנות.

ובהמשך, ישנם תאומים מפורסמים הגאון האדר"ת ואחיו ר' צבי יהודה, כמסופר:

התאומים שנולדו להגאון ר' בנימין חריף היו "תאומים מלא" שניהם צדיקים. השם של הבכור היה אליהו דוד ואחיו הצעיר ממנו ר' צבי יהודה. לפני כן היה שם המשפחה רבינוביץ, ומאז לידת התאומים הוסיפו על שמם "רבינוביץ - תאומים".

כאמור, שניהם צדיקים! מלבד שהיו תאומים כלפי חוץ כלומר שצורתם היתה שווה זו לזו, כלפי פנים תכונת נפשם של שני האחים היתה כאילו נבראה כנפש אחת ונחלקו לשני גופים.

הם למדו ביחד אצל אביהם בקדושה וטהרה ועלו מעלה מעלה כתורה וביראה, עד מהרה נתמלא כרסם בש"ס ובפוסקים, ראשונים ואחרונים, כך למדו התאומים עד שהגיעו לנשואיהם. אז התפרדה החבילה ויצא כל אחד לדרכו.

ר' צבי יהודה תקע אוהלו בעיר טעלז, ור' אליהו דוד בעיר ואם כישראל פוניבו' - הלוא הוא הגאון בעל האדר"ת זצוק"ל.

על נכדי אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש - הרה"ק בעל הדגל מחנה אפרים ואחיו הרה"ק רבי ברוך ממעזבוז' זיע"א, רווחה גרסה שהיו תאומים, וכך הובא ב'שם הגדולים החדש', אך חוקרי הדורות הוכיחו שהם נולדו בהפרש של כארבע עשרה שנים ולא היו תאומים (ואולי כוונתו שכל אחד מהם נולד עם תאום או תאומה).

נ.ב. להכנת הכתבה נעזרנו רבות ב'קונטרס התאומים' של הגאון רבי יחיאל מיכל שטרן שליט"א תשו"ח לו.

קיים מצות פדיון הבן, כי אם היא היתה תאומה של יצחק ונולדה לפניו אם כן היה פטור מפדיון הבן.

חצרון וכרמי תאומים?

לפי האבן עזרא היו זבולון ודינה תאומים, ובמסכת בבא בתרא (קכ"ג.) מובא כי "תאומה היתה עם דינה". (אף גד ואשר היו תאומים לפי שיטה אחת).

ביערות דבש (ח"ר דרוש ב') אף מאריך להסביר מדוע דווקא לזבולון נולדה תאומה, זאת מפני שזבולון הם המחזיק תורה, ומכיון שלתלמיד חכם יש בושה שצריכים לתמוך בו, אם כן מומלץ מאוד שהעשיר ישיא בתו לתמיד חכם וכך יוכל לתמוך בו בכבוד כעצמו בשרו ולא יהיה בדרך של זילות. לכן נולדה נקבה עם זבולון מלשון "נקבה שכרך" לרמוז על עסקאות אלו שיביאו את העשיר לחיי העולם הבא.

ובתוספות על הסוגיה במסכת בבא בתרא (קכ"ג), מובא מדרש שתאומות נולדו עם כל שבת ושבת ונשאו אותן. בדור הבא:

אפרים ומנשה בני יוסף, לפי שיטת ספר הדורות בשם נתיבת ישרים, היו תאומים. ומדויק בפסוק "ובני יוסף אשר יולד במצרים" ולא "יולדו".

כמו כן פרץ וזרח בני תמר, היו תאומים

– וכפי שמובא ברש"י הקדוש בפרשתנו כמה השוואות ביניהם לבין יעקב ועשיו - והיו רומזים על דברים נפלאים לקרב הגאולה, שעל ידם נתגלה אורו של משיח (ולפי שיטת התוספות גם אונו ושלח היו תאומים).

יש הרוצים לומר שחצרון וכרמי בני ראובן היו תאומים, שכן ראובן אמר "את שני בני תמית", והכוונה לשני בניו הגדולים חנוך ופלוא, כי אם חצרון וכרמי כבר היו בחיים מדוע לא כלל אותם גם כן, שהרי 'מאי חזית דדמא שלהם סומק טפי', ולכן מוכרחים לומר שהם נולדו לאחר מכן, ולאור זאת לפי קוצר הזמן עד שירדו למצרים מסתבר שהם נולדו כתאומים ונכללו בשבעים הנפש שירדו למצרים (קריאת ספר).

תאום אל תאום קורא

הגאון ר' דב סלמון זצ"ל [חתנו של הגר"ח קמיל זצוק"ל] מראשי הקהילה באופקים היה מקרב נערי ישראל במאור פנים וחיבה יתירה, ומביאם לעלות על דרך המלך.

מסופר כי שני אחים תאומים היו בקהילה. האחד היה מתמיד וירא שמים כיעקב אבינו "יושב אהלים" ומביא נחת להוריו, ואילו השני למרבה הצער לא היה כמוהו...

יום אחד, בלכתו ברחוב, ניגש הגאון ר' דוב זצ"ל לתאום השני, חבקו ונשקו ואמר לו "כמה טוב שאני פוגש אותך! אין לך מושג כמה אני אוהב אותך!" - עונה לו הבחור: "הרב! אתה טועה, אתה מתכוון לתאום שלי! זה לא אני..." - אך ר' דב לא מתבלבל, ואומר לו: "כן! אני מתכוון אליך, אני אוהב אותך!" דברים אלו שיצאו מעומק ליבו מתוך גישה אמיתית, שינו את הרוח אצל אותו בחור וחוללו בליבו מהפך. גם הוא שב להיות כאחיו איש תם ויושב אוהלים

(מוסף יתד נאמן).

דרשת התאומים

סיפר הרב אשר שטרסברג: אבי ואחיו היו תאומים מבטן ומלידה, וחגיגת בר המצווה שלהם נערכה ביום אחד.

לרגל השמחה הכפולה הגיעו מרן הגרי"ש אלישיב ואביו ה'הומלער רב' זצוק"ל להשתתף בבר המצווה ושמעו את דרשות החתנים.

שבעים שנה לאחר מכן יצא פעם הגרי"ש משמחת בר מצוה ופגש באבי, ואמר לו: "האם זוכר אתה את דרשת בר המצווה שלך? - אני עדיין זוכר... נושא הדרשה היה היסח הדעת בתפילין, וצורת מסירתה היתה באופן מיוחד כאשר אתה מקשה שלוש קושיות ואחיד התאום עונה שלוש תירוצים..." (עמודו של עולם).

"...התאומים הראשונים בעולם היו קין ותאומתו, והבל עם שתי תאומותיו. לעומת זאת מעניין לציין כי ב'פרקי דרבי אליעזר' מובא שקין והבל עצמם היו תאומים, אלא שהם נולדו בהפרש זמן ניכר..."

לאחר מכן יש לנו את התאומים של פרשת השבוע – יעקב ועשיו. ואף רחל ולאח לפי שיטת ה'סדר עולם' (פ"ב) היו תאומות. כפי שידוע תכונת התאומים היא שהם דומים בקלסתר פניהם, ומובא דבר מעניין במדרש שוחר טוב (יח) שהרגו את עשיו מאחוריו ולא מצד פניו. ומבאר המהר"ל (חידושי אגדות מסכת סוטה) שמפני שהיה דומה בקלסתר פניו ליעקב, לכן לא רצו להרגו מצד פניו.

מסתבר גם שקולם היה זהה, כמו שמצוי אצל תאומים שהקול שלהם זהה. והראיה לכך, ממה שיעקב חשש: "אולי ימושני אבי" ולא חשש שיגלה אותו לפי הקול. מה שהסגיר אותו בסוף היה רק צורת הדיבור והסגנון העדין של יעקב כמובא בחז"ל.

בש"ך על התורה מביא כי לכן הם היו תאומים כדי להחליש את כוחו של עשיו, שהרי כידוע תאומים הם בדרך כלל חלשים בטבעם.

יצחק ו'בכל' תאומים?

מעניין לציין כי אף יצחק עצמו, ייתכן שהיה תאום של אחותו "בכל".

נתון מפתיע זה נתון בוויכוח בין הגאון רבי שבתי ליפשיץ זצ"ל בספרו 'שרביט הזהב החדש' – ברית אבות' לבין בנו הגאון ר' אברהם ליפשיץ זצ"ל בספרו 'ילקוט אברהם', והאב מביא בשם תפארת יהונתן פרשת וירא שסובר כדבריו שהיא היתה תאומתה של יצחק.

הנידון נסוב לאור דברי התוספות על הגמרא "בת היתה לאברהם ובכל שמה" שמקשים למה לא השיאה ליצחק, למ"ד גוי מותר באחותו, ומתרגמים דשמא קטנה היתה ולא רצה להשיאה ליצחק, או שמא נולדה מהגר ולא משרה, ולכן לא רצה – ולפי שני התירוצים מוכח שלא היתה תאומה של יצחק.

אך מכיון שכל הקושיא של תוספות היא רק למ"ד שגוי מותר באחותו, אך להשיטה שאסור באחותו אין כלל מקום לקושיא, א"כ ייתכן שאמנם היתה תאומתו.

יסוד השאלה של האב והבן ליפשיץ הוא, האם אברהם אבינו

עם סגולה:

לקט סגולות עצות וישועות
מגאוני וצדיקי הדורות

ויתן לך האלוקים בעבוד יברכך

ברכת הורים

דברים נפלאים כותב רבנו הספורנו (ויצא לב), התורה אומרת על לבן: 'ויברך אתהם' - את לאה ורחל בנותיו), כבר אמרו [חכז"ל] אל תהי ברכת הדייט קלה בעיניך, אמנם סיפר ברכת לבן לבנותיו להורות שברכת האב אשר על בניו בכל נפשו בלי ספק ראוי שתחול יותר בסגולת צלם אלהים המברך כאמרו בעבוד תברכך נפשי'.

להורות לנו עוצם כוחה של ברכת אב ואם, על אף שהמדובר על רשע כ'לבן' ש'ביקש לעקור את הכל', אם כן נבין בק"ו וב"ב של ק"ו מה רבה הזכות לקבל ברכה מאב ואם אשר המה שומרי תורה ומצוות יראים ושלמים. ואכן כן נוהגים בעלי דעת שלפני כל החלטה חשובה או לפני נסיעה וכל התחלת דבר מקדימים לפנייהם לקחת ברכת ההורים להצלחת הדבר והעניין. ונוסיף מה שסיפר ר' ישראל גליס הי"ו: היה יהודי המתגורר במושב 'יסוד המעלה' אשר חזר בתשובה הוא ובני ביתו נפקדו בחסדי שמים בשני ילדים, אמנם הם היו במצב בריאותי לקוי מאוד ונגרם לו מכך סבל רב, לקחנוהו לבית הצדיק רבי יוחנן ג'ניא זצ"ל שם שח לו הלה את צרתו הגדולה, רבי יוחנן הקשיב לצרתו ואמר: בכל עש"ק תיזהר לברך את 'ברכת הבנים' על ראש ילדיך, ונתן לו את הנוסח הנהוג לומר בכל ערב שבת. הלה אכן החל להיות זהיר בכך, ומני אז נרפאו ילדיו לגמרי. שערי רפואה [כת"י]

ברכת עדה מישראל

סיפר הגאון הצדיק רבי שמואל צבי קובלסקי זצ"ל: כמה פעמים אירע, שבאו אל ה'אבני נזר' בבקשת ישועה, ואמר שאינו יכול לעזור. כשהפצירו בו שוב, הורה שיעשו סעודת מצוה לחברים ויבקש מהם שיברכוהו.

ומספר אחד מבני הכולל, שלא פעם היה - הרב קובלסקי - נכנס אל הכולל, הוא כולו כלבת אש עצורה. והיה מכנס את כולם ואומר בהסכמתם: אנו, עדה קדושה מישראל, מקדישים את לימודנו עתה לטובת פלוני בן פלוני הזקוק לישועה, ואם יש לנו איזו זכות ודעה במרום הריני מבקשים בעבורו כך וכך! לאחר הכרזה כזאת, היה לימוד שונה לגמרי! עין בעין ראו, כיצד נפעלו כך ישועות.

והיה מספר גם, ש'החפץ חיים' נהג כן, לכנס עשרה תלמידים שיאמרו: אנו, עדה קדושה, פוסקים שיש לשחרר את פלוני מעולה של מלכות ומעבודת הצבא - וכך הוה! ואגב יצויין, כי כ"ק אדמו"ר רבי יענקעלע מפשעווארסק זצוק"ל הי' נוהג לפעמים כאשר הוצרך להמשיך ישועה

מרן הרב וואזנר זצ"ל מאציל מברכותיו על בנו הגרא"א וואזנר שליט"א רב דקהל שבט הלווי מודיעין עילית

למישהו, לאסוף עשרה אנשים שיברכו את 'פלוני'. כי עשרה יהודים יש להם כוח מיוחד. (וכבר אמרו רז"ל כל בי עשרה שכינתא שריא).

לקוט סגולות ותפילות לזיווג הגון

עשרה זוגות ידיים ביחד

דבר נפלא כותב המקובל הצדיק רבי סלימאן מוצפי זצוק"ל, שהיא 'סגולה נפלאה לברך את האדם הן קטן הן גדול, בצירוף עשרה יראי ה' ביחד בבית אחת, דהיינו שיבואו עשרה בני אדם כשרים וטובים, ויניחו כולם בבית אחת את שתי ידיהם על ראשו זה על גבי זה, באופן שהיו עשרה זוגות ידיים על ראשו. וכל בי עשרה שכינתא שריא'.

ומביא ומפרש באריכות מקור ויסוד הדבר מדברי הזוה"ק, ואח"כ כותב: 'ולכן מי שהוא צריך לברכה, הן אם הוא עומד באיזו צרה בר מינו, הן אם הוא חולה בר מינו, הן אם הוא ילד יחיד וחוששים עליו, ישתדלו לעשות לו ברכה בצירוף עשרה כשרים באופן זה שיניחו כולם ידיהם על ראשו בבית אחת ויברכו אותו בנוסח ברכה אחת ביחד'.

ומפרט הסדר, 'וככה יעשו: יעמדו העשרה בשני עיגולים, כל חמישה בעיגול אחד, ויהיו השני עיגולים זה לפניו מזה, והמתברך יעמוד באמצע השני עיגולים, וכל אחד מהם יסמוך

שתי ידיו על ראש המתברך ויאמרו כולם ביחד: בצירוף וברשות קוב"ה ושכינתיה, אנחנו מברכים את פב"פ וכך אנחנו אומרים: 'יברכך..', ומביא נוסח הברכה ובסופו מוסיף עוד: 'ואם יעשו יותר להניח עוד עשרה בני אדם סביבות המתברכים לענות אמן על כל ברכה וברכה, הנה מה טוב ומה נעים'.

[ומספר בנו יבלח"ט הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א, שפעמים רבות כשהיה צריך דחוף בדבר, ולא היו עשרה אנשים, צירף גם קטנים. וביאר כי העיקר צריך עשרה זוגות ידיים. ועשרה אנשים היינו להידור ולא לעיכובא'].

אורח צדיקים שער ד אות נו

אופן הברכה

הרה"ק רבי מנחם מענדיל מרימנוב זי"ע היה אומר: המברך את חברו, צריך שישקיע בברכתו דעתו חפצו ורצונו, ואז תתקיים ברכתו.

והרה"ק רבי אליעזר דוד מראדושיץ זי"ע אמר: איתא (ברכות ז.) "לא תהיה ברכת הדייט קלה בעיניך". פירוש, ברכה אמיתית. שאם אחד בירך את חברו באמת ובתמים בוודאי ייוושע. ואמר לי, תאמין לי בני, שאם אני מברך אדם

פלוגי, אני מברכו בכל ליבי, ואני רוצה באמת שייוושע, ולכן, אין תימה שאתה רואה שלפעמים נושע האיש מברכתי.

וברוח זה ענה הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע להגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל: "...אין זה מופת כלל! כשיש אהבת ישראל ואהבת חברים, וצער הזולת וכאביו נוגעים באמת ללב, רואים יותר ומרגישים יותר, וכך אפשר לפעול ישועות".

ומסופר על מרן הגאון רבי חיים הלוי מבריסק שבא לפניו א' ותינה לפניו צרתו שאשתו חלתה ל"ע, וביקש ברכתו, אמר לו הגר"ח: עצה אוכל לתת לך, היום ערב שבת, מנהג ישראל לילך לטבול במקוה, לך, עמוד על פתח המקוה, וספר ליהודים הבאים שם את צרתך, ישראל רחמנים הם ובוודאי יאחלו לך "רפואה שלמה", ואתה תענה אמן אחר כל אחד ואחד, ומבין עשרות יהודים המאחלים ומברכים אותך ברפואה שלמה, לא ייתכן שלא יהא כמה שיכוונו בכוונה שלמה, וברכה בכוונה ועניית אמן עליה ודאי תשפיע.

ונסיים בזה בדברי כ"ק אדמו"ר הריי"צ מליובאוויטש זי"ע, כי 'הבעל שם טוב אמר, אשר ברכה מידיד טוב חשובה בשמים להתקבל, יותר מהמליצה טובה והתעוררות רחמי שמים מהמלאך מיכאל'.

ונוסיף פרט קטן, כי הצדיק רבי יוסף דיינ ז"ל היה אומר כי לרפואה ולכל דבר טוב להתברך מכהן לוי וישראל.

גליון די ברכה פון א גוטע פריינד

להתענג בתענוגים

שביבי חיזוק ואמונה באספקלריה אקטואלית

יוסף מאיר האס

אבי הכלה נכנס לאולם ונדהם לגלות 'כיסא כלה' מפואר עומד מוכן עבור בתו; הסיפור המפעים על כוחה של תפילה מעומק הלב הנשבר

סיפר המשפיע הרה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א מעשה מדהים ששמע מכלי ראשון:

אחד האברכים בבית-שמש חיתן את בתו הכלה בכ' סיון תשע"ח באולמי 'פאראנד' בעיר. אותו אברך אין הפרוטה מצויה בכיסו בלשון המעטה, ורק בקושי גדול התארגן להוצאות הנישואין אחרי תלאות רבות של הלוואות גדולות והתחייבויות מצידו בסכומים הגבוהים מכפי יכולתו פי כמה וכמה.

מגודל הלחץ זו הדחק הודיע לבתו שלא יוכל לשכור כיסא-כבוד לכלה כנהוג. התחננה אליו הכלה באומרה כי מתביישת היא שלא תהא ככל חברותיה, אך האב, שנשאר ב'צריך עיון' גדול בשאלת 'כסף מנלן', הודיע לה כי תם הכסף לגמרי באמתחתו ולא נשאר אצלו מאומה כדי הוצאות כאלו הנראות בעיניו כ'מותרות'. **"אך זאת אומר לך", הוסיף האב בלב נשבר, "עד עתה דיברת עם אבא שלך שבארץ שאין בידו לעזור, מעתה דברי עם אבך שבשמים אשר לו הכוח והיכולת"...**

ואכן, בשבת שקודם הנישואין נטלה הכלה ספר תהלים לידיה והתחננה בדמעות שליש: **"אבי שבשמים, הזמן נא לי כיסא מכובד ליום נישואיי, שלא אבוש ולא אכלם בפני חברותיי"**. בהגיע היום המיועד הגיעו לאולם, והנה מוכן כיסא לכלה מעוטר ומעוצב בפרחים ססגוניים אשר לא שזפתם עין, מקושט בכלונים כמנהג בעלי בתים חשובים שבחשובים. ויהי לפלא, מאין 'נחת' לכאן כיסא זה, ומי הזמינו הנה.

עד שהתברר גופו של דבר לאשורו:

באותו אולם יש שתי קומות. שמחת נישואי הכלה דנן נערכה בקומה התחתונה, ואילו בקומה למעלה חיתן יהודי תושב חו"ל, אשר איש אמיד הוא. הלה הכין חתונה ברוב פאר והדר כברכת ד' אשר נתן לו ואף לא שכח להזמין כיסא מפואר לכלה, ולא זו בלבד אלא ששכר בכסף מלא 'מפיק אירועים' שתפקידו ומקצועו לארגן את השמחה על הצד היותר טוב ולבדוק כי לא חסר מאומה. והנה אותו היום כ' בסיון היה ויש הנוהגים שלא לערוך נישואין ביום זה ויש שאינם מקפידים על כך. 'ידידנו' מבית שמש אינו מהנוהגים להקפיד, ועל-כן תיכנן להעמיד את החופה קודם השקיעה, ואילו בקהילתו של היהודי מחו"ל מקפידים שלא לחתן בו ביום, על-כן היה בדעתו להעמיד את החופה בלילה לאחר זמן רבנו תם.

שעתיים קודם החופה (שנועדה להתקיים לאחר זמן ר"ת) שלח המחונן מחו"ל את בנו לבדוק שהכול מתנהל כשורה, שולחנות ערוכים וכו'. הלה הגיע לאולם ומה מאוד השתומם לראות שאין זכר לכיסא וכדי ביזיון וקצף. מיד התקשר לאביו לספר לו על ה'אסון' הנורא... הלה הרים טלפון נועם אל המארגן בטענת למה רימיתני... ואיה הכיסא? השיב לו המארגן: **"איני יודע מה אתה סח? הכיסא עומד על מקומו ועל מכונו, מוכן ומזומן לצורך הכלה המהוללה"**.

הרימו אלו קולות זה על זה... עד שהתברר שהעמידו את הכיסא בטעות בקומה התחתונה... שלחו מייד להוציא אותו מהאולם למטה ולהעלותו למקומו המיועד, אך כשהגיעו ראו כבר את הכלה מגיעה לאולם (שהרי חופתה נערכה קודם השקיעה, שעתיים לפני החופה השנייה). וכמובן שלא היה שום 'טעם' להשבית את השמחה ולבייש כלה בחופתה, אלא תיכף ומיד הזמין המחונן מחו"ל כיסא נוסף, והכול על מקומו בא בשלום.

"אתה הראית לדעת כיצד דמעותיה לא שבו ריקם ופעלו עבורה כיסא הראוי למלכים", מסיים הרה"צ רבי אלימלך שליט"א את הסיפור המחזק את כולנו להתעורר ולהאמין יותר ויותר בכוחה של תפילה כנה ואמיתית לפני אבינו שבשמים. ומוסיף: "אמנם שומה עלינו ללמוד ממעשה זה שלא להסתפק במועט, שהרי הייתה יכולה לפעול לעצמה דירה שלמה לצורך מגוריה לאורך ימים, ולא רק כיסא לכמה שעות, היום כאן ומחר... אך בתנאי ש'נצעק' מעומק הלב".

נישואיו של הרה"ק רבי יצחק ישעיה מטשחויב זצ"ל, בנו הצעיר של הרה"ק בעל ה'דברי חיים' **מצאנו** זצ"ל, שנשא את נכדתו של מרן מהר"י **מבעלזא** זצ"ל. היה זה כמה שנים לאחר הסתלקות אביו הרה"ק בעל **דברי חיים מצאנו** זצ"ל (נפ' שנת תרל"ו), וכל אחיו הקדושים באו להשתתף בשמחת החתונה, ובראשם אחיהם הבכור הרה"ק ה'דברי יחזקאל' משינאווא זצ"ל, שהיה המחונן מצד החתן. בכל יום משבעת ימי המשתה ערכו סעודת "שבע ברכות" כנהוג. למחרת החתונה, בערב שבת קודש הגישו רק תבשיל בשר עם רוטב, "ראסיל", כמנהג בעלזא שביום שישי ערשב"ק נטלו לידיים לסעודת "ראסיל". הקפיד הרה"ק משינאווא, מדוע לא נתנו דגים ומרק, כנהוג בכל סעודת מצוה.

אמר מרן מהר"י ואמר: גם אבי הקדוש (המהר"ש זצ"ל) נהג בסעודת שבע ברכות בערב שבת לאכול רק ראסיל. והוסיף: **רבינו בחיי** כותב בפירושו לפרשת תולדות על הפסוק (כו, יח) **"וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו, ויקרא להם שמות כשמות אשר קרא להן אביו"** וזה לשונו: **"ועשה כן לכבוד אביו, וממה שהתורה הודיעה זה נראה, שנחשב לו לזכות. ויש בזה התעוררות וקל וחומר, שלא ישנה אדם מדרך אבותיו, שהרי יצחק אפילו שמות הבארות שקרא אותן אביו לא רצה לשנותן, וזה קל וחומר לדרכי אבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם, ואולי מפני זה לא נשתנה שמו [של יצחק] כמו [שמות] שאר אבות, וזו מדה כנגד מדה",** עכ"ד.

"באהלי צדיקים" (ח"א עמ' רנ)

בגלל התפקרותו של עשו, נתקצרו שנותיו של אברהם בחמש שנים. ואם היה עשו יוצא לאוויר העולם בזמנו, דהיינו מאוחר יותר בחמש שנים כפי שהיה מעודת להיות, היה אברהם ממלא שנותיו, ק"פ שנים כמו יצחק.

ומדוע באמת נולד עשו חמש שנים לפני זמנו, כי הקב"ה נעתר לתפילתו של יצחק, שהפציר בה' לרפאות את רבקה מעקרותה והקדים את לידתו של עשו בחמש שנים. ואמר הגר"ח זוננפלד גימטריא נפלאה: **"ויעתר לו ה'" בגימטריא "חמש שנים"**. כאשר נכד הגר"ח אמר גימטריא זו למרן הגאון רבי **אהרן קוטלר** זצ"ל, לא התאפק הגאון מלכבוש את התפעלותו ואמר, בטוחני שגימטריא זו ברוח הקודש נאמרה. ובזה מיושב דברי רש"י שאמר **"נתרצה ונתפייס ונתפתה"** כי כאן הייתה ההיענות מלווה בהתפייסות ובהתפתות, שנתפייס ונתרצה הקב"ה להקדים לידתו של עשו בחמש שנים, **אע"פ שע"י כן נתקצרו ימיו של אברהם אבינו בחמש שנים, ושפיר יש כאן התרצות והתפייסות**.

"חכמת חיים" (בפרשתנו)

זופרא דזופרא

הבטיח בן זכר על חשבון הרבי...

'אבימלך' הבטיח בסגנון של מלך 'ספרד'

תְּהִי נָא אֵלֶּה וְגו' אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה פֶּאֶרְךָ לֹא נִגְעֶנּוּךְ (כו, כח-ט).

שח הגה"צ **רבי מאיר שפירא** ר"י יח"ל זצ"ל: מדוע חששו שיצחק יעשה עמהם רעה אם הם לא יעשו עמו רעה? הביאור בזה, דלכאורה יש לדקדק בכתובים **"ויצו אבימלך כל הנוגע באיש ובאשתו מות יומת"**, ואחר כך כתוב **"וכל הבארות וגו' סתמום פלשתים"**, הייתכן שעברו על גזירת המלך? אכן העניין כמו שהיה לא עלינו בשפאניא (-בספרד), שהמלך רצה להראות ליהודים שהוא אוהבם והכריז **"כל הנוגע ביהודים מות יומת"**, וחיילי צבאו הבינו שלהרוג יהודים דווקא אסור, אבל לשלול שללם וממונם מותר. כן גם אבימלך שהכריז כל הנוגע באיש הזה מות יומת, שבני עמו הבינו שדווקא ב"איש הזה" אסור לנגוע אבל לא בממונו, ולכן סתמום פלשתים. ממילא מובן כוונת הפסוק הנ"ל, דכאשר נתעשר יצחק היה אבימלך ירא שיצחק יעשה עמו מדה כנגד מדה, שיכריז עליו גם כן שמותר ליקח ממנו ורק להורגו אסור. לכן אמר ליצחק אל תעשה עמנו רעה כאשר הכרותי, שלא נגעונוך אבל בממונוך היה מותר, אתה לא תכריז עלי כן.

"ניצוצי אור המאיר" (עמ' קנא)

חמרי שפר על הפרשה

יעקב שלמה שיינברגר

חמרי שפר על הפרשה

חמרי שפר על הפרשה

חמירה נעימה.

תשובת מרן מהר"י מבעלזא להרה"ק משינאווא על שהגישו "ראסיל"

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אֲבֹרָהֶם אָבִיו וְגו' וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת פְּשֻׁמֹּת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו (כו, יח).
בליל שישי פרשת ויגש שנת תרמ"א, התקיימה בבעלזא שמחת

חמרי פלא

יעקב אבינו נטמן בבית עבר שהיה ב'באר שבע'

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה (כה, י).

הוה יעקב מוטמן בבית עבר י"ד שנים כו'. יצא משם ובא לו לארם, נמצא כשעמד על הבאר כו', (גמרא מגילה יז, א).

ויש לדקדק, דאם כן, מבית עבר, אחר שהיה שם י"ד שנים, הלך לארם נהרים. וקרא כתיב (ויצא כח, י) **וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה**, ואמרינן במסכת חולין בפרק גיד הנשה (חולין צא, ב) כי מטא לאחר כו' וחזר למקום שהתפללו אבותיו וכו' וסולם היה עומד בבאר שבע כו'.

מכל זה מוכח דמבאר שבע הלך לחרן, ולא מבאר שבע לבית עבר ואחר י"ד שנים הלך לחרן.

ויש ליישב, דבית עבר נמי בבאר שבע, ולא הלך כלל מבאר שבע לבית עבר, אלא שהיה מוטמן בבאר שבע בבית עבר מפני יראת אחיו, עד אחר י"ד שנים, [ואז] הלך משם לחרן, ותו לא מדי. מהרש"א (מגילה יז, א)

חמרי דרוש

הקדמת לידת עשו גרמה לקיצור ימיו של אברהם אבינו

וַיַּעֲתֹר יִצְחָק לֵה' לְנֶכֶח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הָיָה וַיַּעֲתֹר לֹו ה' וְגו' (כה, כא). וברש"י נתפצר ונתפייס ונתפתה לו.

לכאורה, לשם מה היה דרוש 'התפייסות והתפתות' בכדי להיענות לתפילתם, ולמה לא פירש רש"י כפשוטו, שנעתר ה' ליצחק ומילא בקשתו.

וביאר מרן הגה"צ **רבי יוסף חיים זוננפלד** זצ"ל, להלן בפסוק (שם, ל) **"וַיֵּיזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וְגו' וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאֵדָם הָאֵדָם הַזֶּה"** ומביא רש"י מדרש: "ואותו היום מת אברהם, שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה, לפיכך קיצר הקב"ה חמש שנים משנותיו". ולכן בישל יעקב נזיד של עדשים שזה מאכל אבלים.
ה' י ו צ א לנו מדברי המדרש, כי

פולמוס הצוואה

יהודי תלמיד חכם ועשיר מופלג, השאיר את רוב כספו לצדקה והשאיר שתי צוואות, שתי הצוואות נכתבו בהפרש של שלושים שנה - הפולמוס העז, המחלוקת ופסק הדין

שחיבר. כבר בגיל צעיר יחסית והוא עדיין אף לא בגיל העמידה, הוא חשב לאן ילך ממונו אחר פטירתו. מכיון ולא היו לו ילדים, הוא רצה להוריש את עיקר ממונו, לצדקה.

בתקופה ההיא התגורר רבי זכריה באורבינו שבאיטליה, שהייתה אז תחת שלטון האפיפיור. הוא קרא לסופר של הקהילה, וכן לעדים נאמנים וערך צוואה מסודרת ומפורטת מאוד. וכאמור, הוא חתם על הצוואה לצד העדים והסופר.

בצוואה הוא התייחס לכך שאין לו ילדים, ולכן כתב שאם ייוולדו לו ילדים הם יהיו הורשים של כל ממונו. לצד זה, אם לא יהיו לו ילדים, הרי הצוואה שהוא עורך תהיה תקפה.

הוא הוריש סכום כסף לאשתו, ושאר הכסף נתן לצדקה. עם פירוט מדויק לאן ילך עושרו הרב, לקהילות איטליה ולאנשי ארץ ישראל, להכנסת כלה, לפדיון שבויים ולצרכי עניים, הכול מפורט מאוד עם סכומים מדויקים. לצד זה הוא השאיר לעצמו סכום כסף שעדיין לא החליט למי לתת (כאמור, הוא היה צעיר יחסית...).

נציין, שבהיותו ככל הנראה איש עסקים ממולח, הוא כתב בצוואה, מה יעשה אם במותו יהיה ברשותו יותר כסף משעת כתיבת הצוואה, ולאן ילך הכסף הזה. לצד זה, הוא התייחס גם למצב שבפטירתו יהיה לו פחות כסף מעכשיו.

כעבור שלושים שנה

חלפו כשלושים שנה (!) ורבי זכריה היה כבר איש מבוגר וחולה, והוא הבין שהוא ילך לעולמו בלא זש"ק.

הוא התגורר אז בפלורנציאה (פרינצי) שבמרכז איטליה. הוא קרא לסופר הקהילה, וערך צוואה נוספת. כבר בתחילת הצוואה הוא קובע שהצוואה הקודמת תקפה לגמרי. אולם בצוואה זו הוא מוסיף עוד צדקות, מכיון והוא הוסיף ממונו על ממונו. גם בעקבות כך שבצוואה הראשונה הוא כתב שסכום כסף יישאר בצד, עתה הוא חילק גם את הסכום הזה. גם כתב מה יעשו עם הספרים הרבים שלו. וכן ביקש שידפיסו את הספר שחיבר, ואף יעד לכך סכום נכבד.

זמן קצר אחרי כתיבת הצוואה השנייה, רבי זכריה הלך לעולמו.

שער 'אסף המזכיר' נדפס בוונציה בשנת תל"ה

ספר, אולם מחמת ענווה לא הדפיס בחייו את הספר. לצד זה הוא לא זכה לפרי בטן, ובשנותיו האחרונות סבל ממחלת הפודגרה (שיגדון, גאוט) וכמעט והיה כלוא בביתו מחוסר יכולת להלך על רגליו.

רבי זכריה היה יהודי מסודר, גם כפי שנראה להלן מהספר

"איש צדיק תמים ומתחסד עם קונו ושמו החכם החסיד כמה"ר זכריה פורטו זצ"ל, בראות עצמו בלי נחלת ה' בנים, רצה שתלך צדקו לפניו ויאספהו כבוד ה', עמד והקדיש כל ממונו כצוואת בריא ובקניין סודר מהיום ולאחר מיתה, אם לא יחזור בו. ויפה מתנתו בכל הייפויים הצריכים, ובבטול מודעא ודלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי... ורוב רכושו הם מעות שהם ביד מעלות הדוכס הגדול יר"ה, ועלה עליהם ריוח. ושייר לעצמו ד' אלפים דוקאטי לעשות מהם כרצונו. וחתם הצוואה בידו ממש להוסיף כחה מלבד חתימת העדים והסופר.

"לאחר כמה שנים עשה שטר צוואה בריא אחר לקיים בו שטר צוואה זו בכל תוקף, וחלק את הד' אלפים דוקאטי ששייר הכל בקנין סודר.

"אחר שנה חלה כמה"ר זכריה את חוליו אשר מת בו...

כך פותחת התשובה ההלכתית הראשונה בפרשה ההלכתית וציבורית שהסעירה את קהילות איטליה במשך עשרות שנים, באמצע שנות הת'. התשובה היא מיום כ"ב אדר תל"ד, זמן קצר לאחר פטירת כמה"ר זכריה והיא נדפסה בשו"ת 'באר עש' (סימן קח).

בפרשה זו היו מעורבים ראשי הקהילות באיטליה, וכמה ורבנים שאחזו בדעות שונות, ועסקו ב'מלחמתה של תורה'.

השתלשלות הפרשה

תחילת השתלשלות הדברים היא בצוואה שנכתבה משנת ת"ג, ושכעבור כמעט שלושים שנה נכתבה צוואה נוספת. מיד עם פטירת המצווה החל הוויכוח שהפך לפולמוס נרחב. הפולמוס נמשך שנים רבות, והוא הסתיים בהכרעה חד משמעית רק אחרי כארבעים שנה מפטירת המצווה, היינו כשבעים שנה אחרי כתיבת הצוואה הראשונה.

רבי זכריה בכמהוה"ר מהללאל מפורטו, יהודי איטלקי ירא שמים ותלמיד חכם, היה בעל ממון רב. רבי זכריה זכה לשני שולחנות, של תורה וגדולה. הוא סירב לקבל על עצמו משרת רבנות ועסק במסחר לצד לימוד תורה. הוא אף סרב לקבל תואר רב או חכם אלא נקרא חבר. כפי שנראה להלן הוא אף חיבר

הפולמוס על תוקף הצוואה ||| המחלוקת בתוך קהילות איטליה כיצד יתחלק הסכום העצום ||| פסק הדין אחרי ארבעים שנה, שסיים את המחלוקת

כפי שנראה מלשון הצוואות, רבי זכריה דקדק מאוד בנוסה, והאריך והוסיף לשונות של קניין והקנאה, הכול כדי שהצוואה תהיה תקפה, ולא יהיה כל פקפוק עליה. אולם למרות זאת היו שערערו על עצם כשרות הצוואה, לצד שאלות רבות על כמה פרטים שבצוואה. הסכומים שהוא השאיר היו סכומים גדולים ועצומים. כך נראה להדיא מכמה וכמה תשובות הלכתיות שעסקו בפרשה. גם על פי מקורות אחרים של התקופה שנוכחים בהם סכומי כסף מאיטליה, נראה בבירור שמדובר בסכומים גבוהים מאוד.

תחילה היו טענות לאשה ומשפחתה שערערו על עצם כשרות הצוואה. בהמשך היה פולמוס בין הקהילות באיטליה. למעשה, כל הקהילות באיטליה קיבלו כספים על פי הצוואה, אולם היו שהעלו טענות אודות החלוקה. מחמת הוויכוח הייתה תקופה שכל החלוקה של הנכסים נעצרה ולא העבירו כלל את הכספים לצדקה.

ברבות השנים היו גם ויכוחים מה בדיוק אירע בימיו האחרונים של רבי זכריה. כאמור רבי זכריה עז חפצו היה שהכסף ילך לצדקה. ולכן, מעט לפני פטירתו הוא קרא לכמה מראשי הקהילה וגבאי הצדקה, ונתן בידם כסף וזהב וכן שטרות רבים, כדי שיחזיקו בממון כבר בחייו. אולם ברבות השנים התעורר ויכוח מה בדיוק היה באותו זמן, למי וכיצד הוא העביר, והאם המקבלים אכן זכו ברכוש לפני פטירתו, לפי כל דיני הקניינים.

הוויכוח שהוא בעצם ויכוח הלכתי, התרחב והיו מעורבים בו כמה קהילות באיטליה, וגם לדוכס השליט היה מה לטעון. על פי החוק שהיה תקף אז באיטליה, על ירושה היה מוטל 'מס ירושה'. המס היה בשיעור של שבעה וחצי אחוזים (7.5%). אמנם על סכום שניתן לצדקה לא היה מס. וכך כשהחלו לממש את הצוואה, היו צריכים להוכיח לשלטונות את גודל הסכום שהועבר לצדקה, כדי לא לשלם את המס. ולכן כל זמן שלא נפסק הדבר בצורה מוחלטת, היה קשה מאוד להעביר את הכסף, ובמיוחד את הכסף שהיה בבנק.

כדי להבין את השאלות שהתעוררו אודות קיום הצוואה, וכן לקבל מושג על גודל העיזבון, נעתיק חלק מלשון הצוואות.

שתי הצוואות

צוואה ראשונה משנת ת"ג:

"מעידים אנחנו עדים חתומים מטה מה שהיה בפנינו היום הזה, שהוא יום ג' כ"ח ימים לחודש סיון הת"ג שאנחנו מונים פה אורבינו תחת ממשלת אדונינו האפיפיור איך בא לפנינו היקר והנעלה כמוהר"ר זכריה יצ"ו בכמוהר"ר מהללאל מפורטו זלה"ה, ואמר לנו הוּו עלי עדים נאמנים וכשרים וקנו ממני בקנין גמור ואגב סודר וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכיות ויפוי כח וראיה ברורה... איך מרצון נפשי הטוב ובנפש חפצה ודעת שלמה צלולה ומיושבת ובגוף בריא אני מקנה לנוכרים למטה, מעכשיו ולאחר מיתתי... לאשר ולקיים שטר צוואת בריא זו כדינה".

ועתה גוף הצוואה: "להיות כי כמ"ר זכריה הנ"ל עד עתה הוא רואה עצמו חסר בלי שורש וגזע ה"ה נחלת ה' בנים.

"ראשונה, אם יגזור ה' בחיים, שתהיה אשתו כגפן פוריה, ושממנה או מאשה אחרת אשר ישא יצאו בנים, הם יהיו יורשים כל ממונו ורכושו שקנה ושיקנה תחת כל השמים. ואם ב"מ ח"ו לא יוליד, תהיה הצוואה הזאת אשר נזכיר בתקפה ובגבורתה.

"והוא כי בעודו בחיים חיותו יהיה גביר אדון ופטרון לכל ממונו ורכושו וקניינו שקנה ושיקנה לעשות ממנו כטוב וכישר בעיניו. אמנם אחר פטירתו הוא מצווה מעתה ומעכשיו ומהיום ולאחר מיתתו, שיחולק ממונו ורכושו..."

פירוט מדויק של כספי הצדקה

תחילה הוא כתב את הסכום שהוא מניח לאשתו, וכן למי לתת את ספרי התורה וכלי הקודש שלו. ואחר כך מפרט את הכסף שיינתן לצדקה:

"ארבעת אלפים איסקודוס אני מניח לחלקם למצוה רבה לפדיון שבויים, בזה האופן: ב' אלפים ות"ק איסקודוס לק"ק

זיכרון מעלת המחבר

בעשן הגאווה והכבוד.

"וזה החלו לעשות בצוואות הנדבות שנדב לכל הקהלות

הקדושות כנראה בשטר הצוואה....

(כאן מפורטים סכומי הכסף העצומים שחולקו, ואז הם מגיעים להדפסת הספר).

"ועוד הוסיף על זה, שהניח לתלמוד תורה שברומא, כל ספרי הקודש שהיו לו. ובתוכם היה החיבור המפואר הלז, שחיבר הוא בעודו בחיים חיותו. וציוה שידפיסוהו ממעותיו לאחר מותו, לזכות בו את הרבים ולהקל משא מעל הדרשנים, כאשר עיני המעיין בו תחזינה מישרים. ועוד יהיה לתועלת שאם יחדש המחדש פירוש על מאמרי רז"ל בנקל יוכל לראות אם הקדימוהו אחר, וכבר היה לעולמים, או אם הוא דבר חדש ממש מחודש ממנו.

"ומעלת פרנסי תלמוד תורה שבאותו הזמן... בהגיע לידם החיבור הזה והצוואה הזאת, מיד קמו ועמדו ואזרו חיל לבקש למלאות תאוות הנפטר, כי כן יעשה והוציאו לאור משפט והדפיסוהו. וחכמי יועצי תלמוד תורה שברומא ראו וישמחו ויהללו בשערים המצוינים בהלכה מעשיו. וקראו לחיבור שם אסף המזכיר, כי כן ציוה מעלת הרב המחבר לפני מותו.

"וגמרו להעלות זיכרון מעלת הרב הנ"ל בתוך תלמוד תורה על אבן אחת, חקוק עליה כל תוקף מעשיו אשר עשה, כדי שיהיה לאות ולמופת לכל באי עולם, ויזכר זכרונו לטובה, לפני כל קהל ישראל כל הימים".

"...תחילת השתלשלות

הדברים היא בצוואה שנכתבה

משנת ת"ג, ושכעבור כמעט

שלושים שנה נכתבה צוואה

נוספת. מיד עם פטירת המצווה

החל הוויכוח שהפך לפולמוס

נרחב. הפולמוס נמשך שנים

רבות, והוא הסתיים בהכרעה

חד משמעית רק אחרי

כארבעים שנה מפטירת

המצווה, היינו כשבעים

שנה אחרי כתיבת הצוואה

הראשונה..."

ליורנו כדי שיהיו ביד ב' טובי העיר לחלקם לפדיון שבויים כפי הצורך. ואלף ות"ק איסקודוס לק"ק ויניציאה לעשות בהם כנ"ל. עוד אני מניח לירושלים אלף איסקודוס כנ"ל (לפדיון שבויים) ולשאר ארץ ישראל אלף איסקודוס כנ"ל.

ולהשיא בתולות צנועות עניות שמונה עשר אלף איסקודוס, בזה האופן: ג' אלפים לרומא, ב' אלפים לפירארה, אלף לאנקונה, חמש מאות לאורבינו, חמש מאות לפיסארו, חמש מאות לסינגאלייאה, ג' אלפים לוניציאה, חמש מאות לפאדובה, חמש מאות לוירונה, חמש מאות לרוויגו, אלף לפירינצה, חמש מאות לסיינה, חמש מאות לפיסא, חמש מאות לליורנו, אלף וחמש מאות למנטובה, אלף למודינא, אלף לריגייוו.

"ושייר כמה"ר זכריה הנ"ל סך ארבעת אלפים איסקודוס לצוות שיעשו מהם רצונו וחפצו

"את כל הדברים הללו בכלל ובפרט קיבל עלינו בפנינו עדים ח"מ כמה"ר זכריה יצ"ו בתקיעת כף במקום שבועה חמורה דאורייתא. וכך אמר לנו עדים ח"מ שטר צוואה בריא זו כתבוהו וחתמוהו ... דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. ויעשה ממנו דין נחוץ בכל מקום ובכל זמן בכל בית דין, בין בדיני ישראל בין בדיני אומות העולם. בדיני ישראל כאלו נעשה ע"י סופר עברי ממתא דירושלים עשוי ככל תיקוני חז"ל, ובדיני אומות העולם כאילו נעשה ע"י סופר מפורסם ככל תיקוני ודיני הערכאות. ולא יפסל ולא יגרע ולא יבטל שטר צוואה הנ"ל לא מחמת חסר או יתר לשון או תיבה או אות או מחק או גרד או שפשוף או שפוך דין, או מחמת דבר אחר.

"ולתועלת וליפוי כח שטר צוואה זו ואחריות וחומר שטר צוואה זו, קיבל כה"ר זכריה הנ"ל כחומר שטרי צוואות הנוהגים בכל תפוצות יהודה וישראל. וביטל כהר"ר זכריה הנ"ל בפנינו עדים ח"מ, כל מודעי ומודעי דמודעי שמסר או שעתיד למסור נגד צוואה זו. וקנינן אנן סהדי דחתמי לתתא מיד כהר"ר זכריה יצ"ו הנ"ל במנא דכשר למקנייא ביה

ובסיום הצוואה: להוסיף כח אני זכריה בכמ"ר אפרים מהללאל מפורטו זלה"ה מודה ומאשר ומקיים הצוואה, ולראיות האמת אני זכריה הנ"ל חתמתי מידי ממש. ואחר כך באו חתימות העדים וחתימת הסופר.

צוואה שניה משנת תל"ב:

"מעידים אנחנו עדים החתומים מטה, איך היום, יום ג' ראש חודש ניסן שנת חמשת אלפים ארבע מאות ושלשים ושתים למניין שאנו מוניין פה פלורנציאה דיתבא על נהר ארנו, בא לפנינו היקר ומעולה, מעלת החבר זכריה יצ"ו בכמ"ר אפרים מהללאל מפורטו זלה"ה, ואמר לנו להיות כי אין אדם יודע קצו ומדת ימיו מה יהיה... ואני כמעט נטיו רגלי מפני חמת הפודאגר"א לא אוכל עוד לצאת ולבוא כי אם מעט מזעיר על משענתי, לא ידעתי יום מותי ואנכי הולך עריירי כי ה' חפץ דכאי, יהי שמו מבורך.

"שטר שנעשה ביום ג' שמונה ועשרים לחודש סיון שנת חמשת אלפים ארבע מאות ושלוש לפ"ג ובאה חתימתי בשוליו וחתימת

העדים. השטר ההוא **ישאר** בתוקפו וגבורתו לעולם.

ואחר כך הוא הוסיף עוד על מה שנכתב בצוואה הקודמת. כך את הארבעת אלפים איסקודוס שבצוואה הקודמת הוא השאיר מבלי לצוות לאן ילך, הוא כתב בצוואה זו. הוא גם הוסיף סכום כסף לאשתו, וכן וכסף לגיסתו שינתן לה בעת כניסתה לחופה.

בחיייו לא הדפיס רבי זכריה את הספר מחמת ענווה. אולם היה ברצונו שלאחר מיתתו יודפס הספר . לצורך כך הוא העמיד סכום כסף נאה, ותנאי בצדו.

"כל ספרי קודש שימצאו ברשותי בעת פטירתי, בין ספרים נדפסים ובין כתבי יד, ניתנו לחברת תלמוד תורה של ק"ק רומי כדי שיהיו תמיד בבית המדרש של החברה הנ"ל, להגות ולקרות בהם כל מי שירצה. ולא יוכלו בני החבורה הנ"ל ולא ק"ק רומי, לתת או למכור או להחליף אפילו אחד מהם לאיזו סיבה שתהיה. והמתנה הזאת תהיה על תנאי שאם לא אדפיס בחיי ספר אחד שאספתי בו כמה פירושים שלמים וכן רבים ממאמרי עין יעקב ובית ישראל, יחויבו בני חברת הת"ת הנ"ל להדפיסו. ולעזר הדפוס אני נותן להם מהיום ולאחר מיתתי, אם לא אחזור בי, סך מאתים איסקודוס ממטבע הנ"ל, וכל הספרים שידפיסו יעשו מהם בני חבורה הנ"ל מה שלבם חפץ. ואם יעברו שלש שנים אחר פטירתי ולא יודפס הספר הנ"ל יזכו בספרי הקודש הנ"ל ובמאתים איסקודוס הנ"ל ק"ק ירושלים תוב"ב".

היינו תמריץ לקהילת רומא, אם ידפיסו את הספר יקבלו את כל הספרים הרבים שלו, שמהם גם חיבר את ספרו, וכן סכום כסף נאה עבור ההדפסה. אולם, אם לא ידפיסו, אזי הספרים שברשותו ובנוסף סכום הכסף הנכבד יעבור ליהודי ירושלים. ואף הוסיף שהספר צריך להיות מודפס עד שלוש שנים אחרי פטירתו, ואם לאו, יעבור הכסף ליהודי ירושלים.

הקמת מנגנון לחלוקת כספי הצדקה

רבי זכריה ציווה כיצד יחלקו את הכספים הרבים שהוא נתן לקהילות איטליה השונות. כך לדוגמא, הכספים שנועדו להכנסת כלה, חולקו על ידי ועד מיוחד שהתמנה לכך. והכסף עבור עניי פלורנציאה הופקד בין שני טובי העיר, וחולק באופן זה: לכל בן זכר שייולד יתנו לאביו או לאימו חמש אסיקודוס, ולכל בת עשר, עד שייתם הכסף.

וכך מופיע בפנקס קהילת אנקונה: הואיל והמנוח זכריה מפורטו ציווה לפני מותו לקהילת אנקונה אלף פיאסטרי כדי שפירותיהן 50 פיאסטרי, יתחלקו מדי שנה בשנה בין שתי בתולות צנועות בנות ישראל ממקבלי צדקה, שהגיע פרקן להינשא. התאספו הממונים והחליטו למען לא יארע שום מכשול ותלונה, שבראשית כל שנה תגשנה הבתולות החפצות להנות מן הזכות את בקשתן. ואחרי שכל השמות יושמו בקלפי, יטרפו ממנו הממונים שניים, ולמי שעלה הגורל יינתן הממון.

כאמור, מיד לאחר פטירת רבי זכריה, הועלו טענות נגד כשרות הצוואות. תחילה ממשפחת האישה ומשפחתה ואחר כך מכמה קהילות. כמה וכמה מגדולי וחכמי איטליה נשאלו לדעתם, וכמה תשובות סותרות נכתבו בעניין. **"על שטרי צוואה דא יצאו חכמי וגדולי ישראל מערכה מול מערכה לקראת נשק, הללו מימינים והללו משמאילים"** (על פי איוב לט, כא).

הערעורים הרבים

מבלי להיכנס לעומק דיני נחלות, נביא בקצרה כמה מהשאלות והערעורים שנשמעו אודות תקפות הצוואה. בין התשובות בעניין יש הרבה מאוד טענות נגד הצוואה בכללותה או על כמה פרטים שבה. כך בתשובה אחת יש כ"ב ערעורים !

דבר ברור הוא שאי אפשר להוריש ירושה למי שאינו זכאי לכך על פי התורה. לכן מי שרוצה שלאחר פטירתו רכושו ילך למי שאינו יורש על פי התורה, יכול לתת לו את זה כמתנה ולא כירושה. יש מתנת בריא, ויש מתנת שכיב מרע, ולכל אחד יש דרכים אחרות. ואכן, במקרה שלפנינו נכתב הלשון 'מתנה' בכל התשובות שעסקו בפרשה. כלל ידוע הוא שאין מתנה לאחר מיתה, ולכן המתנה היא בחיי הנותן, כפי כל הכללים בפוסקים. נזכיר כמה מהשאלות. האם מדובר כאן במתנת בריא או בשכיב מרע, שיש הבדלים רבים, שהרי קיי"ל דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמי.

המעות שחילק למקבלי המתנות לא היו אז בידו וברשותו. אין המטבע נקנה בחליפין, אין אדם מקנה דבר שלא ברשותו, אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. האם יש כאן עניין של מצוה

עמוד ראשון מהספר 'אסף המזכיר'

לקיים דברי המת, כשהוא לא ציווה בפני היורשים. מקדיש או נודר דבר שאינו ברשותו אינו כלום.

כשהנותן אמר שיתבו יחתמו ויתנו ליד המקבלים, איכא למיחש שמא גמר להקנותם בשטר, ואין שטר לאחר מיתה.

האם הדין של אמירתו לגבוה כמסירתו להקדש, הוא גם בכספי צדקה? המזכה לחברו מתנה על ידי אחר ולא הגיע השטר לידו לא זכה המקבל. שעבוד השטר חוב לבד לא מהני, אלא צריך לכתוב שטר החוב ואחר כך שטר השעבוד.

הכסף שמופקד בבאנק"ו

מכל הטענות הרבות שהועלו בפולמוס, נרחיב מעט בשני עניינים.

חלק ניכר מרכושו הרב של רבי זכריה היה מופקד בבנק, וכלשון הצוואה 'באנקו'. בתקופה ההיא רק החלו הבנקים לפעול. איטליה הייתה מהארצות הראשונות בה היו בנקים (כידוע המלה 'בנק' מקורה במילה 'באנקו' באיטלקית, שפירושה הוא ספסל (בדומה ליידיש). שכן בתחילה אנשי הבנק היו יושבים בספסלים מיוחדים עם הלקוחות).

לאנשים מהשורה לא היו אז פיקדונות בבנקים. וכך התעוררה, אולי לראשונה, שאלה הלכתית ממונית, האם הכסף שנמצא בבנק שהיה אז למעשה בחסות הדוכס, נחשב כנמצא ברשות המפקיד, או שמא יש להתייחס אל הכסף כחוב שהבנק או הדוכס חייב למפקיד. ושאלה נוספת. הבנק היה נותן ריבית, והשאלה האם הריבית שעדיין לא שולמה בפועל, היא ככסף מוחזק אצל המפקיד, או שהיא עדיין לא באה לעולם.

לצד זה שגבאי הצדקה היו מעורבים בעניין, הועלתה שאלה עקרונית. האם גבאי צדקה או ראשי קהילות יכולים להעיד על כספים שקשורים לקהילה, והאם יש בזה משום נוגע בעדות. בתשובות שנכתבו בעניין ישנם לשונות תקיפים, כתובים בלשון מליצית המתובלת בפסוקים ובחלקי פסוקים, כמנהגם של יהודי איטליה. כך לדוגמא: **חזות קשה הוגד לי ממדב"ר בא בארץ נוראה והבוגד בוגד** (על פי ישעיהו כא, ב) **בשטר ראשון ושני הנ"ל המצווה ועומד מהמנוח כמוהר"ר זכריה מפורטו, ובקשר בוגדים שודד עלי עיל"ם צרי מד"י וכל מתנותיו הושבתו. על כן בולאו מתני לחללה צירים אחוזני כצירי יולדה, לזכות כל מתא ומתא קהילה וקהילה קדושה ותמימה, וביד רמה הרימותי ידי אל ה' קל עליון היושב ברום הבין יצילני משיגאות ויראני מתורתו נפלאות.**

לאחר תקופה ארוכה, נקבע שהצוואה קיימת, והקהילות החלו לקבל את כספי הצדקה. לאחר שנים רבות, שהיה נראה שהפולמוס שקט. שוב, התעורר העניין.

הפולמוס מתחדש

העניין הובא מחדש לפני רבי רפאל מילדולה. רבי רפאל היה ממשפחת רבנים חשובים שמוצאה מטולידו שבספרד לפני הגירוש. אביו רבי אלעזר היה מגדולי החכמים בליוורנו משך

כארבעים שנה. רבי רפאל היה מגדולי חכמי איטליה וצרפת, הוא חיבר את הספר 'חופת חתנים' שהיה נפוץ ונדפס פעמים רבות, וכן את ספר השו"ת 'מים רבים' שבו נמצאת תשובתו הארוכה בנידון שלפנינו. הוא נודע גם בהסכמה שנתן לרמח"ל למהדורה הראשונה של ספר מסילת ישרים, שבנו רבי דוד מילדולה הביא לדפוס.

כשהפולמוס החל רבי רפאל עדיין לא נולד, וכפי שהוא כתב הוא מצא בבית גנזי מעלת אבותיו כמה פסקים בעניין, וכשהובא הדבר להכרעתו, הוא ברר את כל העניין וכתב בתשובה ארוכה במיוחד ('מים רבים', חושן משפט, מב).

מתוך התשובה הארוכה, נציין שני דברים.

הראשון, הוא מתייחס לכך שכבר נעשה הלכה למעשה על פי בית דין. ובלשונו: **"הנה נודע בשערים כי נגמר הדין מפי הרבנים היושבים על מדין בזמן ההוא, לאשר ולקיים כח הצוואות הנ"ל, והורו הלכה למעשה, וכל ההקדשות וכל הקהילות הקדושות ומקבלי המתנות זכו בחלקם. ומי יתן ידעתי אבוא עד תבונתם לידע מהיכן דנוה, ומאיזה צד אתי עלה להקימה ולקיימה..."**

השני, ברור לכל מה הייתה כוונת רבי זכריה, והוא עשה ופעל כדי שהדבר ייכתב וייעשה בצורה הטובה ביותר. והוסיף הרבה לשונות של זכות ויפוי כוח, וכפי שנכתב בצוואה שהיא לא תתבטל מחמת חיסור או יתור בלשון. ומצינו בראשונים שמי שכתב כמנהג הסופרים, אף שפרט אחד לא נעשה בדקדוק, הדברים קיימים. ובלשונו: **"ומעתה אין לדקדק אחרי קצת פקפוקים שיש לפקפק בלשון השטר".**

רבי רפאל מתייחס באריכות לכמה וכמה טענות שהועלו במהלך השנים הרבות. אולם הוא מבאר שכל טענה היא רק לשיטת אחד מהפוסקים, ואין בכך לבטל את כוונת רבי זכריה ואת הצוואה.

והמסקנא: ודאי שיש לנו לקיים צוואתו מכל וכל, ולתלות החסרונות שיש בשטר, בעדים. ותו, מאחר דכהר"ר זכריה קיבל עליו כל מתנותיו בכלל ובפרט בשבועת תקיעת כף במקום שבועה חמורה דאורייתא, ואחר כך קנו ממנו העדים במנא דכשר למקנייא ביה. הכירו העדים בדבר שדעתו היה לזכות ולהעמיד ההקדש בכל מיני זכות ויפוי כח, והיה להם לדקדק ולכתוב השטר כדין וכהלכה. ואם לא עשוהו אין בזה הפסד למקבלי המתנה... והוא מסיים:

וברוך ה' אלקי ישראל אשר הנחני בדרך אמת להקים יד ההקדש על העליונה. וה' יצילני משיגאות ויראני מתורתו נפלאות, אכ"ר. זעירא דמן חבריאי העומד על התורה ועל העבודה רפאל בלא"א כמוהר"ר אלעזר מילדולה זצוק"ל.

בדברים אלו של מי שנחשב גדול הרבנים באיטליה, תמה הפרשייה לאחר כארבעים שנה.

הספר אסף המזכיר

הספר 'אסף המזכיר', נקרא על שם יואח בן אסף שהיה המזכיר של חזקיהו מלך יהודה (מלכים-ב, יח, יח) שמכאן התואר 'מזכיר', ותיבת אסף היא כפשוטו שהוא אסף וליקט.

המחבר לא הדפיס את הספר בחייו וגם לא קרא לו בשמו. אמנם כפי הנראה השם 'המזכיר' נבחר גם בגלל שהוא כולל את שם המחבר – זכריה. וזה מלבד שהספר הוא למעשה כעין 'מזכיר' – מציין לספרים אחרים.

ב'אסף המזכיר' אסף המחבר וציין לכל הספרים שעוסקים בפירושי אגדות הש"ס. החיבור נכתב על בסיס הספר 'עין יעקב' ורבי זכריה כתב מראי מקומות לספרים שעסקו בביאור האגדות. החיבור הוא ספר גדול שכולל כשש מאות עמודים (!) והוא ליקט מקרוב לשלוש מאות ספרים קדומים, מהם גם ספרי קבלה. כשמעיינים בספר רואים שהמחבר לא רק ציין לספרים שמבארים את האגדות, אלא גם הבין אל נכון בכמה וכמה ספרים שעוסקים בדברים הקשורים, גם בעקיפין, לדברי האגדה, וגם אותם ציין בחיבורו. גם במקומות שבספרים לא נזכר בפירוש לשון האגדה. בכמה מהדורות של ה'עין יעקב' הכניסו את המראי מקומות מספר אסף המזכיר, בשולי העמודים, לאורך כל כרכי הספר. כך במהדורה שנדפסה באמשטרדם בשנת תפ"ח. אולם מחמת שאסף המזכיר הוא חיבור גדול, בשולי העמודים נכתבו מראי המקומות באותיות קטנות ובראשי תיבות, ובדפים האחרונים שבכל כרך נדפס מפתח מפורט לראשי התיבות, לפי סדר א"ב.

מצורף צילום של העמוד הראשון בספר. תחילת מסכת ברכות. וניתן לראות שעל אגדה אחת הוא ציין לכמעט שלושים ספרים!

שפוט השופטים

תיאוד קורות תקופת השופטים

שעבודו של עגלון

שנות שיעבוד ומושיע שמפציע

תקציר: לאחר פטירת ראשון שופטי ישראל, עתניאל בן קנז, מוסיפים בני ישראל לחטא ולפשוע והקב"ה מעמיד עליהם את עגלון מלך מואב. איש רַפֵּס ורכרוכי שמקבל לפתע עזות שמיימית לקום ולהילחם בבני ישראל היושבים בארצם

עגלון מלך מואב עורך גיוס כללי, הוא מכנס את בני עמו ומכין אותם לקרב הגדול על ארץ ישראל¹. אולם לא בעמו ובצבאו יסתפק. כמסורת מלכי מואב עוד מימיו של בלק בנו של ציפור, הוא מצרף עליו תגבורת וכוח עזר כדי להנחית מהלומה כבידה על זרע יעקב². קושר הוא אפוא קשרי מלחמה עם בני עמון והאומה העמלקית, יחד איתם הוא שש אָלִי קרב נגד בני ישראל³.

הקב"ה מוסר בידיו את בניו אשר חטאו לפניו, העונו ופשעו. חיל עגלון פושט על 'עיר התמרים'⁴ היא 'יריחו'⁵. לא יריחו המקורית, אותה הרס והחרב יהושע על פי הציווי האלוקי, ושוב נאסר לבנותה ולקוממה מחורבנה⁶, אלא העיר שהוקמה בסמוך אליה וקיללה את שמה, יריחו⁷, וגם את הכינוי 'עיר התמרים' על שמם של עצי התמר המשובחים הגדלים באזור. אנשיו של עגלון לא מסתפקים בשלל ובז, הם מגרשים בפועל את כל תושבי העיר, שבחבלו של שבט בנימין, ומתיישבים בה, התיישבות מרובת שנים⁸.

ויעבדו בני ישראל את עגלון מלך מואב, שמונה עשרה שנה⁹!
לאחר שלפני עשרות שנים השתעבדו בני ישראל בחטאיהם לכושן הרשע, שיעבוד של שמונה שנים, ועדיין לא הספיק להם השעבוד, והראיה: הם חזרו למרדם באביהם שבשמים; הביא עליהם הבורא שיעבוד ארוך יותר, שמא אורך השעבוד ירכך את עורפם הקשה וישיב את ליבם כי עז הוא¹⁰. שמונה עשרה שנים השתעבד עגלון ושלט על בני ישראל. הוא הכריח אותם להעלות לו מיסים מפולפלים ודחק את מצבם הכלכלי¹¹.

שמונה עשרה שנים של דוחק ושיעבוד עשו את שלהם: בני ישראל התעוררו לשוב לכור מחצבתם, לעזוב את מבואות החטאים ואת דרכי הַפֶּשַׁע ולשוב לחיקו האוהב של אבינו שבשמים, הפותח יד לדופקים בתשובה ועד יום מותו יחכה לכל יהודי חוטא. אם ישוב - מיד יקבלו¹². זעקו בני ישראל אל ה' / וַיָּקָם ה' להם מושיע. הוא העמיד להם את מושיעם, הלא הוא השני שבין שופטי ומנהיגי ישראל: אֶהוּד בן גֵּרָא¹³. מבני שבט בנימין¹⁴.

אהוד החל לתכנן את מסע הנקם ושחרור הכיבוש. נכון, משה רבינו הזהיר את בני ישראל בהיותם במדבר, לא להילחם בבני עמון ומואב ובבני עשו (אשר העם העמלקי נמנה ביניהם)¹⁵. אולם הפעם שונה היה הדבר. אחרי שעגלון מלך מואב, ביד אחת עם העמונים והעמלקים, התגרו בבני ישראל ולחמו עמם והציקו להם, שוב הותר לבני ישראל להשיב להם מלחמה ולהוריד את עולם המציק מעליהם¹⁶.

אגב, יש אומרים שבאותה תקופת שלטון של עגלון מלך מואב, התחולל כל 'מעשה רות' המפורש במגילת רות. סיפורה של רות המואבייה שדבקה אל עם ה' וזכתה להיום אִם מלכות בית דוד¹⁷.

- 1 אלשיך
- 2 אלשיך
- 3 פרק ג פסוק יג
- 4 פסוק יג
- 5 רש"י
- 6 יהושע ו, כו
- 7 מלבי"ם
- 8 רד"ק
- 9 לשון הכתוב בפסוק יד
- 10 לב אהרן
- 11 מלבי"ם
- 12 תנחומא
- 13 פסוק טו
- 14 פסוק טו ובתרגום יונתן
- 15 דברים ב
- 16 מקרא מפורש
- 17 סדר עולם

תולדותיהם

תולדות ועובדות מצדיקי הדורות

משה אהרן אויש

הגה"ק רבי אשר אנשיל מטשענגער זצוק"ל
ה'מנוחת אשר'

ה' כסלו תרל"ד

ויברך אותם משה

כאשר נסתלק הגאון רבי שמואל אב"ד סעטשא ביקשו להכתיר את בנו הגאון רבי שגרא פייש זצ"ל. ונסע עם אחיו הגה"ק רבי אשר אנשיל מטשענגער אל מרנא ורבנא ה'חתם סופר' זי"ע לקבל היתר הוראה ממרן. ואחר כמה דחיות ביקשו לשוב לביתם, וכאשר כבר הכינו עצמם לנסוע בחזרה, הגיע אליהם שליח מיוחד ממרן ה'חתם סופר, והודיע להם שמרן ממתינ עליהם לבוא אליו. השיב לו בעל 'מנוחת אשר' שהמה כבר מוכנים לנסוע מכאן, ומחמת קוצר הזמן בערב ש"ק אינם יכולים להתעכב עוד יותר פה, כי יאחרו מועד הנסיעה. וכשחזר השליח אצל מרן ומסר לו דבריהם, ציווה עליו ה'חתם סופר לשוב אצלם תיכף ולומר להם שבגזירת מרא דאתרא הוא דורש מהם שתיכף ומיד יבואו אצלו. וכאשר באו כיבד אותם מאוד, וקיבל אותם בסבר פנים יפות ונתן להם היתר הוראה בהוד והדר כראוי לפי גודלם ומעלתם.

ובגמר הדברים אירע חזיון פלא ומשתומם. כי מרן ה'חתם סופר קם מכיסאו ופנה אל בעל מנוחת אשר זצ"ל וברכו בזה"ל, ר' אשר אנשיל תזכו להרביץ תורה וטהרה בישראל. וחזר וישב על כיסאו, וקם עוד הפעם וברכו, ר' אשר אנשיל תזכו לעשות תשועה גדולה בישראל. וכן ישב וקם פעם שלישית, וברכו בברכה משולשת ואמר, ר' אשר אנשיל תזכו לראות דור ישרים ביורך. ובזה פטרם לביתם לחיים ולשלום.

הקדמת מנוחת אשר ח"ב

בשפתי צדיקים

פעם נסע חסיד אחד ממכירי הגה"ק מטשענגער זצ"ל לצאנו אל הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע, ושאלו הרה"ק מצאנו שיספר לו ממדרגת רבנו. וסיפר לו הרבה עניינים ממדרגתו. ואחר כך סיפר לו שמעולם לא כעס על שום איש. ואמר לו, שעבוד זה בעצמו כדאי שיהיה רבי. עוד סיפר לו שמעולם אינו יושב רק על שפת הספסל כדרך עראי. ושיבח מאוד גם מדרגה זו.

"מנוחת אשר" ח"ב בתולדות עמ' בה

יונג-רייז

הגה"ק רבי אשר אנשיל יונגרייז זצוק"ל קידש וטיהר עצמו מנעוריו עד ימי זקנתו, ומורה על זה כינוי שנקרא בשם 'יונגרייז'. שפירושו בל"א ילד - יונג. גרייז - זקן. ומעשה שהיה פעם בעיר סעליש אצל הגה"ק ר' שמעלקי בעל 'צרור החיים' זצ"ל, וכיבדו מאוד. ובתוך אחד השיחים בא שמה ראש הקהל משם, ושאל את הגאון מסעליש זי"ע על רבנו מי הוא ומה שמו. והשיב הגאון מסעליש שמו של זה האיש הוא אשר אנשיל יונגרייז אב"ד דטשענגער, והוא באמת יונגרייז כשמו כן הוא. והראש הקהל שאל את הגאון מסעליש שיפרש כוונתו. והשיבו כי לילד וגם לזקן יש לכל אחד מהם מעלה וגם חסרון. לילד יש מעלה שאין לו עבירות, לעומת זה יש לו חסרון שגם מצוות אין לו. ולאיש זקן מצד אחד יש לו מעלה שסיגל הרבה מצוות, אבל מצד אחר יש לו חסרון, שיש לו הרבה עבירות. וכל אדם עליו להשתדל שתמצאנה בו המעלות של שניהם, של זקן וצעיר. הרב מטשענגער יש בו באמת ב' המעלות הללו, כשמו כן הוא, יונג שאין בו עבירות, וגם גרייז שהוא מלא מצות, עכד"ק.

הקדמת מנוחת אשר ח"ב

קרבן הרבנים

פעם בא גביר גדול אל רבנו בעל 'מנוחת אשר' זצ"ל בבקשה, והושיט לו פדיון של סכום גדול. ושאלו רבנו האם הוא שומר שבת? והשיב, לא. ואמר, אם כן לא אקבל הפדיון. ואחד מן החסידים הרהיב

בנפשו עוז לשאול את רבו על מה עשה ככה לוותר על הון רב. והמתיק לו הדבר בצוף אמרתי, ואמר, הנה הבעלי בתים הסוחרים מביאים קרבן עבור שבת, על ידי שסוגרים חנותם ובטלים ממלאכתם ביום השביעי, אבל אנו הרבנים שאין לנו בלאו הכי שום עבודה בימות החול, והשבייתה בשב"ק אינה עול, ואם כן איזה קרבן אנו מביאים. אך יש אופן אחר אם לא נקבל פדיונות ולא שאר נדבות ממחללי שבת בפרהסיא.

"מבאר הצדיקים" ח"א, להגרח"א פאללאק, עמ' רנו

תולדותיו

הגה"ק רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז זצוק"ל גאב"ד טשענגער, נולד בעיר סעטשא מחוז נאגראד הונגריה בכ"ו שבט תקס"ו לאביו הגאון רבי שמואל הלוי יונגרייז זצוק"ל אבד"ק סעטשא, ולאמו הרבנית מרת מרים יטל ע"ה בת הגאון רבי אשר אנשיל וויינער זצ"ל אבד"ק מישקאלץ.

למד אצל הגה"ק מהר"ם שיק זצוק"ל.

נשא את הרבנית מרת נוחא ע"ה בת הגה"צ רבי מאיר פאפער זצ"ל מאלמאש.

בשנות תקצ"ד נתמנה כאב"ד טשענגער.

נסתלק באור לה' כסליו – ג' תולדות תרל"ד, ומנו"כ בטשענגער.

צאצאיו

בנו הגאון רבי שמואל זאב זצ"ל אב"ד באיאם.

בנו הגאון רבי משה נתן נטע זצ"ל אב"ד טיסא פירעד.

בנו הגאון רבי יצחק יעקב קאפל זצ"ל.

בנו הגאון רבי יונתן בנימין זצ"ל.

בתו הרבנית מרת צלאווא ע"ה, אשת הגאון רבי יהושע ברוך רייניטץ זצ"ל אב"ד טעטשאוויתש בן הגאון רבי נתן פייטל זצ"ל אב"ד מאדא.

בתו הרבנית מרת מלכה ע"ה, אשת הגאון רבי שמואל דוד יונגרייז צ"ל בן אחיו של רבנו הגאון רבי שרגא פייש זצ"ל, אב"ד סעטשא.

בתו הרבנית פערל חיה ע"ה, אשת הגאון רבי יעקב שיק זצ"ל אב"ד נאדודוואר בן הגאון רבי דוד שיק זצ"ל אב"ד טאקאי.

היכל המעשה

סיפור לשבת
מאת: שמעון טיקוצקי

הניח 'בן' כמותו

שגודרה מראש. שלט לא גדול הכריז על 'מעמד הנחת אבן הפינה' העומד להתקיים כאן בראשותו של המרא דאתרא, רבינו המהרש"א. כבר שנים שקהילת אוסטרעא סובלת ממצוקת מקום. בית הכנסת הישן בעיר, שנבנה לפני שנים, צר מהכיל את הקהל ההולך ומתרחב בלע"ה בעיר. רבינו המהרש"א, המרא דאתרא, מעורר ומבקש את הגבאים לעשות הכול כדי לבנות בית מדרש חדש ורחב ידיים, שיכיל ברווח את כל בני הקהילה. וכעת, אחרי שנים של הכנות וגיוס כספים, הגיע הרגע להניח את אבן הפינה לבית הכנסת הגדול שיוקם בעיר בעז"ה.

התכנית המקורית הייתה לכבד את המרא דאתרא, המהרש"א, ביציקת אבן הפינה אלא שברגע האחרון ניגש ר' טוביה (השמות בדויים), אחד מפרנסי ונגידי העיר ובפיו בקשה – הצעה, "כיון שעדיין חסר סכום גדול לבניית בית הכנסת, הבה נערוך 'מכרז' ומי שיציע את הסכום הגדול ביותר יזכה להניח את האבן".

ההצעה התקבלה על דעתו של רבינו המהרש"א, הגבאים עלו על במת הכבוד והכריזו "רבותי, קהל קדוש, זכות 'הנחת אבן הפינה' מוצעת למכירה לכל המרבה במחיר". בן רגע התלקחה 'קנאת סופרים' בין עשירי העיר שהחלו לזרוק לחלל האוויר הצעות וסכומים נכבדים עבור הזכות ההיסטורית, הסכום עלה וטיפס במהירות. אבל היה עשיר אחד שהצעותיו גברו על כל שאר ההצעות, היה זה הנגיד ר' טוביה בכבודו ובעצמו.

ר' טוביה, מתברר, התכונן מראש למעמד. הוא הביא עמו למקום שק מלא דינרי זהב, סכום עתק דמינוי שאיש לא היה יכול להתחרות בו. תוך שעה קלה הוכרע המכרז. "הרב הנגיד ר' טוביה 'זכה לו' בהנחת אבן הפינה" הכריזו הגבאים בסיפוק לנוכח הסכום הענק שנכנס לקופת ביהמ"ד.

כנהוג במעמדים כאלו, ר' טוביה ניגש בהכנעה אל רבינו המהרש"א להתברך מפיו. "במה אוכל לשלם לך על המצוה העצומה שעשית?" שאל המהרש"א בקורת רוח את הנגיד. ור' טוביה, שכמו ציפה לרגע זה, עונה – יורה את התשובה הנועזת: "מבקש אני לזכות בבן שיהיה גדול בתורה כמו רבינו המהרש"א בעצמו".

בקשתו של ר' טוביה הדהימה את כל השומעים. רבינו המהרש"א השעין את ראשו על זרועו לרגעים ארוכים, לאחר מכן הרים את עיניו ובמבט מצועף פנה אל ר' טוביה "הקשית לשאול, בקשה לא פשוטה ביקשת, ולמרות זאת כיון שהבטחתי לך, אוכל למלא את מבוקשך. אבל, יהיו לך כמה תנאים לא פשוטים.

"ראשית, עוד בטרם ייוולד הילד, אתה ר' טוביה, אביו, תתבקש לשיבה של מעלה. כאשר ייוולד התינוק, ברגע שיגיע לאוויר העולם, אז תיאסף גם זוגתך לעולם שכולו טוב, הילד יגדל כיתום עגול משני הוריו. אם תסכים לשני התנאים האלו, כי אז אוכל להבטיח

אפולית שרויה בחדר. נר שעווה, תקוע בפמוט נחושת, מהבהב נוגות למראשות המיטה הלבנה שבמרכזה שוכבת ילדה קטנה, חיוורת כסיד, נושמת בקושי. מדי פעם פורץ מפיה פרץ של שיעולים מחרידים ומצמררי לב.

ליד המיטה יושב אביה הקדוש של החולה הצעירה, הלא הוא הרבי הקדוש ר' נחמן מברסלב זי"ע ושופך תפילות כמים לרפואתה.

זה כמה ימים שבתו של הצדיק, מרת אדל, מוטלת במיטתה, חולי קשה תקף אותה והרופאים כבר נואשו ל"ע מחייה. כמה פעמים ביום מגיע האבא ומתיישב למראשותיה, מרעיש עולמות לרפואתה.

אלא שהשיעול האחרון מסגיר היטב את המצב העגום: המחלה מתקדמת, המצב מחמיר...

לפתע נעצמות שמורות עיניו של הצדיק, שינה חטופה אוחת באשמורותיו ובחלומיו רואה הוא את זקנו הגדול, רבינו הבעל שם טוב הקדוש זי"ע "נכדי היקר, על מה אתה שרוי בצער?" שואל הסב הגדול את נכדו.

"הרי בתי כל כך חולה" משיב רבי נחמן.

"כתוב" עונה לו הבעש"ט בחלום, "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו", מגדיל ישועות מלכו – הכוונה לתלמידי חכמים (כלשון חז"ל, 'מאן מלכי רבנן') 'משיחו' – לשון שיחה וסיפור, כלומר מי שמספר על כוחם הגדול של תלמידי חכמים וצדיקים זוכה לפעול ולהגדיל ישועות".

הרבי ר' נחמן מתעורר נרעש מהחלום ויודע בדיוק מה עליו לעשות.

"בתי היקרה" פונה הוא לבתו השוכבת על ערש דווי, בערפול חושים, "ברצוני לספר לך סיפור..."

שנים רבות קודם לכן נקלע הרבי ר' נחמן לעיר אוסטרעא, עירו של רבינו הגאון הקדוש רבי שמואל אליעזר – המהרש"א זי"ע. שם בעיר מצוי היה פנקס עתיק יומין בו נכתבו קורות העיר בשנים קדמוניות. מי שביקש להציץ, ולו בדף אחד בפנקס, נדרש לשלם מטבע, 'רייניש'.

בידיו של הרבי ר' נחמן היו אז שלושה 'ריינישים' ועל כן הורשה לפתוח את הספר בשלושה דפים. בכל עמוד בו פתח, התגלה לעיניו סיפור מופלא על המהרש"א ואת הסיפורים הללו שנצר בזיכרונו החל לספר לבתו החולנית, לקיים 'ועושה חסד למשיחו'. וזה היה אחד הסיפורים...

העיר אוסטרעא התעטפה באווירת חגיגיות, יהודים לבושי חג נהרו אל הרחבה הגדולה

צינן הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע

וראשי הקהילה חשו שהגיעו מים עד נפש.
הם עלו לביתו של הרב ודרשו ממנו בתוקף להשתתף בלווייתו של הפרנס, "אם הרב לא ישתתף בהלוויה, נעביר את הרב ממשרתו, נחפש לנו רב חדש".
"ניחא" נענה הרב בניחותא לשמע מבוקשם, "רק תגידו לי באיזה שעה תתקיים ההלוויה?" ראשי הקהילה נקבו בשעה המדויקת והרב הבטיח את השתתפותו. מסע ההלוויה יצא לדרך ולהפתעתם של התושבים דמותו של רבי טוביה נראתה לראשונה בין המלווים. השיירה צועדת בין בתי העיירה אוסטרעהא, עד שבשלב מסוים נעצרה התנועה.
מה קרה? המרא דאתרא, ר' טוביה, ניגש אל המיטה. כסבורים היו תושבי העיר שהרב רוצה אולי להפתיע אותם בכמה דברי הספד על המנוח. אך לא...
רבי טוביה העביר את ידו מעל מיטת הנפטר ולפתע פתאום נפקחו עיניהם של כל המלווים, לחדרתם התברר להם שהם כלל לא נושאים 'נפטר'... אין כאן גוף, לא טלית ותכריכים, הם סוחבים קורת עץ ריקה, הנפטר עצמו איננו.
"תראו, תראו איך נראים הנפטרים 'השובים' שלכם" פנה אליהם בתוכחה רב העיר, "הנפטר הזה כבר מזמן אינו כאן, מלאכי חבלה חטפו את גופו כדי לכלות בו את זעמם רח"ל, להענישו על חטאיו, ואתם עוד מתפללים מדוע אינני יוצא ללוות את מתיכם?"...
כשסיים את דבריו שוב העביר הרב את ידו מעל המיטה, וכהרף עין שוב חזר המחזה כמקדם, הנפטר שוכב במקומו, בטלית ובתכריכים. צמרמורת אחזה בגוום של קהל המלווים, הם כבר הבינו שהרב, רבי טוביה, אינו יהודי פשוט ורגיל כפי שחשבו עד לרגע זה.
הם כבר הבינו היטב מדוע הורה להם רבם המהרש"א להכתירו עטרה לראשם, מני אז ענדו כל יהודי אוסטרעהא את רבי טוביה לראשם וקיבלוהו באהבה כרבם ומנהיגם.

הרבי הקדוש ר' נחמן סיים לספר את סיפורו המופלא באוזני ביתו הצדקת מרת אדל, וראה זה פלא, לא עברו כמה רגעים והתאוששות החלה להתרחש, צבע אדמדם פרח בלחייה, זיק חיוני נזרק באישוניה.
לא עברו ימים ספורים והחולה, מרת אדל, קמה על רגליה וחזרה להתהלך בבריאות שלימה כאחד האדם.
"מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו".

מקור: ספרי בית ברסלב. כאמור, סיפור זה הוא רק אחד מתוך שלושת הסיפורים המופלאים שסיפר הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע, כפי שראה בפנקס אוסטרעהא, ועוד חזון למועד אי"ה להביא את שאר הסיפורים שסיפר.

לך שאכן תזכה לילד שיהיה גדול בתורה כמוני".
ר' טוביה לא היסס, "רבי, אם זה המחיר כדי לזכות בבן גדול בתורה, מוכן ומזומן אני".
"זו דעתך" השיב המהרש"א, "כעת עליך ללכת לשאול את זוגתך אם גם היא מסכימה". אץ ר' טוביה לזוגתו וכעבור שעה קלה חזר אל המהרש"א כשבכיסו הסכמתה המלאה של זוגתו, גם היא מוכנה לעשות הכול כדי לזכות בבן גדול בתורה.
כיון שכך הניח רבינו המהרש"א את ידיו על ראשו של ר' טוביה ובירכו "יהי רצון שתזכה לבן גדול בתורה כמוני". המהרש"א אף הוסיף באותו מעמד כי הוא מתחייב להכניס את הילד היתום לביתו ולגדלו משל היה בנו ממש.
וכך היה, שערה לא נפלה מדברי המהרש"א. לא עברו כמה שבועות ור' טוביה הנגיד נסתלק לעולמו בפתאומיות, כתשעה חודשים לאחר מכן, נולד בנו היתום במזל טוב וכהרף עין נסתלקה גם האם היולדת והצטרפה לבעלה בעולם שכולו טוב.
עין לא נותרה יבשה במעמד ברית המילה של היתום שהגיע לעולם ללא אב וללא אם. המוני יהודים גדשו את בית הכנסת, רבינו המהרש"א התכבד בסנדקאות, וייקרא שמו של הילד 'טוביה' על שם אביו ז"ל.
טוביה, הרך הנולד, הוכנס לביתו של המהרש"א שפרש עליו את חסותו הרוחנית והגשמית, כשגדל הרעיף עליו מתורתו ויראתו והשקיע בו כוחות מרובים לגדלו בתורה ומעשים טובים. הילד היתום גדל והתבגר, הפך לבחור, בהמשך הקים את ביתו והיה לאבבר.

חלפו שנים רבות, בה' כסלו שצ"ב נתבקש רבינו המהרש"א לישיבה של מעלה, טרם הסתלקותו הורה רבינו לפרנסי העיר אוסטרעהא להכתיר את בנו המאומץ, היתום, כרבה הבא של אוסטרעהא.
ההוראה נפלה על אוזני הפרנסים כרעם ביום בהיר, ר' טוביה האבברך עושה אמנם רושם טוב, הליכותיו אציליים, אך עם כל הכבוד הוא לא נראה כמי שראוי לשאת עליו את עטרת הרבנות דק"ק אוסטרעהא. מה גם שעל הפרק עומדות הצעות נכבדות וחשובות פי כמה.
אך חזקה עליהם הוראתו של רבם הנערץ, המהרש"א. ככלות השבעה נערך מעמד הכתרה לרבי טוביה, רבה החדש של אוסטרעהא, יהודי העיר קיבלו את מרותו למרות שלא זכו לראות בו מעלות יוצאות דופן.
עם הזמן נחשפו תושבי העיר לעוד ועוד הנהגות של הרב החדש שלא מצאו חן בעיניהם, בלשון המעטה.
הרב החדש הרבה להסתגר בביתו, הוא לא יצא להשתתף באף 'לוויה' שנערכה בעיר. באחד הימים נסתלק אחד מחשובי פרנסי העיר, פטירתו הכתה בתדהמה את יהודי אוסטרעהא

פסיפס

דמויות • שיחות • עבר

שמעון טיקוצקי

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות

או ליעקב או לעשו

"אז מען געבט נישט יעקב'ן, געבט מען עשו'ן"

פתגם יהודי עתיק

כלומר: "אם לא נותנים ליעקב, נותנים לעשו", אם יהודי לא משכיל להעניק מכספו לאחיו, בסופו של דבר הוא ייתן את כספו למיסים וכדו'.

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

המקום: ראצפערט, הונגריה.
הזמן: תער"ה.

מה זה מיהרת למצוא בני

על הפסוק "ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצוא בני ויאמר כי הקרה ה' אלוֹקִיךָ לפניי", כותב הגה"ח רבי מרדכי וויליגער זצ"ל בעל ה'פרדס מרדכי', תלמידו המובהק של הגה"ק 'עצי חיים' מסיגוט זי"ע: זכור אזכור מה ששמעתי מכ"ק הרה"ק ר' ישכר דוב שליט"א (זצוק"ל) הרב דק"ק בעלזע כשהייתי אצלו בשנה זו שנת תרע"ה על שב"ק פרשת תולדות בצוותא חדא עם מורי הקדוש בעל העצי חיים מסיגוט שליט"א (זצוק"ל) בראצפערט לבאר פסוק זה דהנה אמרו חז"ל שבפסח נולד יצחק, ובראש השנה נולדו אברהם ויעקב.

ומסביר המהרש"א ז"ל שעל כן נבראו בראש השנה אברהם אבינו ויעקב אבינו שמידתם הוא חסד ורחמים והוא סימן לבניהם לבוא עמהם ברחמים בדין ביום הזה. אבל יצחק שהוא מדת הדין נברא בפסח שבו היה שולט מידת הדין על המצריים במכת בכורות וישראל נגאלו בו על ידי מידת הדין הקשה על המצריים עכ"ד.

והנה בניסן היו הניסים בחפזון כידוע 'כי בחפזון יצאת מארץ מצרים', וכבר פירש רש"י בשם פרקי דרבי אליעזר שהמעשה של הברכות ליעקב ה' בחג הפסח ומשום הכי ציוותה רבקה להביא שתי גדיי עזים אחד לקרבן פסח ואחד למטעמים עיי"ש.

וזהו ביאור הכתוב 'ויאמר יצחק מה זה מהרת למצוא', שנודע שיציאת מצרים היתה בחפזון, ועל כן שאל אותו למה ראית לנכון להגיע דווקא בעת זו, בחודש ניסן, כשהניסים הם במידת הגבורה ובחיפזון, ועל זה השיב לו יעקב 'כי הקרה ה' אלקי'ך לפני', היינו שהתנהג במידת עבודתו של יצחק שהוא הגבורה, שעל ידי זה יוכל להכניע את עשוי הרשע, וכמו שמצינו שיצאו בני ישראל ממצרים על ידי מידת הגבורה.

הילולא דצדיקא

שבת קודש, ב' בכסלו:

הרה"ק רבי שמריה שמעריל מווארחיבא, תלמיד הבעש"ט. תקל"ו.

הרה"ק רבי ישראל יצחק ב"ר ישכר דוב מראדושיץ. תרי"ח.

הגה"ק רבי נחום ב"ר יעקב וידנפלד מדומברובא הי"ד. בעל "חזון נחום". ת"ש

הגאון רבי עקיבא ב"ר שמחה בונם סופר, גאב"ד פרשבורג. בעל 'דעת סופר'. תש"ך.

הגאון רבי אהרן ב"ר שניאור זלמן קוטלר, ראש ישיבת קלצק – לייקווד. תשכ"ג.

הגה"צ רבי נתן מאיר ב"ר משה יום טוב וואכטפויגל, המשגיח דלייקווד. תשנ"ט.

יום ראשון, ג' בכסלו:

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ב"ר יצחק מסקווירא. תרמ"ז.

הרה"ק רבי משולם ישכר ב"ר צבי הירש אשכנזי מסטאניסלב לונדון. תשנ"ה.

יום שני, ד' בכסלו:

הגאון רבי יוסף ב"ר יחיאל מיכל מייא. תקע"א.

הרה"ק רבי יעקב דוד ב"ר ישראל יצחק (מוורקא) מאמשינוב. תרל"ח.

הרה"צ ר' אריה מרדכי ב"ר יהושע אשר רבינוביץ. תשמ"א.

יום שלישי, ה' בכסלו:

הגאון רבי שמואל אליעזר ב"ר יהודה הלוי איידל'ס מאוסטרהא, המהרש"א. שצ"ב.

הגאון רבי דוד ב"ר יהודה לוריא מביחוב. בעל "חידושי הרד"ל". תרט"ז.

הגה"ק רבי אשר אנשיל ב"ר שמואל יונגרייז אב"ד

טשענגער. בעל "מנוחת אשר". תרל"ד.

הרה"ק רבי יעקב יהודה ב"ר נתן נטע מנאדרזין. בעל "ישרש יעקב". תרמ"ו.

הגאון רבי ברוך בער ב"ר שמואל דוד ליבוביץ. ר"י קמניץ ובעל "ברכת שמואל". ת"ש.

יום רביעי, ו' בכסלו:

הגאון רבי יעקב ב"ר אהרן שיק מקרלין. בעל "משכנות יעקב". תר"ה.

הגה"צ רבי חיים מיכאל דב ב"ר יוסף ווייסמאנדל. ר"י נייטרא. תשי"ח.

הרה"ק רבי יחזקאל שרגא ב"ר ישכר דב ליפשיץ הלברשטאם מסטרופקוב. תשנ"ה.

הגאון רבי חיים שמואל ב"ר אליהו לאפיאן. בעל "רווחא שמעתתא". תשנ"ט.

יום חמישי, ז' בכסלו:

הגה"צ רבי יעקב משה ב"ר זבולון חרל"פ. בעל 'מי מרום'. תשי"ב.

הרה"ק רבי שלמה בנימין ב"ר יהודה לייב הלוי אשלג. תשד"מ.

יום שישי, ח' בכסלו:

הגאון רבי משה ב"ר יצחק בונמ'ס מייזליש. בעל מהדורא בתרא למהרש"א. תכ"ט.

הגה"ק רבי אשר לעמיל ב"ר אברהם לעווי, אב"ד גאלין. תרי"א.

הרה"ק רבי אהרן ב"ר מרדכי מטשערנאביל. תרל"ב.

הרה"ק רבי פינחס דוד ב"ר שמואל שמעלקא הלוי הורוויץ מבוסטון. תש"ב.

הרה"ק רבי דוד ב"ר שמואל מסוכטשוב. בעל "חסדי דוד". תש"ב.

הרה"ק רבי נחום דוד משה ב"ר יחיאל מיכל מטורקא-סטערעטין. תשמ"ח.

מרן ה'דעת סופר' מפרשבורג

ציון ה'מגלה עמוקות'. קראקא

בספרו 'צורר החיים' מביא החסיד בנש"ק רבי חיים ליברזון ז"ל עובדת פלא שמצא בכתבי הרה"צ רבי אלימלך מסמילא, שהיה נכד הרה"ק רבי ישעיה מדינוביץ זי"ע תלמידו של הרה"ק רבי ליבער הגדול מברדיטשוב זי"ע, ובין היתר הופיע שם המעשה הבא:

הרה"ק רבי ליבער מברדיטשוב היה נכדו של הגה"ק רבי נתן נטע שפירא זי"ע בעל ה'מגלה עמוקות', ומדי לילה היה ה'מגלה עמוקות' מתגלה לנכדו רבי ליבער ולומד עמו ומגלה לו רזי תורה.

פעם אחת חדל ה'מגלה עמוקות' לבוא אליו במשך כמה ימים, כיון שכך שלח הרה"ק רבי ליבער את בנו הרה"צ רבי יחיאל לעיר קראקא שבפולין, לציונו הקדוש של ה'מגלה עמוקות', לשאול אותו למה חדל להתראות עמו.

לאחר שמילא הבן את שליחותו נתגלה ה'מגלה עמוקות' לרבי ליבער ואמר לו שזה עתה נסתלק הבעל שם טוב הקדוש זי"ע ועלה לישיבה של מעלה ולכבודו במשך שלושים יום סגרו דלתות ישיבה של מעלה ועל כן לא היה לו פנאי לרדת אליו ולבוא ללמוד עמו, ומסיים רבי חיים 'ומסר לו (המגלה עמוקות) כוונות אשר עדיין אין בדפוס, ואמר הרב ר' ישעי' ז"ל הנ"ל שמתירא הוא להדפיסם, כל זה העתקתי אותו באות'.

זוכר הנשכחות

פניני הסטוריה יהודית

בזאת נחמתנו

הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע

ביום ג' פרשת תולדות שנת תרפ"ז, לאחר הסתלקותו של הרה"ק מהר"ד מבעלזא זי"ע, שיגר הרה"ח המפו'ר' מענדל לנדמן ז"ל, משב"ק בחצה"ק בעלזא, איגרת בה הוא כותב: "בטח שמע כבודו מן השבר הגדול והאסון אשר בליל ש"ק בשעה 11 ניטל מאותנו מאור עינינו עטרת ראשינו אי לננו שענינו רואות שבעונינו ניטל תפארת ישראל וכו', אבל בזאת נחמתנו שהניח בנו הבכור ה"ה מרן אדמו"ר הרב הצדיק ר' אהרן שליט"א ותיכף בליל מוצש"ק חתמו כל העיר את כתב הקאנטסים וביום א' אחר הצהריים אחר שליוו את כ"ק אדמו"ר זצלה"ה כל האורחים והרבנים ואדמורי"ם ומקורבים וכל ב"ב סמכו אותו באהבה רבה ועזה כולם כאחד בלב אחד, והרבנים הגדולים מסרו לכ"ק מרן שליט"א את הפתקאות ואחריהם כל הנכבדים כל מה שהי' באפשרות והרבה נשארו על יום המחרת, ועל היום. וכל אחד ואחד קבלו ברכת ק' באהבה וביראה ובשמחה שח"ו לא נשארו ח"ו דור יתום וכצאן בלא רועה והשי"ת יעזור שהוא ילך עמנו נגד משיח צדקינו בב"א".